

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอน
แบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ปริญญานิพนธ์

ของ

พระขวัญชัย ศรีพรรณ (เกตุธมโม)

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา

มกราคม 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอน
แบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

บทคัดย่อ

ของ

พระขวัญชัย ศรีพรรณ (เกตุธมโม)

11 ก.พ. 2546

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา

มกราคม 2546

พระขวัญชัย ศรีพรรณ. (เกตุขโม). (2546). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. ปริญญาโท กศ.ม.(การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ตรูเนตร อชชสวัสดิ์, รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์.

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 20 คน กลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 20 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ใช้การสอนแบบอริยสัจ กลุ่มทดลองที่ 2 ใช้การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองสอน กลุ่มละ 20 คาบ คาบละ 50 นาที

การดำเนินการทดลองครั้งนี้ ใช้แบบแผนการวิจัยแนวเดียวกับแบบ Randomized control Group Pretest – Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา มีค่าความเชื่อมั่น 0.97 และแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าความเชื่อมั่น 0.83 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t – test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

A STUDY OF MATHAYOM SUKSA IV STUDENTS' LEARNING ACHIEVEMENT IN
BUDDHISM AND APPLICATION OF SELF SUFFICIENCY ECONOMY
CONCEPT THROUGH INSTRUCTION BASED ON THE
NOBLE TRUTH AND GROUP DYNAMIC PROCESS

AN ABSTRACT

BY

PHRA KHUANCHAI SRIPUN (KATUDHUMMO)

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Secondary Education
at Srinakharinwirot University

January 2003

Phra Khuanchai Sripun.(Katudhummo).(2003). A Study of Mathayom Suksa IV Students' Learning Achievement in Buddhism and Application of Self Sufficiency Economy Concept Through Instruction Based on the Noble Truth and Group Dynamic Process.Master thesis, M.Ed. (Secondary Education). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Trunate Uschasawad, Assoc. Prof. Nipa Sripairot.

The pupose of this study was to compare Mathayom Suksa IV Students' Learning achievement in Buddhism and application of self sufficiency economy concept through Instruction Based on the noble truth and group dynamic process.

The sample in this study consisted of 40 Mathayom Suksa IV students of Makkasanvithaya School, rajatevee, Bangkok, during the first semester of the 2002 academic year. They were randomly divided into 2 groups, experimental group 1 and experimental group 2. Each group consisted of 20 students. The experimental group 1 was taught through Instruction based on the noble truth: and the experimental group 2 was through Group dynamic process.Each group was taught with the same content for 50 minute periods.

The randomized control group pretest – posttest design was used in the study. The research instrument were the achievement test in Buddhism studies, with reliability of 0.97 and the application of self sufficiency economy concept test, with reliability of 0.83. t – test (Difference Score) was statistically used for data analysis.

The results of this study revealed that :

1. Students learning Buddhism through instruction based on the noble truth and group dynamic process. Showed significantly different in learning achievement at the .05 level.
2. Students learning Buddhism through instruction based on the noble truth and group dynamic process. showed significantly different in application of self sufficiency economy concept at the .05 level.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพุทธศาสนาโดยใช้การสอนแบบอริยสัจ
กับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ของ
พระขวัญชัย ศรีพรรณ (เกตุธมโม)

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา (การสอนสังคมศึกษา)
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)
วันที่ มกราคม พ.ศ. 2546

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.เนตร อัสสวัสต์)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ นภา ศรีไพโรจน์)
..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ รัตนวิชัย)
..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชุติมา วัฒนศิริ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ เนื่องจากการความเอื้อเฟื้อจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เนตร อัสชสวัสดิ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์ กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาถวายความรู้ และให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนความรู้ที่เป็นประโยชน์ ในการทำปริญญานิพนธ์จนทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จบริบูรณ์ ผู้วิจัยได้มีความซาบซึ้งในความกรุณาจากอาจารย์เป็นอย่างมาก และขอเจริญพรขอบคุณอาจารย์ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณหลวงพ่อบุญคุณนิมิตนวดการ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และให้ความเมตตา ตั้งแต่หลวงพ่อยังมีชีวิตอยู่ ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาที่ได้รับเป็นอย่างยิ่ง

ขอเจริญพรขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านและเพื่อนนิสิตทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการสร้างเครื่องมือ แนะนำ ตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ พระมหาชูศักดิ์ จิรสกุโก และพระอาจารย์ ณัฐพงษ์ วรบุญโญ พระอาจารย์รัชชัย เตชธมฺโม ที่ให้ความสะดวกในการใช้คอมพิวเตอร์พิมพ์ ตรวจทาน ปริญญานิพนธ์ ฉบับนี้

ขอเจริญพร อาจารย์ กิตติคุณ รุ่งเรือง อาจารย์ สาธิต มศว. ประสานมิตร ฝ่ายมัธยม ที่ได้สละเวลาให้ความช่วยเหลือ ตรวจสอบเครื่องมือ ในงานวิจัยครั้งนี้

ขอเจริญพร อาจารย์ สุดาวรรณ บินอุสมาน หัวหน้าหมวดวิชาสังคม โรงเรียนมัธยมศึกษาสันพิทยาและอาจารย์ บุญอนันต์ วงศ์ศิริ อาจารย์ ฝ่ายมัธยมศึกษาการสอนสังคม โรงเรียนมัธยมศึกษาสันพิทยา ที่อำนวยความสะดวก ที่ให้ความร่วมมือในการทดลอง และเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ และคุณความดี อันเกิดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอเป็นเครื่องบูชาคุณคุณพ่อสำเร็จ ศรีพรรณ คุณแม่บัวผัน ศรีพรรณ และครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้วางรากฐานทางการศึกษา และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้จนทำให้ผู้วิจัยสามารถทำงานวิจัยนี้สำเร็จได้ตามความมุ่งหวัง

พระขวัญชัย ศรีพรรณ (เกตุธมฺโม)

สารบัญ

บทที่	หน้า
1. บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
การกำหนดกลุ่มประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	3
ตัวแปรที่ศึกษา.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
สมมุติฐานในการวิจัย.....	6
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีในการสอน.....	7
เอกสารที่เกี่ยวกับการสอนแบบอริยสัจ.....	11
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสอนแบบอริยสัจ.....	20
เอกสารที่เกี่ยวกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.....	21
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.....	35
เอกสารที่เกี่ยวกับการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	37
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
การกำหนดประชากรเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	47
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	54
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60

5. สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	63
สังเขปความมุ่งหมาย สมมุติฐานและวิธีการดำเนินการวิจัย.....	63
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
สรุปผลการวิจัย.....	65
อภิปรายผล.....	65
ข้อเสนอแนะ.....	68
 บรรณานุกรม.....	 70
 ภาคผนวก.....	 78
 ประวัติย่อผู้วิจัย.....	 119

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1. แบบแผนการทดลอง.....	54
2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา.....	61
3. เปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	62
4. ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา	80
5. ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบสอบถามการใช้แนวคิดตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	81
6. คะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ก่อนและหลังของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2.....	83
7. คะแนนจากแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนและหลังของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2.....	84

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ขั้นตอนทั้งสี่ของกิจอริยสัจ พระธรรมปิฎก	15
2 ขั้นตอนทั้งสี่ของกิจอริยสัจ ดร.สาโรช บัวศรี.....	16
3 ตารางประกอบหลักการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.....	34

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในสภาพการเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้คนอยู่อย่างเรียบง่ายหรือดำเนินชีวิตตามทางสายกลางไม่ละเมิดกฎระเบียบ ซึ่งพระพุทธศาสนามีศีลเป็นข้อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ทำให้มีระเบียบมีข้อปฏิบัติอันดีงาม และมีความประพฤติที่ซื่อสัตย์สุจริต สามารถควบคุมประคองใจให้สงบด้วยมีสติ ดังนั้น การเป็นอยู่แบบดั้งเดิมจึงอยู่อย่างปกติสุข พระพุทธศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในความเป็นอยู่ของสังคมไทย แต่เมื่อสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นเหตุให้ประเทศไทยพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การปรับสภาพให้เข้ากับยุคสมัย โดยการก้าวจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้คนไทยในปัจจุบันมีความเห็นแก่ตัว พุ่มพวยมากขึ้นทุกระดับ มีลักษณะ “ใจแคบ คิดไกล ใฝ่ต่ำ” มุ่งหาผลประโยชน์ใส่ตัวหรือกลุ่มของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เพราะคนไทยพยายามที่จะก้าวจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จึงรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นวัตถุเป็นส่วนมากทำให้คนเสาะแสวงหาและเร่งรัดทุกวิถีทาง เพื่อที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจที่เน้นวัตถุจึงเป็นแรงจูงใจให้เกิดการแข่งขันในด้านความฟุ้งเฟ้อ หูเหว้า มีแต่ความอยากที่จะรับเอาและเลียนแบบตามเขาไปรับเอาข้อมูลทั้งในทางลบและทางบวก ตัวอย่างที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม ไม่มีการเลือกรับสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยซึ่งนับวันการหลงผิดยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น จนมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน (ธีระ ชัยยุทธยรรยง.2544 :19) สิ่งที่ตามมาคือปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการปรับตัว ปัญหาสารเสพติด ปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น การที่ประชาชนมีพฤติกรรมแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ขาดความยั้งคิดไม่รู้จักพอ มีความมั่งงายและลุ่มหลง ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อุกุศลมูล ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งความเศร้าหมองแห่งจิต มี โสกะ โทสะ โมหะ เป็นตัวชักนำให้เกิดความอยาก(ตัณหา)เป็นเหตุให้คนหลงไหลไปตามสัญชาตญาณใฝ่ต่ำของจิต หลงทางไม่มีขอบเขตในการดำเนินชีวิต เกิดภาวะวิกฤติขึ้นในสังคมไทย คุณธรรมค่านิยมเสื่อมถอย

หลักพระพุทธศาสนามีหลักการเพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมี 3 ประการที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ คือ 1.การละเว้นความชั่ว 2.การประพฤติความดี 3.การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างต้องเริ่มจากตัวเองก่อน จึงแผ่ขยายไปให้กับคนอื่นหรือคนรอบข้าง เพราะแนวทางการดำเนินชีวิตในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ มัชฌิมาปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง เป็นระบบที่ตั้งบนพื้นฐานความคิดของ “การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง” และเป็นไปตามลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง หรือเรียกว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นพระราชดำริของ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับให้ดำเนินทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้รอบคอบและระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการนำเอาวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และลักษณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจ ในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและรอบคอบ เพื่อให้สมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังที่พระพุทธศาสนาสอนให้คนฝึกควบคุมกิเลสตัณหาของตนทำให้ลดความทุกข์พบความสุขเป็นยอดของความสุขเพราะมีความ "พอ" (นิตยัม สุขมาพณฺธํ. 2529 : 97) การที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาได้นั้น นักเรียนควรมีคุณภาพจิตวิญญาณสมดุลกับธรรมชาติ มีความถูกต้องสอดคล้องกับธรรม ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 ทำให้เกิดความพอดีซึ่งเป็นมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางมีจุดหมายความพอดีที่มีการควบคุมจิตใจ ในแต่ละส่วนของบุคคล (Self Sufficient) อีกอย่างหนึ่ง คือ ความพอเพียง (Subsistence) อันเป็นความพอดีของชุมชนหรือสังคมเราจะต้องกลับมาสู่ระบบจริยธรรมที่เป็นองค์รวม ซึ่งบูรณาการทั้ง 3 ด้าน ทั้ง พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาโดยพัฒนาไปด้วยกัน (พระธรรมปิฎก. (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) 2539 : 52) ในหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีจุดประสงค์ต้องการให้นักเรียนมีทักษะในการคิด และปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรมและสามารถนำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองและสังคมในด้าน การประมาณตน การมีเหตุมีผล มีสติปัญญารอบรู้ รอบคอบ ใฝ่รู้สามารถสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง แต่จากสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาในการขาดความเข้าใจแก่นธรรมของพระพุทธศาสนา เนื่องจากความเร่งรีบในการดำเนินชีวิตมองข้ามข้อเท็จจริงของชีวิต ที่สัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวิชาพระพุทธศาสนาต่ำ แนวคิดของนักเรียนมีลักษณะไม่พึงประสงค์ประกอบกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาครูผู้สอนจะเน้นการท่องจำ ซึ่งทำให้นักเรียนมองไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนจึงเกิดค่านิยมที่ผิดขาดจิตสำนึกในด้านความพอเพียง

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิธีการสอนแบบอริยสัจที่มีแนวทางในการศึกษาปัญหาที่ทำให้เกิดทุกข์ในชีวิตประจำวันและนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อนำมาจัดลำดับการแก้ปัญหา นั้น อันเป็นปกติวิสัยผู้เจริญและเพื่อหาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดีด้วยปัญญา และศึกษาวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่แก้ปัญหาด้วยพลังกลุ่มในการหาแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายไว้ ดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน ที่เกิดจากการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งช่วยให้ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้นำผลจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 4 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 140 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 40 คน ซึ่งดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลาก จำนวน 2 ห้องเรียน เพื่อกำหนดกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2

1. กลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 20 คน : ที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจ

2. กลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 20 คน ที่ได้รับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาในการทดลอง กระทำในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มใช้เวลาทดลองสอนกลุ่มละ 2 คาบ สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมเป็น 10 สัปดาห์เนื้อหาในการทดลองครั้งนี้ เป็นเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 เรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ ข้อที่ 2 วิริยะ

พละ ข้อที่ 3 อนวัชชพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล การคบ
บัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูตร

ตัวแปรในการศึกษา มีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การสอน 2 วิธี คือ
 - 1.1. การสอนแบบอริยสัจ
 - 1.2. การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. ตัวแปรตาม ได้แก่
 - 2.1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
 - 2.2. การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การสอนแบบอริยสัจ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้
นักเรียนแสวงหาการคิดวิเคราะห์วิธีการในการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง จากสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น
อย่างเป็นระบบ โดยการรวบรวมข้อมูล เพื่อหาสาเหตุและแนวทางในการตัดสินใจ หาทางเลือก
ในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามสภาพของสังคม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.1 ขั้นทบทวน นักเรียนศึกษาปัญหาและขอบเขตของปัญหาจากสื่อการสอนต่างๆ
ได้แก่กรณีตัวอย่าง นิทาน ข่าว หนังสือพิมพ์ เพื่อพิจารณาขอบเขตของปัญหา

1.2 ขั้นสมมุติ นักเรียนรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาจาก
สถานการณ์ในขั้นทบทวน และจัดลำดับสาเหตุของปัญหาไว้เป็นข้อ ๆ

1.3 ขั้นนิรนัย นักเรียนหาแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการที่
เหมาะสมในการแก้ปัญหา โดยกำหนดแนวทางในการปฏิบัติไว้เป็นขั้นตอน

1.4 ขั้นมรรค ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ ไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

มรรค 1 : รวบรวมข้อมูล เพื่อกำหนดข้อปฏิบัติ

มรรค 2 : จำแนกข้อมูลที่ถูกต้องจากสถานการณ์ที่กำหนดไว้

มรรค 3 : สรุปผลเพื่อเลือกเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้องที่สุด

2. การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การสอนที่อาศัยสัมพันธภาพ
ของนักเรียนในขณะร่วมปฏิบัติกิจกรรม เพื่อใช้แก้ปัญหาและตัดสินใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ใน
การแสวงหาความรู้ทั้งเนื้อหาพฤติกรรมด้านกลุ่มสัมพันธ์และการประยุกต์ใช้ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นนำ เป็นการปูพื้นสัมพันธภาพและบรรยากาศให้นักเรียนมีความพร้อม
ในการเรียนการสอน โดยการจัดสถานที่ แนะนำวิธีดำเนินการเรียนการสอนกฎเกณฑ์การ
ทำงานกติกาต่าง ๆ ระยะเวลาตลอดจนปัญหาเพื่อให้นักเรียนเข้าใจ

2.2 **ชั้นสอน** เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อ เช่น กรณีตัวอย่าง บทบาทสมมุติ เกม และสถานการณ์จำลอง มีการอภิปรายระหว่างการทำกิจกรรม เพื่อสรุปแนวคิดของแต่ละคน

2.3 **ชั้นวิเคราะห์ประสบการณ์เรียนรู้** ให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์พฤติกรรมต่าง ๆ จากสมาชิกในกลุ่มและจากผู้สังเกตการณ์เพื่อสรุปพฤติกรรม ด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านเนื้อหาความรู้ ตลอดจนการทำงานร่วมกัน

2.4 **ชั้นการสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้** ครูกระตุ้นให้นักเรียนนำหลักการเรียนที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้นักเรียนสรุปการเรียนรู้ทั้งหมด

2.5 **ชั้นการประเมินผล** เป็นการประเมินผลว่านักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายในด้านเนื้อหาและการประยุกต์ใช้ โดยการประเมินจากการสังเกต การตอบคำถามตลอดจนผลงานของนักเรียน

3. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา** หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักเรียนในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในเนื้อหาเรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปปริหานิยธรรม 7 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ ข้อที่ 2 วิริยะพละ ข้อที่ 3 อณวัชพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูต ซึ่งพิจารณาจากคะแนน ที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร ซึ่งมีลักษณะดังนี้

3.1 **ความรู้ – ความจำ (Knowledge)** หมายถึง ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่เรียนมาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ข้อตกลง คำศัพท์ หลักการ และทฤษฎีทางวิชาพระพุทธศาสนา

3.2 **ความเข้าใจ (Comprehension)** หมายถึง ความสามารถในการอธิบายความหมาย ขยายความ และการแปลความรู้โดยอาศัยข้อเท็จจริง ข้อตกลง คำศัพท์ หลักการและทฤษฎีทางวิชาพระพุทธศาสนา

3.3 **การนำไปใช้ (Application)** หมายถึง ความสามารถในการนำหลักการ กฎเกณฑ์และวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของวิชาพระพุทธศาสนาไปใช้ในประสบการณ์ใหม่ที่แตกต่างกันออกไป

3.4 **การวิเคราะห์ (Analysis)** หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราว ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ใด ๆ ของวิชาพระพุทธศาสนา ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้

3.5 **การสังเคราะห์ (Synthesis)** หมายถึง ความสามารถในการรวมส่วนย่อย ๆ ของวิชาพระพุทธศาสนา เข้าเป็นส่วนใหญ่ เป็นเรื่องราวอันเดียวกันได้

3.6 **การประเมินค่า (Evaluation)** หมายถึง ความสามารถในการวินิจฉัย ตีราคา เรื่องราว ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ของวิชาพระพุทธศาสนา โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์

4. การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการคิดหาวิธีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายตามอัตภาพ พอประมาณ ความมีเหตุมีผล จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก การวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาสร้างเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ตามแนวคิดของ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล ประกอบด้วย 5 ด้าน ด้วยกัน คือ

4.1 ด้านจิตใจ หมายถึง การมีจิตสำนึกที่ดี มีเหตุมีผล ซื่อสัตย์ รอบคอบ มีสติปัญญาในการแก้ปัญหา สร้างสรรให้ตนเองและโดยส่วนรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม

4.2 ด้านสังคม หมายถึง การที่บุคคลมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

4.3 ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองและช่วยกันอนุรักษ์ ทรัพยากร ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ

4.4 ด้านเทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถในการสร้างงานด้วยภูมิปัญญา และเลือกใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อมและพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

4.5 ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถในการรู้จักประมาณตน ขยัน พากเพียร อยู่อย่างพึ่งพาตนเอง ยึดหลักความประหยัด อดทน รู้จักอดออม เป็นอยู่อย่างไม่ฟุ้งเฟ้อ หาเลี้ยงชีพในทางสุจริต

สมมุติฐานการวิจัย

1. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีในการสอน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบอริยสัจ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบอริยสัจ
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้แนวคิดตามหลักหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธวิธีในการสอน

ในสมัยพุทธกาล หลักการสอนตามพุทธวิธีมุ่งสอนตามระดับสติปัญญาและตามภูมิหลังของผู้เรียน ฉะนั้น จึงนิยมที่จะสอนนอกกระบวนชั้นเรียนเป็นการสอนเฉพาะตัวรายบุคคลมากกว่าจะเป็นหมู่คณะ (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2518 : 129) ด้วยเหตุนี้ เราจึงได้พบตัวอย่างการสอนของพระพุทธองค์ที่พระพุทธองค์ได้ประทานแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลที่เห็นมากมายในพระไตรปิฎก (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2523 : 360) ซึ่งพบว่า วิธีการสอนเฉพาะรายบุคคลที่ปรากฏอยู่นั้น พร้อมทั้งจะหยิบยกมาใช้ในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสมเสมอ (สาโรช บัวศรี. 2514 : 11)

เนื่องจากเทคนิควิธีสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นการสอนเฉพาะรายบุคคลเป็นส่วน และทรงเลือกใช้ตามความเหมาะสมแก่ผู้เรียนเป็นราย ๆ ไป ฉะนั้น เทคนิควิธีสอนของพระพุทธเจ้าจึงมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน (สมทรง ปุญญฤทธิ์. 2525 : 11-17) ได้จำแนกพุทธวิธีการสอน ดังนี้

1. ทรงสอนโดยทำตัวอย่างให้ดู
2. ทรงสอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน
3. ทรงสอนโดยใช้วาจาชักย่ายถ้อยคำสำนวน
4. ทรงสอนโดยใช้วิธีซักถาม
5. ทรงสอนโดยใช้วิธีเปรียบเทียบ
6. ทรงสอนโดยใช้เรื่องราวที่ผู้ฟังเข้าใจดีอยู่แล้ว
7. ทรงสอนโดยการยกประวัติศาตร์ขึ้นมาเชื่อมโยง
8. ทรงสอนเทียบเคียงกับวิชาต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น ๆ
9. ทรงสอนโดยให้ใช้สติปัญญาของตนกำกับ
10. ทรงสอนโดยใช้วิธีเลื่อนความเข้าใจของผู้ฟังเป็นขั้น ๆ

11. ทรงสอนโดยดูความรู้สึกรู้สึกของตนเองเปรียบเทียบกับคนอื่น
สมบุรณ์ จ่างจิต และคณะ (2513 : 241) ได้สรุปลักษณะเด่นของพุทธวิธีการสอน
เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. วิธีการสอนโดยระดับภาษายากง่ายต่าง ๆ กันตามระดับสติปัญญาของผู้เรียน
2. วิธีสอนตามลำดับความลึกซึ้งจากง่ายไปยาก
3. วิธีสอนโดยวิธีอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบให้เห็นจริง
4. ทรงสอนโดยใช้วิธีตอบปัญหาซึ่งแบ่งออกเป็น
 - 1) ตอบตรงทีเดียว คือ ตอบทันทีที่ถูกถาม ด้วยความรู้แจ้ง
 - 2) ย้อนถามก่อนจึงตอบ เพื่อให้ผู้ถามเข้าใจปัญหาที่ละชั้น ๆ จนเกิดความเข้าใจ
สูงสุด
 - 3) ไม่ตอบเลย แต่ใช้วิธีบรรยายและยกตัวอย่างต่าง ๆ จนผู้ถามเข้าใจ

สุทธิพงษ์ พงศ์ไพบุรย์ (2518 : 129 - 132) สรุปลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า
ซึ่งตรงตามหลักการสอนของวิชาศึกษาศาสตร์ในปัจจุบัน หลักการเหล่านี้ล้วนมีมาแล้วใน
พุทธกาลทั้งสิ้น คือ

1. วิธีสอนโดยใช้ภาษายากง่ายต่าง ๆ กันตามระดับปัญญาของผู้เรียน
2. วิธีสอนสอนตามลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก
3. วิธีสอนโดยเริ่มจากปัญหาที่ผู้เรียนกำลังสนใจ
4. วิธีสอนโดยทดสอบเพื่อวัดสติปัญญาของผู้เรียน

ประสาน ทองภักดี (2520 : 20 - 24) ได้สรุปลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้
คือ

1. สอนโดยเลือกเรื่องที่สอนให้เหมาะสมกับบุคคล
2. สอนจากกรุปธรรมไปหานามธรรม
3. สอนจากสิ่งได้เห็นง่าย ๆ ไปหาสิ่งที่เห็นได้ยาก
4. สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ไม่รู้
5. สอนจากสิ่งที่เปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย
6. สอนด้วยอุปกรณ์ คือ
 - 1) ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอุปกรณ์
 - 2) ใช้ภาพนิมิตเหมือนฉายภาพยนตร์
 - 3) ใช้วิธีทดลองด้วยตัวเอง
 - 4) สอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

แสง จันทรงาม (2524 : 26 - 27) ได้แบ่งวิธีสอนของพระพุทธเจ้าออกเป็น 3 วิธี
เรียกว่า ปาฏิหาริย์สาม คือ

1. อิทธิปาฏิหาริย์ สิ่งอัศจรรย์คือฤทธิ์ทรงใช้กับบุคคลประเภทปทัมมะ คือ ผู้ลำบากในการแนะนำ

2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ สิ่งอัศจรรย์คือการพูดตกใจ ทรงใช้กับบุคคลประเภท อุกมภูติปัญญา คือ ผู้บรรลธรรมได้เมื่อยกหัวข้อขึ้นมาแสดง

3. อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ สิ่งอัศจรรย์ คือ การพร่ำสอน ทรงใช้กับบุคคลประเภท วิปจิตปัญญา คือ ผู้อาจธรรมต่อเมื่ออธิบายความแห่งหัวข้อนั้น และบุคคลประเภทเนยยะ คือ ผู้พอแนะนำได้

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน (2524 : 78 - 79) ได้สรุปวิธีสอนของพระพุทธเจ้ารวมเป็น 4 อย่างด้วยกัน คือ

1. วิธีสนทนา เป็นการแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เป็นวิธีที่สัมฤทธิ์ผลโดยตรง

2. วิธีบรรยาย ใช้ในกรณีที่มีผู้ฟังมาก เป็นการสะดวกและประหยัดเวลา

3. วิธีตั้งปัญหา ให้ผู้เรียนตอบไปตามลำดับ จนผู้เรียนสามารถหาคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเอง

4. วิธีสอนด้วยการวางกฎเกณฑ์ ใช้ในกรณีที่มีปัญหา โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติเหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ

แย้ม ประพัฒน์ทอง (2514 : 214 - 216) ได้สรุปวิธีสอนของพระพุทธเจ้าเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. โอวาท คือ พระดำรัส ตรัสกับบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทรงแสดงไปตามเหตุและผลให้ผู้ฟังพิจารณาเอง

2. อนุศาสน์ คือ เทศนาและมีข้อซักซ้อมสอบถามอยู่ด้วย หรือตรัสเป็นวิธีการชักใช้ไล่เลียงสอบสวนนั่นเอง

3. สิกขาปนะ คือ วิธีสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนเพื่อให้เกิดความรู้เช่นบำเพ็ญกรรมฐาน ทศนศึกษา หรือ ให้หาเหตุผลสรุปเอาเอง เป็นต้น

วสิน อินทสระ (2537 ก : 90 - 99) และประสาน ทองภักดี (2513 : 39) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่พระพุทธองค์ทรงสอนมี 3 อย่าง คือ

1. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้จริงในสิ่งที่ควรรู้ ควรเห็น (อภิปัญญาธรรมเทศนา) หมายความว่า สิ่งใดที่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟัง ก็ไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟัง ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้จริงเห็นแจ้งเท่าที่เหมาะสม

2. ทรงเพื่อให้รู้จริงในสิ่งที่ควรรู้ ควรเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นจริงด้วยตนเอง (นิทานธรรมเทศนา) คือ ไม่ยากเกินไปพุทธวิธีในการสอน จึงอยู่ท่ามกลางระหว่างความยากเกินไปกับความง่ายเกินไป ส่วนใหญ่ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง

3. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรม มีคุณอัศจรรย์ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน วติน อินทสระ (2537ก : 102 - 107) และประภาศรี สืหประไพ (2535 : 62) ได้ยกตัวอย่างวิธีสอนของพระพุทธเจ้า 5 วิธีด้วยกัน คือ

1. ทรงสอนโดยวิธีเอ็กังสลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ
2. ทรงแสดงโดยวิธีวิวัชชลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้ชัดเจนในการสอนหรือตอบคำถาม เช่น มีผู้ถามว่าผู้หญิงกับผู้ชายใครดีกว่ากัน จะตอบยืนยันไปข้างเดียวแบบเอ็กังสไม่ได้ ควรตอบแยกกว่า เป็นหญิงดีกว่าชายในบางด้าน ชายบางคนดีกว่าหญิงบางคน ดังนี้ เป็นต้น เป็นคำตอบหรือคำสอนที่มีเงื่อนไข
3. ทรงแสดงโดยวิธีปฏิปจฉาลักษณะ คือ ทรงถามย้อนแล้วจึงสอน เช่น มีคนถามว่าเมื่อความรู้เกิดขึ้นความไม่รู้หายไปไหน เราอาจถามย้อนในสิ่งที่มองเห็นง่ายๆ เสียก่อนว่า เมื่อแสงสว่างเกิดขึ้น ความมืดหายไปไหน
4. ทรงสอนโดยฐานลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ คือ ไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์หรือยังไม่ถึงเวลาที่จะรู้ต้องเข้าใจเรื่องทุกข์ซึ่งเผชิญหน้ามนุษย์อยู่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องรู้ก่อน เปรียบเหมือนแผลที่ถูกลูกศรอาบยาพิษควรรีบชวนขวายรักษาแผลให้หายดีกว่า มัวสนใจเรื่องราวใครเป็นคนยิง ลูกศรทำด้วยอะไร เป็นต้น
5. อุปมาลักษณะ ทรงสอนเปรียบเทียบ คือ วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับ คน สัตว์ หรือสิ่งของ ให้ผู้เรียนเข้าใจและมองเห็นภาพเกิดมโนทัศน์ง่ายชัดเจนขึ้นและสมจริงโดยบรรยายอธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรม หรือเรื่องที่เข้าใจยากเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้เรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ เช่น ความรู้เปรียบเทียบความรู้ได้กับแสงสว่าง ความไม่รู้เปรียบเทียบกับความมืดหรือความดีเปรียบเทียบกับสีขาว ความชั่วเปรียบเทียบกับสีดำ เป็นต้น

ประภาศรี สืหประไพ (2535 : 58 - 59) พุทธวิธีสอนแสดงให้เห็นองค์คุณแห่งกาลยานธรรมของผู้สอนที่มีคุณสมบัติของมิตรแท้ ต้องประกอบด้วยองค์ ดังนี้

1. ปิโย ความสนิทสนมรักใคร่ ชวนให้ประสงค์จะปรึกษาได้ถาม
2. ครุ ความน่าเคารพในความประพฤติที่หนักแน่นดีงาม จนเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจที่จะยึดถือเป็นหลักที่พึ่ง
3. ภาวนีโย การฝึกอบรมตนจนน่ายกย่อง ควรเอาอย่างในฐานะที่มีภูมิความรู้
4. วตุจาง การแนะนำว่ากล่าวตักเตือนให้คำปรึกษาที่ดี
5. วจนกฺขโม ความอดทนต่อถ้อยคำที่ซักถามให้คำปรึกษาโดยไม่เบื่อหน่าย
6. คมภิรณฺจ กถิ กตฺตา การแถลงชี้แจงเรื่องต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง
7. โน จฏฺฐาเน นิตยชเย การไม่แนะนำชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าสรุปได้ว่า เป็นการสอนเพื่อมนุษย์พัฒนาตนเองในด้าน กาย วาจา ใจ ให้สะอาด บริสุทธิ์ รู้จักแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งวิธีการสอนของ พระพุทธเจ้านั้น ต้องมองถึงความสามารถของผู้ถูกสอน

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบอริยสัจ

2.1 ความหมายของอริยสัจ

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) 2536 : 407) ได้ตรัสแยกให้ความหมายอริยสัจไว้ ดังนี้

1. อาจริยะ เป็นอริยะด้วยความประพฤติ
2. ทสสะอริยะ เป็นอริยะด้วยความเห็นหรือด้วยมีรูปร่างและอริยะ
3. ลังคะอริยะ เป็นอริยะด้วยเพศหรือชาติกำเนิด
4. ปฏิเวธอริยะ เป็นอริยะด้วยปัญญารู้ทั่วถึงอริยะ

กล่าวในพระพุทธศาสนานิยมเรียกบุคคลประเภททั้ง 4 นี้ว่า อริยะ หรือ อารยะ อันได้แก่ พระพุทธเจ้าและอริยะสาวกทั้งหลาย สัจ แปลว่า ความจริง รวมกันเข้าเรียก อริยสัจ แปลว่า ความจริงของพระอริยะหรือความจริงพระอริยะตรัสรู้ หรือความจริงอันประเสริฐ

ปัญญานันทภิกขุ (2538:9-12) กล่าวว่า หมายถึง ของจริงที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐ ใครรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่ง 4 ประการนี้ก็กลายเป็นอริยบุคคล แปลว่า ผู้ประเสริฐ

พระธรรมปิฎก (2538 : 896) ได้กล่าวในคัมภีร์วิสุทธิมคค์ ซึ่งให้ความหมายของ อริยสัจไว้เป็น 4 นัย คือ

1. สัจจะที่พระอริยะตรัสรู้
2. สัจจะของพระอริยะ
3. สัจจะที่ทำให้เป็นอริยะ
4. สัจจะอย่างอริยะ คือ แท้แน่นอน ซึ่งสรุปแล้วก็คือ “สัจจะอย่างประเสริฐ

ของอริยะ”

บุญมี แท่นแก้วและคณะ (2538 : 94) ได้กล่าวไว้ว่า หัวใจคำสอนของพระพุทธเจ้า อยู่ที่อริยสัจ 4 ประการ (จัดตาริ อริยสัจจานิ) ซึ่งพระองค์แสดงไว้อย่างชัดเจนในการที่ได้ ประกาศแกปัญจวัคคีย์สหายเก่าของพระองค์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันปัจจุบันเรียกว่า สารนาท โกลีเมืองพาราณสีประเทศนากัณฑ์นี้ ดังที่มีหลักฐานในบาลีพระไตรปิฎกได้ให้หลักฐานเกี่ยวกับ อริยสัจทั้งสี่ประการเพียงสั้น ๆ แต่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีหลายแห่งที่ได้อธิบาย อริยสัจ 4 ประการนี้ อันเป็นแก่นของพระพุทธศาสนาจากบาลีเดิมว่า อริยสัจ 4 ประการ คือ

1. ทุกข์ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ
2. สมุทัย การเกิดขึ้นหรือดับไปแห่งทุกข์

3. นิโรธ ความดับไป

4. มรรค ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

อริยสัจ แปลไปตามตัวอักษรว่า ความจริงอันประเสริฐบ้างและความจริงของท่าน ผู้ประเสริฐบ้าง ความจริงอันทำให้บุคคลเป็นผู้ประเสริฐบ้าง พระพุทธเจ้าทรงแสดงอริยสัจ 4 ครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์มีพระโกณฑัญญะเป็นประธาน ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายะใกล้เมืองพาราณสี เมื่อประกาศเทศนาปรากฏว่าได้ผล คือ ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุเป็นโสดาบัน ท่านทั้ง 4 ได้ประจักษ์แจ้งว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วจริงและได้ออกบวชเป็นภิกษุสาวกของพระองค์นับเป็นสาวกชุดแรก

อริยสัจ 4 มีความสำคัญมาก ในด้านที่พระองค์ใช้เทศนาเสมอ ๆ คือ หลังจากยกจิตของสาวกหรือผู้ฟังให้สะอาดพอสมควรด้วยอนุปฺพฬิกถาแล้ว ก็จะแสดงอริยสัจเป็นขั้นสุดท้ายได้ผลทุกครั้งไปซึ่งบรรเทา กิตรัตติกถ์ (2538) ได้ให้ความหมายของอริยสัจว่า สัจจะที่ทำให้เกิดผลความไม่รู้ในอริยสัจ 4 เป็นอวิชชา อริยสัจ และอธิบายไว้ดังนี้ คือ

1. ทุกขอริยสัจ หมายถึง ทุกข์ทั้งหลาย ได้แก่ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ
2. สมุทัยอริยสัจ หมายถึง มูลเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งมักเรียกกันว่า ดัณหา คือ ความอยาก ความใคร่
3. นิโรธอริยสัจ หมายถึง ความดับแห่งทุกข์ เป็นสภาพ มรรค ผล นิพพาน
4. มรรคอริยสัจ หมายถึง ทางแห่งการดับทุกข์ เรียกว่า มรรคมืองค์ 8 คือ ปัญญาเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจชอบ

ทองดี ปิงใจ (2533 : 54) ได้สรุปองค์ประกอบของอริยสัจไว้ดังนี้

ทุกข์ หมายถึง สภาพที่ไม่พึงพอใจ สภาพที่คับข้องใจ สภาพที่ทนได้ยากทั้งกายและใจอัน ได้แก่ ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ เช่น ภาวะคัน ขัดแย้ง มีความอึดอัดใจ ไม่สามารถหาแนวทางออกให้กับตนเองได้ ความทุกข์เป็นสิ่งที่ชัดเจนในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และเป็นปัญหาของสัตว์โลกทุกชนิด พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงความทุกข์ไว้ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความโศกเศร้า คร่ำครวญรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ คับแค้นใจ ความที่ต้องประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น

สมุทัย หมายถึง การเกิดขึ้นของทุกข์ หรือเหตุแห่งทุกข์ เหตุที่ทำให้ชีวิต บีบคั้นด้วยความเร่าร้อน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชังหวาดระแวง ความเบียดเบียนอันเนื่องมาจากความยากจน ความเจ็บ ความโง่เขลา หมายถึงตัวตนหานั้นเอง

นิโรธ หมายถึง แนวทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

มรรค หมายถึง ความดับทุกข์ หมายถึงอริยมรรค (เป็นทางอันประเสริฐเป็นวิถีทางแห่งความดับทุกข์)

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า อริยสัจ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ เป็นความจริงของอริยะเป็นความจริงที่ทำให้เกิดผลแห่งความสุข และเป็นวิธีคิดตามเหตุตามผล หรือเป็นไปตามเหตุตามผล

2.2 ชั้นการสอนแบบอริยสัจ

2.2.1 การสอนแบบพุทธวิธีแสวงหาอริยสัจ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต 2538 : 731 - 732) ได้นำขั้นตอนของอริยสัจมาประยุกต์เป็นขั้นตอน ในการสอนแบบพุทธวิธีแสวงหา ดังนี้

2.2.1.1 ขั้นกำหนดทุกข์ ให้รู้ว่าทุกข์หรือปัญหา คืออะไร อยู่ที่ไหน มีขอบเขตแค่ไหน = กำหนดปัญหา

2.2.1.2 ขั้นสืบสาวสมุทัย หยั่งสาเหตุของทุกข์หรือปัญหานั้น = (ไม่แยกต่างหาก)

2.2.1.3 ขั้นแก้นิโรธ ให้เห็นกระบวนการที่แสดงว่า การดับทุกข์แก้ปัญหานั้นไปได้และอย่างไร = ขั้นตั้งสมมุติฐาน

2.2.1.4 ขั้นเพินหามรรค
มรรค 1 : เอสนา แสวงหาข้อพิสูจน์/ทดลอง = เก็บข้อมูล/ทดลอง
มรรค 2 : วิมังสา ตรวจสอบ ร่อน เลือกเก็บข้อมูลที่ถูกต้องใช้ได้จริง = ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
มรรค 3 : อนุโพธ กั้นข้อที่ผิดออกจับหรือเพินได้มรรคแท้ซึ่งนำไปสู่ผล คือ แก้ไขได้ = ขั้นสรุปผล

2.2.2 การสอนแบบแก้ปัญหา สาโรช บัวศรี (2526 : 45) ได้นำขั้นตอนของอริยสัจมาประยุกต์เป็นการสอน ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

2.2.2.1 ขั้นปัญหา มีการถกเถียงกันระหว่างผู้เรียนในปัญหาค้าง ๆ

2.2.2.2 ช่วยกันอภิปรายวิธีแก้ปัญหานั้นเป็นขั้นสมมุติฐานวิธีแก้ปัญหานั้น

2.2.2.3 ขั้นทดลองปฏิบัติตามที่ได้อภิปรายไว้เพื่อทราบวิธีแก้ปัญหานั้น การรวบรวมข้อมูลการเอาเหตุการณ์รายวันมาพิจารณาเหตุการณ์ในโลกและหาวิธีปฏิบัติ

2.2.2.4 ขั้นสรุปกฎเกณฑ์และยึดมั่นในเกณฑ์เท่านั้น

2.2.3 การสอนแบบอริยสัจนั้นคล้ายคลึงกับการสอนแบบวิทยาศาสตร์อย่างที่สุด กาญจนนา วัฒนอายุ (2544 : 160) ชั้นต่าง ๆ ดังนี้

2.2.3.1 ขั้นทุกข์ คือ การพิจารณาเพื่อกำหนดปัญหาได้ถูกต้อง

2.2.3.2 ขั้นสมุทัย คือ การรู้ที่มาของปัญหา และวิธีแก้ปัญหานั้น

2.2.3.3 ชั้นนิโรธ คือ การดับทุกข์ การทดลองและการบันทึกผล
หรือการเก็บข้อมูล

2.2.3.4 ชั้นมรรค คือ การหาเหตุผลและการแก้ปัญหา

การสอนแบบอริยสัจ สรุปได้ว่า เป็นขั้นตอนที่ได้มาจากพระพุทธศาสนาประยุกต์
มาเป็นขั้นตอนในการสอนเด็กนักเรียน ซึ่งคล้ายคลึงกับการสอนแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งมี 4 ขั้น
ตอนด้วยกัน

2.3 กิจของอริยสัจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต. 2538 : 901 - 902) สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งเกี่ยวกับ
อริยสัจ คือ การรู้และทำหน้าที่ต่ออริยสัจแต่ละข้อให้ถูกต้องในการแสดงอริยสัจ ในการปฏิบัติ
ธรรมตามหลักอริยสัจ แต่ละข้อต้องให้สัมพันธ์ตรงกันกับหน้าที่หรือกิจต่ออริยสัจข้อนั้น จึงถือว่าเป็น
การแสดงอริยสัจ และการปฏิบัติธรรมโดยชอบ ฉะนั้น อาจเกิดการผิดพลาดทั้งในความ
เข้าใจผิดบางอย่างเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในอริยสัจ คือ หน้าที่พึงทำต่ออริยสัจสี่แต่ละอย่าง
หรือหน้าที่ต่ออริยสัจข้อนั้น ๆ นั้น มี 4 อย่างตามบาลีว่า

1. ทุกข์ อริยสัจจํ ปริญฺเญยฺยํ ทุกขอริยสัจ จวรกำหนดรู้
2. ทุกข์ สมุทโย อริยสัจจํ ปหาตพฺพํ ทุกขสมุทยอริยสัจ จวรละ
3. ทุกข์ นิโรธอริยสัจจํ สจฺจํ สจฺจนิกาตพฺพํ ทุกขนิโรธอริยสัจ
จวรทำให้แจ้ง
4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํ ภเวตพฺพํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจจวรเจริญ

กิจทั้ง 4 อย่างนี้ เป็นข้อปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจสี่ แต่ละอย่างให้
ตรงข้อกันในการปฏิบัติจริงนั้น การกระทำหน้าที่ได้ถูกต้องนั้นต้องอาศัยความรู้หรือญาณ การรู้
กิจในอริยสัจ เรียกว่า กิจอริยสัจ

ญาณ 3 สัจจะ 4	สัญญาณ	กิจญาณ	กตญาณ
ทุกข์	รู้ว่า ทุกข์ คือ ดังนี้ = รู้ว่าปัญหา คืออะไรตัว ปัญหาอยู่ที่ไหน	รู้ว่าทุกข์นี้ควรกำหนดรู้ = รู้ว่าปัญหานี้ต้องเข้าใจ สภาพและขอบเขตของ ปัญหา	รู้ว่าทุกข์นี้กำหนดรู้แล้ว = รู้ว่าได้เข้าใจสภาพ และขอบเขตของปัญหา แล้ว
สมุทัย	รู้ว่าสมุทัย คือดังนี้ (รู้ว่า ต้นเหตุเป็นสาเหตุแห่ง ทุกข์) = รู้ว่าสาเหตุของ ปัญหา คืออะไร	รู้ว่าสมุทัยนี้ควรละเสีย (รู้ว่าต้นเหตุต้องละเสีย) = รู้ว่าต้องแก้ไขที่สาเหตุ นั้น	รู้ว่าสมุทัยนี้ได้ละแล้ว (รู้ว่าละได้แล้วต้นเหตุ) = รู้ว่าสาเหตุนั้นได้แก้ไข กำจัดแล้ว
นิโรธ	รู้ว่านิโรธ คือดังนี้ (รู้ว่า นิพพานเป็นภาวะดับทุกข์) = รู้ว่าภาวะหมดปัญหา ที่ ต้องการ คืออะไร	รู้ว่านิโรธควรทำให้แจ้ง (รู้ว่านิพพานควรบรรลุ) = รู้ว่าภาวะนั้นเป็นจุด หมายที่ต้องการให้ถึง	รู้ว่านิโรธนี้ได้ประจักษ์ แจ้งแล้ว (รู้ว่าได้บรรลุ นิพพานแล้ว = รู้ว่าได้ บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น แล้ว
มรรค	รู้ว่ามรรค คือ ดังนี้ (รู้ว่า มรรคเป็นทางดับทุกข์) = รู้ ว่าวิธีการแก้ปัญหาเป็น อย่างไร	รู้ว่ามรรคควรเจริญ(รู้ว่า มรรคควรปฏิบัติ)=รู้ว่า วิธีการนั้นควรลงมือ ปฏิบัติ	รู้ว่ามรรคนี้ได้เจริญแล้ว (รู้ว่าได้ปฏิบัติตามมรรค แล้ว)=รู้ว่าได้ปฏิบัติตาม วิธีการนั้นเสร็จสิ้นเรียบ ร้อยแล้ว

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างกิจในอริยสัจ มาประยุกต์ร่วมกับญาณ 3

ที่มา : จากพุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต. 2538 : 904)

ลาโรซ บัวศรี (2526 : 6) ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบอริยสังไว้ดังนี้ “ใคร่ขออย่าเป็นอย่างยิ่งว่าในการประยุกต์เป็นวิธีสอนครั้งนี้ เป็นวิธีการแบบที่เรียกกันในภาษาลาตินว่า Mutatis Mutants (M.M) คือการอนุโลมเป็นการปรุ่่งแต่งเป็นอย่างยิ่งเพื่อสะดวกแก่การปฏิบัติหรือเพื่อให้เหมาะสมที่นำไปใช้ในโรงเรียนหรือในสถานศึกษาที่สูงขึ้นไปและเป็นการประยุกต์จากกิจหรือปฏิบัติในชั้นต่าง ๆ ของอริยสังได้ถือด้านการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่มิได้ประยุกต์โดยตรงจากตัวอริยสัง เรียกว่า ประยุกต์จากส่วนหนึ่งของอริยสังเท่านั้น”

ชั้นของอริยสังสี่	กิจในอริยสังสี่	วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสังสี่
1. ทุกข์	1.ปริญญา	1.ขั้นกำหนดปัญหา(ขั้นทุกข์) ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยตนเองด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาที่นักเรียนต้องคิดแก้ไขให้ได้
2.สมุทัย	2.ปหานะ	2. ขั้นสมมุติฐาน(สมุทัย) ก.ครูช่วยให้นักเรียนให้ได้ พิจารณาด้วยตัวเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ ยกมากกล่าวในข้อที่ 1 นั้น มีอะไรบ้าง ข.ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่าการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ต้องกำจัดหรือขจัดที่ต้นตอหรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ค.ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่า ในการแก้ปัญหานั้น สาเหตุนั้น อาจกระทำอะไรได้บ้าง คือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำนี้เป็นข้อ ๆ ไป
3.นิโรธ	3.สังจิกิริยา	3.ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) ก.สังจิกิริยา หมายถึง การทำให้แจ้ง หรือทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการโดยกระทำให้ อย่างไรให้เกิดการรู้แจ้งได้ ถ้าเจริญรอยตามพระพุทธองค์เอง เช่น การฝึกโยคะ ดบะ ทรงอดพระพระยาหาร เป็นต้น เมื่อเห็นวิธีการดังกล่าวไม่บรรลุผล จึงทรงใช้วิธีสมุตะและวิปัสสนากรรมฐาน การสอนในขั้นนี้ ครูต้องช่วยให้นักเรียนให้กระทำหรือทดลองด้วยตัวเองตามหัวข้อต่าง ๆ ดังข้อที่ 2 ข้อ ค. ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกการทดลองแต่ละอย่างหรือเรียกว่า เป็นการเก็บข้อมูล ไว้

ชั้นของ อริยสัจสี่	กิจใน อริยสัจสี่	วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจสี่
4.มรรค	4.ภาวนา	4. ขั้นวิเคราะห์มูลหรือสรุปผล (ขั้นมรรค) ก.จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้นย่อมได้ผลออกมาได้ชัดเจน ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก่ปัญหาไม่ได้เลย ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก่ปัญหาได้แน่นอนแล้วได้บรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้วดังนี้ หมายความว่า ต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นั้นที่กไว้ในขั้นที่ 3 ขั้นนั้นจนเห็นได้แจ่มแจ้งว่า ทำอย่างไรจึงแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ ข. จากการวิเคราะห์ดังกล่าว ทำให้เห็นว่าสิ่งแก้ปัญหาได้จริงต่อไปก็ให้สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือ เป็นระบบ เป็นแนวทางปฏิบัติแล้วให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้นโดยทั่วไป

ภาพประกอบ 2 ชั้นของอริยสัจสี่กิจในอริยสัจสี่ และวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ

การสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจถือว่า เป็นวิธีสอนแม่แบบที่แท้จริงสำหรับการแก้ปัญหา เป็นขั้นตอนในการดำเนินการของพระพุทธองค์ในการแก้ปัญหาที่ยิ่งใหญ่ของชีวิต กล่าวคือ การดับทุกข์ เป็นขั้นตอนในการดำเนินการคิดอย่างมีระบบอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นกระบวนการของการใช้ความคิด หรือการใช้ปัญญาที่เรียกว่า วิธีการแห่งปัญญาหรือวิธีการทางด้านวิทยาศาสตร์

จากกระบวนการสอนดังกล่าว สรุปได้ว่า การสอนแบบอริยสัจ หมายถึง การสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็นระบบเป็นขั้นตอน คิดอย่างมีเหตุมีผล แก้ปัญหาอย่างสุขุมรอบคอบ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ครูผู้สอนควรเป็นผู้ดูแลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอน

2.4 หลักการสอนแบบอริยสัจ

พระพุทธเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) (2532 : 1 - 8) กล่าวว่า วิธีสอนแบบพุทธวิธี อริยสัจเป็นวิธีหนึ่งของการสอนแบบพุทธวิธี ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบโดยตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐาน 4 ประการนี้

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาได้แก่ การฝึกอบรมผู้เรียนให้พัฒนาสติปัญญา เจตคติที่ถูกต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ
2. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้คอย แนะนำช่วยเหลือด้วยการสรรหาวิธีการและสื่อการสอนต่าง ๆ มาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นแก่ตนเอง จึงต้องเป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าความรู้ได้มากที่สุด
4. ผู้เรียนต้องมีอิสระในการใช้ความคิดและในการอภิปรายซักถาม สืบค้น ข้อสำคัญสำหรับข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเนื้อหาที่ใช้สอนตัวผู้เรียนและการดำเนินการสอน ดังนี้

2.4.1 เกี่ยวกับเนื้อหาที่ใช้สอน

1. สอนจากเรื่องง่าย ๆ ก่อน จนนำไปสู่เรื่องที่ยากซับซ้อนมีความต่อเนื่อง สัมพันธ์กันตามลำดับ
2. ถ้าสิ่งที่สอนสามารถสาธิตด้วยของจริงได้ ควรสาธิตด้วยของจริงให้ผู้เรียนดูได้ได้เห็น และได้ฟังเอง
3. สอนตรงเนื้อหา
4. สอนเท่าที่จำเป็นพอเหมาะสำหรับให้เกิดความเข้าใจให้การเรียนรู้ได้ผลไม่สอนเท่าที่รู้หรือเพื่อแสดงว่าผู้สอนมีความรู้มาก

2.4.2 เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

1. จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสนที่สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้
2. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง
3. การสอนต้องดำเนินไปสู่สิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่า ตนเองกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการเรียนการอภิปรายเป็นการเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็นโต้ตอบได้อย่างเสรี
4. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษตามความเหมาะสม

2.4.3 เกี่ยวกับการดำเนินการสอน

1. สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้ปลอดโปร่งเพลิดเพลิน ไม่ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจและให้เกียรติแก่ผู้เรียนจนเกิดความมั่นใจในตัวเอง
2. สอนด้วยความตั้งใจ และให้ความสำคัญในตัวผู้เรียน หลักปัญญาใน พระพุทธศาสนา สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2535 :234) ได้สรุปได้ว่า

1. มุ่งให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ควรมิควร
2. มุ่งให้รู้คติ คือ ความดำเนินไปของธรรมดา
3. มุ่งให้รู้จักความจริงตามเหตุผล หรือรู้เหตุผลตามเป็นจริง ที่เรียกว่ารู้สัจจะ
4. มุ่งให้มีความเห็นว่า ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

สรุปได้ว่า การดำเนินการสอนแบบอริยสัจนั้น ผู้สอนต้องมีคุณสมบัติที่เป็น กัลยาณมิตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งทางด้านอารมณ์ สติปัญญา ภูมิหลัง ของผู้เรียน และเนื้อหาที่สอน ต้องมีความสอดคล้องกับความสนใจสติปัญญา ของผู้เรียนเป็น สำคัญ กล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายและหลักการสอนของวิธีดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสูตรวิชาสังคม ศึกษาในปัจจุบัน

2.5 ประโยชน์ของอริยสัจ

หลักอริยสัจ นอกจากเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต. 2538 : 920) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ปัญหาตามระบบแห่งเหตุผลเป็น ระบบวิธีแบบอย่างซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ที่จะมีคุณค่าและสมเหตุผลจะต้องดำเนิน ไปในแนวเดียวกันเช่นนี้
2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำ เอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการ พิเศษเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ
3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนไม่ว่ามนุษย์จะเล็ดออกไปเกี่ยวข้องกับ สัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตามแต่ถ้าเขายังจะต้องมีชีวิตของ ตนเองที่มีคุณค่าและสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้ว เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป
4. เป็นความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิตหรือเป็นเรื่องของชีวิตแท้ ๆ ไม่ว่า มนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการหรือดำเนินกิจการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา ความเป็นอยู่ของตนและไม่ว่าศิลปวิทยาการหรือกิจการต่าง ๆ นั้นจะเจริญขึ้น เสื่อมลง สูญสลาย ไปหรือเกิดใหม่มาแทนอย่างไรก็ตามหลักความจริงที่เรียกว่า อริยสัจนี้ก็คงยืนยงใหม่และใช้ ประโยชน์นี้ได้ตลอดกาล

สรุปได้ว่า หลักอริยสัจ เป็นหลักที่มีเหตุผล เป็นความจริงกลาง ๆ หรือเป็นของ ชีวิตแท้ ๆ เป็นหลักที่แก้ปัญหาชีวิตด้วยปัญญาของมนุษย์ แม้สภาวะแวดล้อมของชีวิตมนุษย์ จะเปลี่ยนไป แต่หลักอริยสัจก็ยังคงสภาพเดิมไว้ตลอดกาล ใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาล

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบอริยสัจ

งานวิจัยในประเทศ

วีระพงษ์ คุณมณี (2526 : 57) ได้นำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการสอนชั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ ในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเนื้อหา เรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียน ม.4 ที่เรียนโดยการสอนตามชั้นทั้ง 4 ของอริยสัจกับวิธีสอนคู่มือหน่วยการสอนของหน่วยนิเทศน์ กรมสามัญศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิวพร เสนียวงศ์ ณ อยุธยา (2529 : 61 - 64) ได้เปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนตามชั้นทั้งสี่ ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของนักเรียนที่เรียนด้วยชั้นทั้งสี่ ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง
2. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของนักเรียนที่เรียนด้วยชั้นทั้งสี่ ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิภาภรณ์ แสงดี (2538 : 85)ได้ทำวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พบว่า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจกับตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่น คือ นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไม่แตกต่างกัน

นพพร ทิพย์สุวรรณ (2543 : 91) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการและค่านิยมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ด้วยการใช้เทคนิคการพัฒนาแบบยั่งยืนกับการสอนแบบอริยสัจ

1. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอน แบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ด้วยการใช้เทคนิคการพัฒนาแบบยั่งยืนกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. นักเรียนที่เรียนด้วยการสอน แบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ด้วยการใช้เทคนิคการพัฒนาแบบยั่งยืนกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ มีค่านิยมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระตำรงค์ กางทอง (จารุวโส. 2542 : 74) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของสามเณรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่วิชาสังคมศึกษา ด้วยวิธีสอนแบบพุทธอริยสัจกับวิธีการสอนตามคู่มือครู

1. สามเณรที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจกับสามเณรที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. สามเณรที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจกับสามเณรที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู การคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการประมวลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ความสามารถในการคิดในรูปแบบต่าง ๆ ของนักเรียนที่เรียนด้วยขั้นทั้งสี่ของอริยสัจสูงขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยขั้นทั้งสี่ของอริยสัจก็สูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น การสอนแบบอริยสัจ จะเน้นให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

4.1 ความหมายของกลุ่ม

คำว่า กลุ่ม มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

บรอดเบรค (Cartwright and Zander . 1968: 46 ; citing Brodbeck) กล่าวว่า กลุ่ม คือ การรวมกัน ของบุคคลที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่แน่นอนซึ่งกันและกันได้กล่าวว่าความเหมือนหรือความแตกต่างไม่ได้เป็นการตัดสินว่า คนสองคนอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือต่างกลุ่มกัน แต่อยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) หรือการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ ลอเซอร์ (Laeser 1973 : 5- 19) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มไว้ดังนี้

1. มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระหว่างสมาชิกของกลุ่ม
2. มีความมุ่งหมายร่วมกัน
3. มีความสัมพันธ์กันในเชิงหน้าที่
4. มีอำนาจที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ
5. มีความสามารถที่จะกำหนดทิศทางของกลุ่ม

เรกอน และ เชพเพิร์ด (Ragon and Shephard. 1973 : 197) กล่าวว่า กลุ่มสัมพันธ์ คือการศึกษาธรรมชาติ ของกลุ่มที่เกิดขึ้นขณะที่มนุษย์ทำงานร่วมกันมุ่งศึกษาเกี่ยวกับ

h 154495

๑๐

พฤติกรรมของสมาชิกทุกคนตลอดจนความสัมพันธ์ของสมาชิก ในกลุ่มโดยใช้การอภิปรายการเตรียมการ และการประเมินผลงานร่วมกัน สมาชิกทุกคนจะได้ทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม

บอนเนอร์ (Bonner. 1959 : 408 - 410) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมของบุคคลกระบวนการกลุ่ม และกระบวนการทางบุคลิกภาพเป็นสิ่งคู่กัน การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพเกิดขึ้น เนื่องจากสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีการปะทะสังสรรค์กันกระบวนการกลุ่มที่ดีต้องมีความเป็นประชาธิปไตย

ฮาร์แนค (Harnack. 1977 : 1) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มเป็นกิจกรรมกลุ่มที่สามารถพัฒนาความสามารถของบุคคลแต่ละคนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มได้ เพราะไม่มีบุคคลใดที่จะอยู่เพียงลำพังคนเดียวได้ ความหมายของกลุ่มกล่าวโดยสรุปมีดังนี้

1. กลุ่มต้องเกิดจากบุคคลอย่างน้อยที่สุด 2 คน ประกอบด้วย
2. กลุ่มต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และมีความสนใจร่วมกัน
3. กลุ่มจะต้องมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
4. กลุ่มจะต้องมีการปฏิบัติตรงกันหรือกระทำร่วมกันและผลของการทำงานเกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

จากความหมายของกลุ่มสรุปว่า กลุ่มต้องประกอบด้วย 2 คนขึ้นไป มีจุดมุ่งหมายรวมกัน มีความสนใจร่วมกันในการทำงาน มีอำนาจที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความสมัครใจของแต่ละคนมีปฏิสัมพันธ์กันและพึ่งพาอาศัยกัน ผลของการทำงานเกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

4.2 ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เยาเวา เดชะคุปต์ (2522 : 1) ได้ให้ความหมายของวิธีการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า เป็นวิทยาการแขนงหนึ่งที่พยายามศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคน เพื่อให้ได้ซึ่งความรู้ที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนอันจะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และการปรับปรุงการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทิตนา แคมมณี (2522 : 43) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มสัมพันธ์หรือกลศาสตร์กลุ่มมีความหมาย ที่อาจแบ่งแยกได้ดังนี้

1. วิชาแขนงหนึ่งของสังคมศาสตร์ ที่ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อศึกษาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม แล้วนำไปตั้งเป็นทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับพฤติกรรมในกลุ่ม โดยนำเอาความรู้ด้านต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษา และในทางกลับกันก็นำความรู้ที่ไปใช้ วิชาเหล่านั้น ได้แก่ จิตวิทยา สังคม จิตวิทยาคลินิก จิตเวช สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และครุศาสตร์
2. วิชาที่ศึกษาถึงธรรมชาติของกลุ่ม กฎเกณฑ์การพัฒนาของกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับสังคม

3. วิชาพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรม ของกลุ่มที่ประมวลได้จากการวิจัยในอดีตที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นพฤติกรรมศาสตร์

4. วิชาการประยุกต์ที่ใช้ความรู้ทฤษฎีในแง่ปฏิบัติ โดยใช้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของกลุ่ม

5. เทคนิคที่ใช้ในกลุ่ม เช่น การแสดงบทบาท การประชุมกลุ่มย่อย การสังเกต และการให้ข้อติชมที่เกี่ยวกับพฤติกรรม ของสมาชิกในกลุ่มและการตัดสินใจของกลุ่ม

6. แนวความคิดทางการเมืองว่าด้วยการจัดโครงสร้างและดำเนินงานของกลุ่มความสำคัญของผู้นำแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประโยชน์ที่คนและสังคมจะได้รับจากความร่วมมือ ด้วยความสามัคคีของกลุ่มหรือการเน้นความสามัคคีเป็นหลักสำคัญ

7. พลังที่เกิดขึ้นจากกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ย่อมมีผลต่อการทำงานของกลุ่ม

ชอร์ (Shaw, 1981 : 6) มีแนวความคิดว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นกลุ่มที่สมาชิกมีการเคลื่อนไหวหรือไม่หยุดนิ่ง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในกลุ่มและดูเหมือนว่าการพึ่งพาอาศัยกันนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะว่ากลุ่มสัมพันธ์เป็นกลุ่มที่สมาชิก แต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงมีการปรับตัว ปรับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และอยู่ในลักษณะที่ต่อเนื่องกัน

หลุย จำปาเทศ (2522 : 48) ให้คำจำกัดความดังนี้ กลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีปฏิริยาโต้ตอบแก่กันในกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ที่มีต่อกลุ่ม ลักษณะของสมาชิกกลุ่มผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนการแก้ปัญหาของกลุ่มว่า กลุ่มมีเทคนิคหรือวิธีการในการแก้ปัญหาอย่างไรและวิธีไหนได้ผลมากที่สุด

ทวีป อภิสิทธิ์ (2528 :42 - 50) ได้ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่ม (Group Process) กับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) ไว้ว่า คำ 2 คำนี้ถึงแม้ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องจุดเน้นคือ กลุ่ม แต่ก็ไม่เหมือนกันในเรื่องกระบวนการทำกิจกรรมกล่าว คือ ถ้าผู้เรียนทำกิจกรรมอิสระไม่เป็นกิจกรรมที่ต้องต่อเนื่องเชื่อมโยงกันไปเป็นลูกโซ่จบครบชุด และสมาชิกบางคนได้รับความรู้ตามเป้าหมายแล้วก็ตาม กิจกรรมประเภทนี้เรียกว่ากระบวนการกลุ่ม (Group Process) แต่ถ้าผู้เรียนทำกิจกรรมต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ จนกระทั่งจบชุดแล้ว ผู้เรียนจึงได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ฯลฯ หรือได้ผลชัดเจนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้วกิจกรรมชุดเช่นนี้เรียกว่ากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics)

จากการที่ได้ศึกษาความหมายของกลุ่ม (Group) กระบวนการกลุ่ม (Group process) และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) แล้วผู้วิจัยจึงสรุปไว้เป็นลำดับดังนี้ เป็นพฤติกรรมกลุ่มที่มีผลมาจากการปะทะสังสรรค์กันของบุคคลภายในกลุ่มทำให้เข้าใจซึ่งกันและกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีการพัฒนาความเข้าใจในความรู้สึก และพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเน้นความสามัคคีเป็นสำคัญ

4.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จำเป็นต้องศึกษาถึงทฤษฎีด้วย ซึ่งทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นี้ ทิศนา แชมมณี (2522 : 10 - 12) ได้รวบรวมและเรียบเรียงทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์ไว้หลายประการด้วยกันคือ

1. ทฤษฎีสถาน (Field Theory) ของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญสรุปได้ดังนี้คือ

- 1.1 พฤติกรรมเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม
- 1.2 โครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน
- 1.3 การรวมกลุ่มแต่ละครั้งต้องมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ในรูปการกระทำ (Act) ความรู้สึก (Feel) และความคิด (Thought)

1.4 องค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าวไว้ในข้อ 1.3 ก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มแต่ละครั้ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม

1.5 สมาชิกในกลุ่มมีการปรับตัวเข้าหากันและพยายามช่วยกันทำงานซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของตนเองที่มีความแตกต่างกันนั้นก่อนให้เกิดความเป็นอันเดียวกัน และทำให้เกิดพลังหรือแรงผลักดัน ของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปได้อย่างดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory) ของ เบลส์ (Bales) โฮมาน (Homans) และไวน์ (Whyte) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ

- 2.1 กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (Activity)
- 2.2 ปฏิสัมพันธ์เป็นปฏิสัมพันธ์ทุก ๆ ด้าน คือ
 - 2.2.1 ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย (Physical Interaction)
 - 2.2.2 ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา (Verbal Interaction)
 - 2.2.3 ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ (Emotional Interaction)

2.3 กิจกรรมต่างๆ ที่กระทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์นี้ ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก (Sentiment) ขึ้น

3. ทฤษฎีระบบ (System Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดสำคัญ คือ

3.1 กลุ่มประกอบด้วยโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งมีการแสดงบทบาทและการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกอันถือว่าการลงทุนเพื่อให้ได้ผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

3.2 การแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ ของสมาชิกกระทำได้โดยการสื่อสารระหว่างกัน (Communication) และจากการเปิดเผยตัวเองในกลุ่ม (Open System)

4. ทฤษฎีสังคมมิติ (Sociometric Orientation) ของโมเรโน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญดังนี้ คือ

4.1 การกระทำและจริยธรรมหรือขอบเขตการกระทำ ของกลุ่มเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งศึกษาให้โดยให้สมาชิกเลือกสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ คือ การแสดงบทบาทจำลอง (Role Playing) หรือการใช้เครื่องมือวัดการเลือกทางสังคม (Sociometric Test)

5. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Orientation) ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ

5.1 เมื่อบุคคลอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มต้องอาศัยความสนใจ (Motivation Process) ซึ่งอาจเป็นรางวัล หรือผลจากการทำงานในกลุ่ม

5.2 ในการรวมกลุ่ม บุคคลมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผย หรือพยายามป้องกันปิดตนเอง โดยวิธีต่าง ๆ (Defense Mechanism) การใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์กลุ่ม โดยให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง โดยใช้วิธีการบำบัดทางจิต (Theory) ก็ช่วยให้สมาชิกเกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ดีขึ้นอีกด้วย

6. ทฤษฎีจิตวิทยาทั่วไป (General Psychology) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการใช้หลักจิตวิทยาต่าง ๆ เกี่ยวกับการรับรู้ การเรียนรู้ ความคิด ความเข้าใจ การให้แรงจูงใจ ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในแง่การรวบรวมข้อมูล

จากการที่ได้ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาโดยตลอดแล้วนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันย่อมก่อให้เกิดผลงานที่ทำให้สมาชิกแต่ละคนมองเห็นคุณค่าของผลงานที่ได้ทำร่วมกันมา ซึ่งผลงานนี้ก่อนในสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อกันด้วย

4.4 ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการเรียนการสอน

ทิตนา แชมมณี (2522 : 200 - 202) ได้ศึกษาและคิดค้นพร้อมทั้งให้ความหมายของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนว่า การสอนที่ยึดหลักทฤษฎี กลุ่มสัมพันธ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ เป็นการสอนที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมของคนที่มีผลตกกระทบต่อกันและกัน โดยครูผู้สอนพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

หลักการสอนตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ มีดังนี้ คือ

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนให้ทั่วถึงกันและกันมากที่สุดเท่าที่ทำได้เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นในการเรียนและเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มให้มาก ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นซึ่งความคิดความรู้สึกและพฤติกรรมมีผลกระทบต่อกันอยู่เสมอ

การให้ผู้เรียนได้ฝึกการเรียนรู้ลักษณะกลุ่มนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและเรียนรู้เรื่องปรับตัวให้สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น

3. หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ โดยเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พยายามค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจดจำได้ดีและมักมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่าจากผู้อื่น

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่า เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ดังนั้น ครูจึงพยายามเน้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการแสวงหาคำตอบด้วย ไม่ใช่มุ่งแต่ที่คำตอบอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงกระบวนการ และวิธีการที่ได้คำตอบ

5. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญ ของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรพยายามจัดกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดค้นหาแนวทางที่นำความรู้ความเข้าใจ ที่ได้รับการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

ดังนั้นการสอนต่าง ๆ ที่ยึดหลักการสอนดังกล่าวข้างต้น จึงมีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้โดยทั่วถึงกัน และในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความคิด ความรู้สึก ปฏิกริยาและพฤติกรรมของผู้อื่น และเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับนอกจากนั้นครูมักหาทางให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้ และพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความเข้าใจนั้นไปใช้อยู่เสมอหลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ถือว่า ผู้เรียนทุกคนเป็นผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมก็ต่อเมื่อผู้เรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถสรุปหลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ออกได้เป็นสองข้อใหญ่ ๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มย่อย
2. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหาและความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

เยาวยา เดชะคุปต์ (2522 : 224 - 228) กล่าวถึง การสอนโดยอาศัยทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งมีหลักการ ซึ่งครูผู้สอนนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้

หลักการข้อที่ 1 การตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (Objective)

การเรียนการสอนโดยทั่วไปเริ่มที่จุดมุ่งหมายเสมอ เพราะสำเร็จตามที่ต้องการได้

ดังนั้นหลักการข้อที่หนึ่ง ของการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียนควรให้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ ของทฤษฎีดังกล่าวมาแล้วและตรงตามความต้องการทางการศึกษา กล่าวคือ ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึกหรือด้านจิตใจ ด้านสังคมและสติปัญญาไปพร้อมกันทุก ๆ ด้าน เพราะองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

หลักการข้อที่ 2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences)

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยประสบการณ์นั้นควรเป็นประสบการณ์ขั้นเริ่มแรก ที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้วยตนเอง (Insight) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนเป็นผู้ลงมือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง งานวิจัยจำนวนมากพบว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีในทุกๆ ด้าน เมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับผู้อื่น จึงกล่าวได้ว่าหลักการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มี ดังนี้ คือ

2.1 ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกิจกรรมนั้นช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ประกอบดังกล่าวของผู้เรียนในทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน

2.2 มีการแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และการทำงานต่างๆ ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวนี้ผู้เรียนพัฒนาวิธีการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตลอดจนการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ในกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

หลักการข้อที่ 3 การพัฒนาความสามารถทางปัญญา (Intellectual Development) และมนุษยสัมพันธ์ (Human Relationship)

การเรียนการสอนแต่ละครั้งเมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้เขาเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่กระทำไปนั้น ความรู้สึกนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับรู้แนวคิดของแต่ละบท แต่การรับรู้ของแต่ละคนแตกต่างกันตามประสบการณ์เดิม สติปัญญา ความสามารถของแต่ละบุคคล วิธีช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ที่ตรงกัน และมีโอกาสพัฒนาความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการรับรู้ให้ถูกต้องเหมาะสมและกว้างขวางยิ่งขึ้นสามารถนำสิ่งที่รับผสมผสานเข้าเป็นแนวคิด ของแต่ละบุคคล ทำได้โดยให้ผู้เรียนร่วมวิเคราะห์ประสบการณ์ การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้พบในระหว่างการทำงานกลุ่มหลักในการวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันดังนี้

3.1 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม (Learning Process Analysis) การเรียนรู้และการพัฒนาการของบุคคลเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กันในด้าน การพัฒนาหรือเสริมสร้างอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดขึ้น การเรียนรู้เฉพาะอย่างย่อมทำไม่ได้ผลของการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1.1 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองสามารถประเมินผลการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรมตลอดจนการเสริมสร้างแนวคิดและค่านิยมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3.1.2 ช่วยให้เข้าใจผู้อื่นโดยผู้เรียนสามารถพัฒนานุชนสัมพันธ์ และความเป็นผู้นำในกลุ่ม

3.1.3 ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาและวิธีการทำงานที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานครั้งต่อ ๆ ไปให้ดีขึ้น

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เนื้อหาแยกกันไม่ได้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังนั้น การวิเคราะห์กระบวนการ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะนำไปสู่ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา การวิเคราะห์เนื้อหาวิชาที่ให้ผู้เรียน ที่มีความสามารถต่างกันได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยให้ค้นพบแนวคิดที่ถูกต้องการด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากและเป็นการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนพัฒนาวิธีการเรียนที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

หลักการข้อที่ 4 การสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (Application in Realize)

เมื่อผู้เรียนได้รับแนวคิดที่ถูกแล้วหลักการขั้นตอนไปคือช่วยให้ผู้เรียนสามารถสรุปรวบรวมแนวคิดเหล่านั้นเข้าเป็นหมวดหมู่และเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคล โดยครูต้องแนะแนวทางให้ผู้เรียนอภิปราย เพื่อหาข้อมูลสรุปหลักการของสิ่งที่ได้เรียนมาหลังจากนั้นก็ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดค้น เพื่อนำหลักการที่มีอยู่ไปประยุกต์ให้เข้ากับตนเอง เพื่อให้ปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ต่อไปในอนาคตการนำหลักการนี้ไปประยุกต์ทำได้ 5 ลักษณะ คือ

1. การประยุกต์ให้เข้ากับตนเอง คือการที่ผู้เรียนนำหลักการที่ได้รับไปใช้ในการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองในที่ต่าง ๆ นอกเหนือจากในห้องเรียน

2. การประยุกต์ใช้กับผู้อื่น คือ การนำหลักการที่ได้ไปใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือใช้เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ซึ่งการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องมีความเห็นอกเห็นใจกันเข้าใจกัน เคารพในสิทธิของกันและกัน ตลอดจนไวต่อความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น

3. การประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาในอนาคต ผู้เรียนสามารถประยุกต์หลักการที่เรียนรู้เพื่อใช้สำหรับแก้ปัญหาด้านบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์และวิธีการทำงานของตนเองและผู้อื่นในสังคมได้

4. การประยุกต์เพื่อใช้ในสังคม ผู้เรียนสามารถนำหลักการที่ได้รับไปใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคม เพื่อปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้นและเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ในสังคมได้

5. การประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ผู้เรียนสามารถนำหลักการที่ได้รับไปประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อตน ต่อกลุ่มและต่อสังคม

หลักการข้อที่ 5 การประเมินผล (Evaluation)

สิ่งที่สำคัญที่ขาดเสียไม่ได้ในการจัดการเรียนการสอน คือ การประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการประเมินผลเป็นทางที่ทำให้ทราบผลของการเรียนการสอนว่า ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใดการประเมินผลช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียนความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลการสอนของตนเองว่าได้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่ดีวิธีหนึ่ง คือ การให้ผู้เรียนให้ดูประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (Self Evaluation) ซึ่งครูผู้สอนควรสนับสนุนเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประเมินผลการเรียนรู้ของตน ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น หลักการของทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ข้อสุดท้าย คือ ให้ผู้เรียนร่วมกันประเมินการเรียนรู้ ของตนจากการทำงานร่วมกัน ซึ่งมีการประเมินได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม (Group Achievement) ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม ประกอบด้วยผลการทำงานของกลุ่ม ความสามัคคี หรือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม และคุณธรรมหรือค่านิยม(Moral) ของกลุ่มจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มช่วยให้เข้าใจผลสัมฤทธิ์และวิธีการทำงาน ของสมาชิกแต่ละบุคคล

2. การประเมินผลความสัมพันธ์ในกลุ่ม (Intergroup Relation) จากการให้สมาชิกให้ข้อติชมหรือข้อวิจารณ์แก่กัน โดยปราศจากอคติช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลพฤติกรรมของตนเองและความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นๆ ได้ ผลจากการให้เรียนประเมินผลตนเองช่วยให้ผู้สอนสามารถเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีอันเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนหาทางช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหาและความสามารถของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการไปได้อย่างเต็มความสามารถอีกด้วย

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการเรียนการสอน สรุปได้ว่า เป็นการเรียนการสอนเน้นความสนใจไปในด้านพฤติกรรมของบุคคล ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ พัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.5 ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เยาเวา เดเซคุปต์ (2522 : 228 - 231) ได้แบ่งลำดับการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้เป็น 4 ระยะ ดังนี้ คือ

1. ระยะการมีส่วนร่วม (Participation or Involvement Stage)การเริ่มต้นการเรียนรู้ เริ่มจากการที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้การเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่เร้า ไม่เฉื่อยชา นอกจากนี้ การเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่คุณค่าและมีความหมาย

ต่อตัวผู้เรียนมากขึ้นถ้าผู้เรียนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่ง ของกลุ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical Involvement) ได้แก่ การที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ หรือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Learning by Doing) รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการค้นคว้าสืบสวนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้นั้นด้วยตนเอง

1.2 การมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ (Ego or Emotional Involvement) การเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้น ผู้เรียนต้องเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติกันอย่างแท้จริง ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำนั้นเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในกลุ่มความรู้สึกที่เกิดขึ้นนำไปสู่การรับรู้แนวคิดและการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาวิชาได้เป็นอย่างดีและช่วยให้จำเนื้อหาวิชาได้นานอีกด้วย

1.3 การมีส่วนร่วมทางด้านปัญญาหรือสมอง (Intellectual or Neonatal Involvement) การมีส่วนร่วมทางด้านนี้ คือ การที่ผู้เรียนเกิดการเห็นจริงหรือประจักษ์แล้วมีการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้และการสร้างแนวคิดจากสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ซึ่งทำให้การเรียนมีความหมายต่อตัวผู้เรียนมากขึ้นและเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิดและเหตุผลในการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน การตัดสินใจ การวิเคราะห์ และสรุปสิ่งที่เรียนรู้นั้นด้วยตนเอง

1.4 การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Involvement) การเรียนรู้โดยการแบ่งกลุ่มย่อยหลักการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Interaction) หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมความเชื่อ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนเป็นไปอย่างกว้างขวางและเกิดผลเสีย

2. ระยะวิเคราะห์

เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมการกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และระยะต่อไปเป็นระยะที่ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตนเองได้ทำ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวาง และยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มวิธีการเรียน ผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดีขึ้นด้วย

3. ระยะสรุปและประยุกต์หลักการ

เมื่อผู้เรียนค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเองผู้เรียนรวบรวมแนวคิดที่ตนค้นพบ และแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นแล้วสรุปเป็นหลักการของตนเองการเรียนรู้ที่นอกจากเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบันแล้วเรายังเรียน เพื่อแก้ปัญหาและเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นในอนาคต ดังนั้น จึงเป็นที่เชื่อได้ว่า เมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจหลักการของเรื่องหนึ่ง ๆ แล้วเขาสามารถนำหลักการนั้นไปประยุกต์ใช้ในอนาคต หรือประยุกต์ให้เข้ากับตนเองได้ การประยุกต์นั้นทำได้ในสองลักษณะคือ

3.1 การประยุกต์เพื่อการปรับปรุงบุคลิกภาพหรือการพัฒนาตนเอง (Self Development) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นรวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Relations) หรือการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2 การประยุกต์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในอนาคตและเพื่อใช้ในการปรับปรุงและควบคุมธรรมชาติและสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิมตลอดจนช่วยในการคิดค้นและประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะการประเมินผล

จากหลักการที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้เกิดจากตัวผู้เรียนโดยตรง และเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อย ดังนั้น ผู้เรียนย่อมจะทราบผลการเรียนรู้ของตนเองของกลุ่มได้เป็นอย่างดีการประเมินการเรียนรู้ ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนและของกลุ่ม จากการอภิปรายให้ข้อเสนอแนะและติชมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

ขั้นการเรียนรู้ตามวัฏจักรกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ สรุปได้ว่า มี 4 ระยะด้วยกัน ระยะที่หนึ่งคือระยะการมีส่วนร่วม ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านปัญญาหรือสมอง ด้านสังคม ระยะที่สอง ระยะการวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเองมากขึ้น ระยะที่สาม ระยะสรุปและประยุกต์หลักการ เป็นระยะให้ผู้เรียนค้นพบตัวเองแก้ปัญหาในปัจจุบันและสามารถประยุกต์ใช้ในอนาคตได้ ระยะที่สี่ เป็นระยะประเมินผลเรียนรู้ด้วยตนเองและของกลุ่ม และจากการติชมของสมาชิกคนอื่น

4.6 องค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม

ประการ โลห์ทองคำ (2522 : 12) ได้สรุปองค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม ที่ช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้ ดังนี้

1. ผู้นำกลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนของกลุ่มที่ประสานงานในกลุ่ม ที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกทำหน้าที่ประสานประโยชน์ทุกคนภายในกลุ่ม
2. เลขานุการ ได้แก่ ทำหน้าที่ประสานงานในกลุ่ม ช่วยเหลืองานในกลุ่มร่วมกับผู้จัดบันทึกมติ และข้อตกลงรวบรวมทั้งสรุปผลการทำงาน
3. สมาชิกภายในกลุ่ม เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มช่วยกันรวมทั้งการให้แง่คิด ข้อเสนอแนะและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทุกขั้นตอน
4. วิทยากร ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือกลุ่มในการชี้แนะแนวทางแก่กลุ่มเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย
5. ที่ปรึกษาของกลุ่ม ได้แก่ ผู้ให้แง่คิดเห็นและข้อชี้แนะแก่ที่ประชุมกลุ่ม
6. ผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ ผู้คอยสังเกตการประชุม หรือการทำงาน

องค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม ประกอบไปด้วย ผู้นำกลุ่ม เลขานุการ สมาชิกในกลุ่ม วิทยากร ที่ปรึกษาของกลุ่ม ผู้สังเกตการณ์

4.7 กิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ทิศนา แคมมณี (2522 : 201 - 202) ได้แนะนำการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้หลายอย่างดังนี้

1. เกม (Game) เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ดี โดยครูสร้างสถานการณ์สมมติขึ้นให้ผู้เรียนเล่นด้วยตนเอง ภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ซึ่งเรียนจะต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งผลที่ออกมาจะอยู่ในรูปแบบของการแพ้ชนะ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

2. บทบาทสมมุติ (Role Playing) วิธีนี้เป็นสถานการณ์สมมุติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์สมมุติขึ้นมาแล้วให้ผู้เรียนสวมบทบาทนั้นแสดงออกตามธรรมชาติโดยอาศัยบุคลิกภาพประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตนเองเป็นหลักวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจฝึกการแก้ปัญหา ร่วมกันจะช่วยให้ได้รู้จักคิด พิจารณาข้อมูลที่ได้รับตลอดจนนำเอากรณีต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากขึ้น

3. ละคร (Acting or Dramatization) เป็นวิธีที่ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทที่กำหนดไว้ให้ ผู้แสดงต้องพยายามแสดงให้สมบทที่กำหนดให้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกของตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องอันจะทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้น ๆ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์นั้น ๆ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการที่เข้าใจในความรู้สึกมีเหตุมีผลและพฤติกรรมของผู้อื่นและเป็นการฝึกการทำงานร่วมกัน

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือ การจำลองสถานการณ์จริงหรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงมากกับความเป็นจริงแล้วให้ผู้เรียนลงไปในสถานการณ์นั้น และมีปฏิกิริยาโต้ตอบกันวิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสทดลองและแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจไม่กล้าแสดงออก

5. กลุ่มย่อย (Small Group) เห็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้ว อาจจะเป็นเพราะเล็งเห็นแล้วว่า เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน กลุ่มย่อยจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนในการแสดงออกและช่วยให้ผู้เรียนได้มีข้อมูลมากขึ้นการใช้กลุ่มย่อยมีหลากหลายวิธีการแล้วแต่ผู้จัดจะคิด เช่น วิธีระดมพลังสมอง (Brainstorming) ฟิลิปส์ 66 (Phillips 66) กรุ๊ป (Buzz Group)

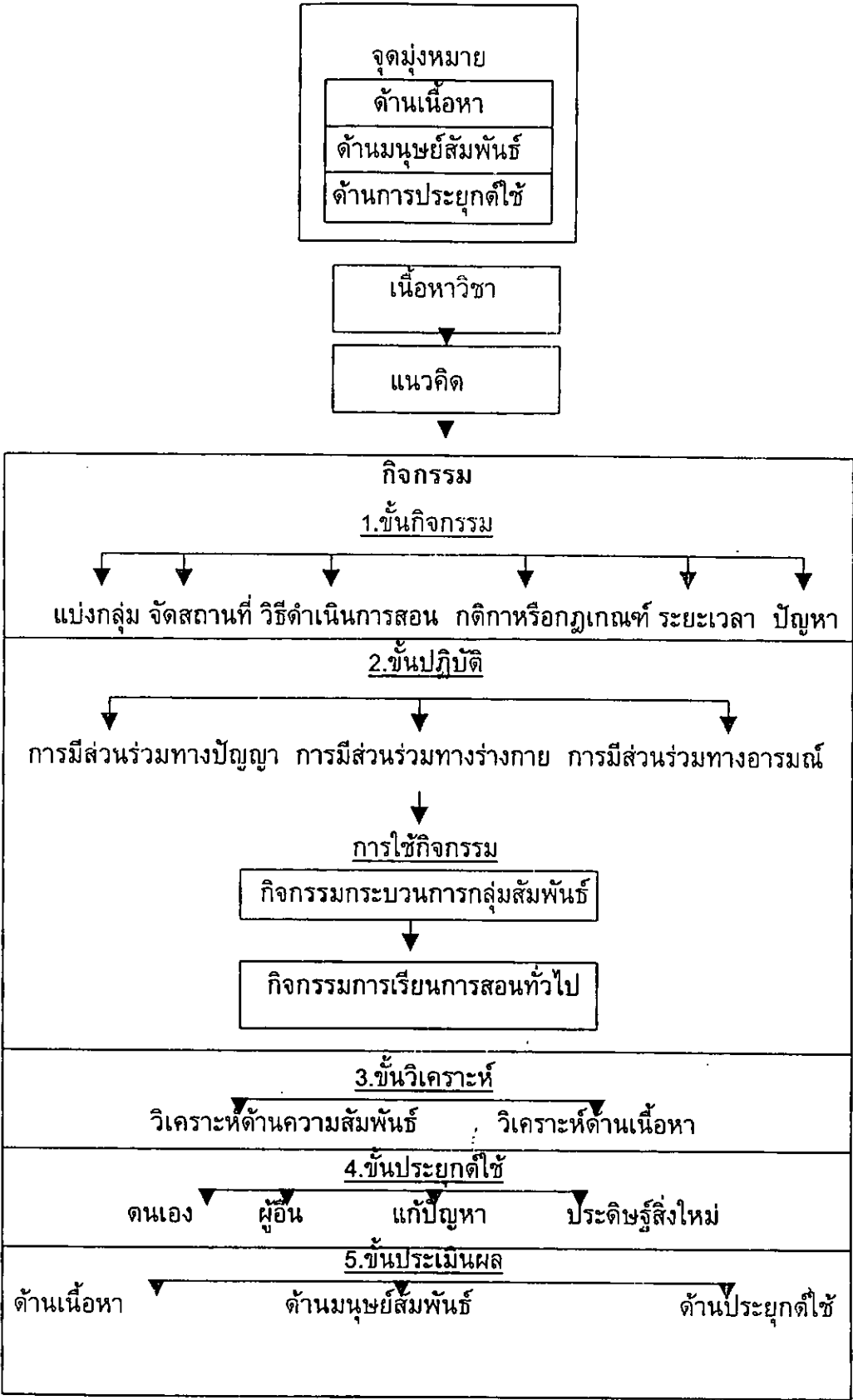
5.1 วิธีระดมสมองเป็นเทคนิค ที่ใช้สำหรับการประชุมที่ต้องให้ทุกคนออกความเห็น มีเสรีภาพในการแสดงออก โดยไม่มีการตัดสินใจหรือวิพากษ์วิจารณ์ข้อความคิดเห็นว่าถูกผิดประการใดวิธีนี้มักใช้การประชุมเพื่อแก้ปัญหา โดยพยายามยั่วให้ผู้เข้าร่วมการประชุมวิธีแก้ปัญหาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5.2 ฟิลลิปส์ 66 (Phillips) เป็นเทคนิคที่สมาชิกแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิก 6 คน มีประธาน และผู้รายงานผลประชุมอย่างละหนึ่งคน ใช้เวลาประชุม 6 นาที ให้พูดคนละ 1 นาที แล้วรับรายงาน ผลการประชุมต่อสมาชิกของกลุ่มใหญ่ (ปราณี โพธิสุข. 2525 : 45 - 46)

5.3 บัซกรุ๊ป (Buzz Group) เป็นการอภิปรายชนิดหนึ่ง มีการพิจารณาร่วมกันเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือปัญหาต่าง ๆ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการมีความหมายให้ข้อเสนอแนะ แสดงความรู้สึก ความคิดเห็น หรือความสอดคล้องของสมาชิก ส่วนสนทนาในลักษณะที่เป็นทางการ มักมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างผู้นำหรือไม่มีก็ได้ในสถานการณ์นี้ (นาคยา ภัทรแสงไทย. 2525 : 284)

6. กรณีตัวอย่าง (Case Study) เป็นการใช้กรณีตัวอย่างหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนำมาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการให้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด และพิจารณาข้อมูลที่ได้รับและการนำเอากรณีตัวอย่างต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ซึ่งทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนยิ่งขึ้น

กิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ สรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่มประกอบไปด้วย เกม บทบาทสมมุติ ละคร สถานการณ์จำลอง กลุ่มย่อย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ รู้จักคิด มีความมีเหตุมีผล มีการกล้าแสดงออก ทุกคนมีส่วนร่วมในการกล้าแสดงออก และให้กล้าแสดงความรู้สึกความรู้สึก ความคิดเห็นของตนเอง



ภาพประกอบ 3 หลักการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (จันทนา ภาคบงกช. 2518 : 48)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

5.1 งานวิจัยในประเทศ

เยาวพา เดชะคุปต์ (2517 : 7) ได้ทำการศึกษาเรื่องทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา เป็นการสร้างแบบอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อสอนระดับประถมศึกษา จากงานวิจัยครั้งนี้จึงเป็นแนวทางสำหรับครูและผู้นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก จากการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้ได้ช่วยให้ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ ของผู้เรียนและส่งเสริมประชาธิปไตย จากนั้นจึงมีผู้นำหลักฐานของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างกว้างขวางมี ดังนี้ คือ

สง่า วุฒิประจักษ์ (2531 : 76) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการสอนจริยธรรมชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 ด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามครูมือครู ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของกลุ่มทดลองก่อนการสอนและหลังการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ธวัชชัย แสงจักร (2525 : 40) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่พลเมืองในสังคมไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนกลุ่มทดลอง หลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนการสอน ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ส่วนทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มทดลอง หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

ยุทธศาสตร์ นันทราช (2517 : 54) ได้วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวแสดงตัว ที่เรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 กลุ่มนักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวเมื่อได้รับการการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนทดลอง และหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มนักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวเมื่อได้รับการเรียนการสอน โดยวิธีกระบวนการ

การกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ยัง (Young. 1972 : 630 - 634) ได้ทดลองสอนวิชาคณิตศาสตร์กับนักเรียนเกรด 7 และเกรด 8 ที่โรงเรียนแลนโซว์ แคนาดา รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา โดยจัดโปรแกรมให้ต่างไปจากแบบที่กระทำกันอยู่เป็นปกติ ดังนี้

1. ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นคู่ ๆ
2. ความก้าวหน้าของการเรียนขึ้นอยู่กับอัตราความสามารถของตนเอง
3. ไม่มีการให้การบ้าน
4. เมื่อมีการทดสอบย่อย นักเรียนคู่ที่ทำงานร่วมกันจะได้คะแนนเท่ากัน

ผลปรากฏว่า นักเรียนเรียนคณิตศาสตร์ได้ดีขึ้น เมื่อใช้การเรียนเป็นกลุ่มและนักเรียนชอบการเรียนแบบนี้มากจนทำให้ผู้ปกครองแปลกใจ

เล็กซ์ (Lax. 1973 : 6093 - A) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชาเรียนของนักเรียนปีที่ 1 ที่เรียนเน้นหนักทางศาสนาและปรัชญาในมหาวิทยาลัยอินเดียน่า 2 กลุ่ม โดยวิธีเรียนแตกต่างกัน คือ กลุ่มทดลองเรียนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกลุ่มควบคุมเรียนแบบเดิม ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่นักศึกษาในกลุ่มทดลองรู้สึกพอใจต่อประสบการณ์ที่ได้รับ และชอบการเรียนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพราะมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง และรู้สึกอิสระในการเรียน

เวปี (Webb. 1978 : 7248 - 4) ได้ศึกษาเรื่องการเรียนเป็นรายบุคคลและกลุ่มย่อย โดยศึกษาจากผู้เรียนคณิตศาสตร์ได้สรุปว่า การเรียนขึ้นอยู่กับความสามารถของนักเรียนและความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม

วิลเลียม และโรนาลด์ (William and Ronald. 1984 : 63) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับ 9 -12 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ยังสอดคล้องกับการเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มีการรับผิดชอบร่วมกันสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6.1 บทนิยามของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม (2544 : บทนำ) “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะทางการดำเนินชีวิต แก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบคอบที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

6.2 ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย (2541 : 3) กล่าวว่า เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีพระพระราชประสงค์ให้ประชาชนคนไทยมีความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมมีความเป็นอยู่อย่างพอมีพอกิน ตามอัตภาพของตนเอง ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท ที่เกี่ยวเนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 คณะรัฐมนตรีและคณะบุคคลต่าง ๆ เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เพื่อแนวทางในการดำเนินชีวิตในภาวะประเทศกำลังได้ประสบปัญหาสภาวะวิกฤต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสต่อคณะบุคคลที่เข้าเฝ้า ฯ มีใจความเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ดังนี้

...มาใหม่ ๆ นี้ โครงการต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น โรงงานก็เกิดขึ้นมาก จนกระทั่งคนเขานึกว่าประเทศไทยเป็นเสือตัวเล็ก ๆ และเป็นเสือโตขึ้น เราไปเห่อว่า จะเป็นเสือ ความเป็นจริงเคยพูด

เสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่ พอกิน และเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงนั่นเอง หน่วยงานต่างๆได้รับเอากระแสพระราชดำรัสของพระองค์ไปเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ แต่ยังมีความสับสนและเข้าใจผิด พระองค์จึงได้พระประธานพระบรมราโชวาทเพิ่มเติมอีกครั้ง ในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2541 และวันที่ 23 ธันวาคม 2542

พระราชดำรัสวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพอมีพอกินโดยแบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้มีพอกับตัวเอง” วันที่ 4 ธันวาคม 2541 ทรงได้มีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า “...พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี...” “Self Sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง ..เป็นไปตามที่เรียกว่ายืนบนขาตัวเอง ...แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่า พอ ก็พอแค่นี้เอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มี ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย ...พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ พุคจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

วันที่ 23 ธันวาคม 2542 พระราชทานพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า เศรษฐกิจพอเพียงแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy เป็นเรื่องที่ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ เพราะเป็นทฤษฎีใหม่ เป็นพระราชดำริของพระองค์ท่าน

จากพระราชดำรัสสรุปได้ว่า พระองค์ได้ตรัสเพื่อให้ประชาชนอยากพึ่งตนเอง ยึดเส้นทางสายกลาง ไม่ยึดวัตถุนิยม อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ดำรงชีวิตยึดหลักวิถีไทย รู้จักประมาณในการบริโภค ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักผลิตเองใช้เอง มีจิตใจที่อดทน และเข้มแข็งพอสมควร

6.3 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541 : 21) ให้ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจที่สามารถอุ่มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ซึ่งสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ สามารถให้ตัวเองอยู่ได้อย่างพออยู่พอใช้ได้มุ่งที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้สามารถมีอาชีพ และฐานะที่พอพึ่งตนเองได้ก็ย่อมจะสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับอย่างมั่นคงถาวรตลอดไป

ประเวศ วะสี (2541 : 16) ได้อธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชนว่าถ้าสังคมไทยให้ความสนใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานกันอย่างทั่วถึงเราสามารถจัดความยากจนของคนทั้งประเทศ พร้อมกับสร้างฐานทางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้พื้นฟูบูรณะเพิ่มพูนขึ้นเต็มประเทศ ความขัดแย้งที่พื้นฐาน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะส่งผลจะผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับบนมั่นคงและยั่งยืนเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสถึงเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2540 มีความหมายคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน

เศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือ ชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล จะเรียกว่า เศรษฐกิจสมดุลก็ได้ เมื่อสมดุลเป็นปกติ สบายไม่เจ็บไข้ ไม่วิฤต เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง ข้อสำคัญ เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพื้นฐานต้องไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ

ลักษณะ 5 ประการของเศรษฐกิจพื้นฐาน (ประเวศ วะสี. 2541 : 20 - 22)

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน
 2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน
 3. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป
 4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง
 5. การจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน
- ทำให้มีผลวัดอย่างไม่หยุดนิ่ง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นทางรอดของสังคมไทยเป็นแนวคิดปัจจุบันในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการทำอะไรด้วยการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ต้องเติบโตอย่างมีทุกอย่างพอเพียงแบ่งปันพอเพียง มีตลาดพอเพียง มีวัตถุดิบพอเพียง มีความรู้พอเพียง มีการผลิตพอเพียงที่สำคัญ คือ มีความดีพอเพียง และมีกฎหมายพอเพียง ไม่ใช่ทำอะไรแบบไปพึ่งคนอื่นเขาหมด เช่น การพยายามผลิตสินค้า ก็ต้องใช้วัตถุดิบของเราเองที่มีอยู่ ไม่ใช่ไปกู้หนี้ยืมสินเขามาลงทุน แต่ถ้าหากจำเป็นต้องมีการกู้ยืมแล้วจะต้องนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ไม่ใช่拿去ใช้จ่ายในทางอื่น เป็นต้น การทำเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เราแข็งแกร่งตรงไหนก็ต้องเริ่มคิดจากตรงนั้นและเริ่มหาทุกสิ่งทุกอย่างที่มีพอเพียง

โดยเฉพาะในชนบท ซึ่งมีพื้นฐานทางด้านการเกษตร การพึ่งตนเองได้แบบพออยู่พอกินของครอบครัวในชนบทคือปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก มีเหลือก็ขาย พอขายก็มีเงินออม ดังนั้น การมีตลาดพอเพียงเป็นเรื่องสำคัญที่สุดจะต้องมีองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่เข้าไปร่วมกับองค์กรชุมชนทำการค้าขายร่วมกัน เพื่อให้องค์กรชุมชนเติบโต ซึ่งองค์กรธุรกิจที่เข้าไปนั้นจะต้องเป็นองค์กรที่เปิดเผยและให้ประชาชนเป็นเจ้าของ จนกลายเป็นองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้ เพราะองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้ จะมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่มีการบริโภคพอเพียงและมีเงินออมมาร่วมกัน เพื่อที่จะทำสวัสดิการร่วมกันผลิตร่วมกัน ค้าขายร่วมกัน กลายเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ สามารถดูแลครอบครัวดูแลเด็ก คนชรา สามารถขยายงานรับคนว่างงานหรือญาติพี่น้องที่ตกงานได้ ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่กระบวนการทางเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางด้านสังคมด้วย

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541: 4-5) ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือ ภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแส ของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

หลักการพึ่งตนเองโดยอาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่ตนเองมีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม แต่ชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้ และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้ที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจแต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีที่มุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอใช้การปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำริ ซึ่งมีดังนี้

5.1 ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า

“...ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

5.2 ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำริที่ว่า

“...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...”

5.3 ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

“...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น...”

5.4 ไม่หยุดนิ่งที่หาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องชวนช่วยไฝหาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า

“...การที่ให้คนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อจะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือ ให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

5.5 ปฏิบัติตนเองในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดไป ทั้งนี้ ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายในหลายครั้ง เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อย ที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า

“...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวเองอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย อุ่มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง รู้จักถอดอม ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่อย่างประมาณตน ใช้จ่ายไม่เกินรายรับ มีการผลิตเพื่อให้พอมีพอกินในครอบครัว และมีความเอื้อเฟื้อกันในชุมชน ทะนุบำรุงพื้นฐานตัวเองให้เข้มแข็งทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

6.4 แนวคิดที่ได้จากการระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิและปราชญ์ชาวบ้าน

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.(2542 : 65 - 66) ได้จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ ระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ปราชญ์ชาวบ้านทางวิชาการ มีแนวคิดดังนี้

1. ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและศีลธรรมว่า เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องเดียวกัน และ

มิใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของสังคม วัฒนธรรม ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อมการศึกษา จิตใจ ศิลธรรม และสุขภาพอนามัย พร้อมกันไปด้วย

2. โสภณ สุภาพงษ์ ได้กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองว่า รัฐบาลควรส่งเสริมแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง ภายใต้งบประมาณอันจำกัด ไม่ควรรับภาระอะไรที่ทำให้สิ้นเปลืองอีก แต่ควรส่งเสริมให้องค์กร/กลุ่มในท้องถิ่นกลุ่มอาชีพ ต่าง ๆ ที่เข้มแข็งทำงานพหุภาคีกับภาคเอกชนและองค์กรเอกชนให้สามารถขยายงานรองรับคนว่างงานที่กลับจากเมืองขจัดปัญหาอุปสรรคทางการตลาด ระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่ไม่เอื้อต่อการทำงานประชาชน และใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

3. ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ได้เสนอแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไว้อย่างน่าสนใจว่า การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน ซึ่งเป็น “เศรษฐกิจฐานราก” ที่มีความสำคัญยิ่งจึงควรส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจของชุมชนและสนับสนุนการเชื่อมโยง เป็นเชิงกลุ่มอาชีพของชุมชน ทั้งในระดับแนวราบ คือ ท้องถิ่น และระดับแนวตั้ง คือ ระดับภาค และระดับประเทศ ให้สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมกิจกรรมทางธุรกิจ ให้มีความมั่นคงแข็งแรงสามารถสร้างเกราะคุ้มภัยผลกระทบกระเทือน จากเศรษฐกิจมหภาคหรือเศรษฐกิจโลก

4. ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ ได้เสนอแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนว่า การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นให้มั่นคง โดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบแยกส่วน (Split Type Development) ไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ (Holistic Approach) ซึ่งทุกส่วนมีความเชื่อมโยงกันว่า เมืองและชนบทก็ไม่สามารถแยกส่วนจากกันได้ ในการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการบริการเกื้อกูลกัน ขณะเดียวกันควรสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน คือ “การสร้างอาชีพหลากหลาย” โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง และสอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิด “ผลประโยชน์” ในการเพิ่มพูนความรู้รายได้ ทรัพยากร ความเอื้ออาทรต่อกัน

5. ไพโรจน์ พรหมสารณ์ อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบนั้น เรามุ่งที่จะให้หมู่บ้าน หรือชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยมีแนวคิดสอดคล้องกับทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ คือ “การพอมีพอกิน” ของบุคคล (ครัวเรือน) ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) ของกระทรวงมหาดไทย การรวมพลัง รวมกลุ่มกิจกรรมผลิตเพื่อเกิดผล “อยู่ดีกินดี” ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ชุมชนเครือข่ายกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ และประการสุดท้ายรูปของธุรกิจชุมชนเพื่อ “ความมั่งมีศรีสุข” ได้แก่ กิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์ เช่น โรงงานผลิตน้ำตาลมะพร้าว โรงสีข้าว และบรรจุถุงจำหน่าย โรงงานแปรรูปน้ำผลไม้ และศูนย์สาธิตการตลาดและเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเรียนรู้ทางด้านการจัดการ ก่อให้เกิดรายได้ ศิลธรรม ความสามัคคี แก่ครัวเรือนองค์กรชุมชน และชุมชนในที่สุด

6. สังคิต พิริยะรังสรรค์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนว่า

รัฐบาลมีนโยบายให้ภาคราชการต่าง ๆ ไปดำเนินการ ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนกับชาวบ้านเพียงแค่นี้ให้เกิด “รายได้เสริม” มิใช่ รายได้หลักของชาวบ้าน ฉะนั้น รายได้หลักของชาวบ้านต้องพึ่งพาเศรษฐกิจตลาดทั้งนี้ ได้แก่ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรือการส่งเสริมนอกภาคเกษตร เป้าหมายหลักของยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองก็ คือ การยกระดับกิจกรรมเหล่านี้อย่างจริงจัง เพื่อให้ได้เป็นยุทธศาสตร์อันหนึ่งของเศรษฐกิจแห่งชาติ ระยะเวลาที่ผ่านมาเกษตรกรได้ทดลองลงมือทำด้วยตนเอง ฉะนั้น เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเป็นทั้งวิถีชีวิต การดำรงชีพ ภูมิปัญญา ของชาวบ้านและวิถีการผลิต ซึ่งมีส่วนช่วยให้พวกเขาและครอบครัวได้รับประโยชน์สูงสุด ก็ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของชาวบ้านและชุมชนนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีความพอเพียงทุกอย่างมรรความสมดุล คือ การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจชุมชนพื้นฐานของท้องถิ่นและขยายวงกว้างออกไปถึงระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและการบริโภคอย่างพออยู่พอกิน และเป็นการพัฒนาที่จุดแรกเริ่มของปัจจัยทั้งหมด คือ การพัฒนาที่ตัวบุคคลก่อน ซึ่งจะเป็นการขยายไปสู่วงกว้าง คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศได้ และจะเป็นผลต่อการพออยู่พอกินของคนภายในประเทศอีกด้วย

6.5 ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.(2542 : 62 - 63)

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 “พอมีพอกิน”

1. เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)
2. หลักสำคัญ : เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self-sufficiency)ในระดับชีวิตทั้งประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น
3. มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้
4. เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ ต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่ละแปลง (15ไร่)ทำนา 5 ไร่ (= 10 ไร่)จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี จึงได้สูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย
 - นา 5 ไร่ และพืชไร่/สวน 5 ไร่
 - สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จะประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร
 - ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่

5. อุปสรรคสำคัญที่สุด คือ อ่างเก็บน้ำ หรือสระที่ได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ 3 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยในวันที่ฝนไม่ตก หมายความว่า ในปีหนึ่ง ถ้านับว่าแห้ง 300 วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณีนี้ 3 ใน 4 ส่วน ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้จะเหลือ 4,750 ลูกบาศก์เมตร) จึงจะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

6. มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

7. ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และทางเอกชน) แต่คำดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 “อยู่ดีกินดี”

เมื่อเกษตรกรเริ่มเข้าใจวิธีการ และดำเนินการในที่ดินของตนเองแล้ว เมื่อเริ่มได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ร่วมแรงใน

1. การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ขนประทาน)
2. การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
3. การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม)
4. สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
5. การศึกษา (โรงเรียน ทุกนการศึกษา)
6. สังคมและศาสนาด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 “มั่งมีศรีสุข”

ติดต่อยุ่ร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และกับแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสี (2.การตลาด) ตั้งและบริหารสหกรณ์ (1.การผลิต 3.การเป็นอยู่) ช่วยลงทุน (1.การผลิต 2.การตลาด) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต (4.สวัสดิการ 5.การศึกษา 6. สังคมและศาสนา)

ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

- เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคาร และบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกร และมาสีเอง) (2. การตลาด)

- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง) (1. การผลิต 2. การเป็นอยู่)

- ธนาคารกับบริษัท จะสามารถกระจายบุคลากร

ในการนำแนวทฤษฎีใหม่ไปสู่การปฏิบัตินั้น ได้มีการยึดแนวคิดอย่างตรงๆ ทำให้บางพื้นที่ไม่สามารถทำได้ จึงได้มีการเสนอข้อควรทำสำหรับทฤษฎีใหม่ขั้นต้นไว้ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาตามแนวคิด ทฤษฎีใหม่ ถือว่าเป็นแก่นแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะเป็นการพัฒนาด้านการเกษตร ชุมชน ชนบท การผลิต เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งสำคัญที่สุดเกี่ยวกับวิถีคิดและจิตสำนึกของคน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง เพราะว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเริ่มที่ตัวบุคคลก่อนไปถึงครอบครัว ชุมชน สังคมตามลำดับ

6.6 ทฤษฎีใหม่กับการศึกษา

ทศนา แคมมณี (2543 : 27-39) ได้วิเคราะห์ให้เห็นแนวคิดต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในทฤษฎีใหม่และพบว่า มีแนวคิดหลัก ๆ 7 ประการ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอิสระภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน ซึ่งต้องอาศัยคุณสมบัติหลายประการ เช่น
 - 4.1 ความขยัน อดทน ไม่หวัห้อย
 - 4.2 ความสามัคคีและการรวมกลุ่ม
 - 4.3 ความใฝ่รู้ในการแสวงหาและศึกษาข้อมูลและความรู้
 - 4.4 การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง
6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
7. แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎี

แนวคิดทั้ง 7 นี้ เมื่อนำมาประกอบกันแล้ว พบว่า มีแก่นสาระที่เป็นหลักสำคัญ ๆ อยู่ 4 ประการ ซึ่งจำเป็นอย่างหนึ่งต่อการดำเนินชีวิตหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตกระบวนการดังกล่าว คือ

1. การพึ่งตนเอง คุณสมบัติประการแรกที่มีมนุษย์ทุกคนควรจะทำ คือ การพึ่งตนเองได้แก่ การไม่มุงที่พึ่งพาคนอื่นก่อนที่จะลงมือพึ่งตนเองหรือการรอคอยแต่จะให้ผู้อื่นมาช่วยโดยตนเองไม่ยอมทำอะไร การที่บุคคลจะพึ่งตนเองได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในตนเอง หากขาดความรู้สึกรับผิดชอบในตนเองแล้ว ก็จะไม่อาจจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง บุคคลที่สามารถพึ่งตนเองจะมีชีวิตที่เป็นอิสระไม่ตกอยู่ในอำนาจหรือถูกบีบบังคับโดยผู้อื่น การพึ่งตนเองกับชีวิตที่มีอิสระภาพ จึงเป็นของคู่กันโดยปริยาย

2. การทำงานและการแก้ปัญหา เมื่อบุคคลเกิดจิตสำนึก มีความรับผิดชอบในตนเอง และพร้อมที่จะพึ่งตนเองแล้วบุคคลนั้น ก็ต้องลงมือกระทำอันจะช่วยให้ตนเองได้ในสิ่งที่ชีวิตต้องการ การทำงานหรือการลงมือปฏิบัติจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในอันดับต่อมาบุคคลใดจะสามารถประกอบกิจการงานให้ประสบผลสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้ จะต้องมีความขยันอดทน ไม่ท้อถอย สามารถที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นยังจะต้องมี

ทักษะการบริการจัดการกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อบุคคลมีการลงมือปฏิบัติและหากการทำงานนั้นสามารถขยายไปสู่การรวมกลุ่ม ได้รับความร่วมมือจากชุมชนหรือคนอื่นมากขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้รับก็จะเพิ่มพูนขึ้น

3. การแสวงหาความรู้และข้อมูล ในการทำงานใด ๆ ให้ได้ผล การแสวงหาข้อมูลและความรู้เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการปฏิบัติโดยขาดความรู้ อาจทำให้เสียเวลาและทรัพยากรมากและอาจไม่ประสบผลสำเร็จ การศึกษาหาความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงาน ไม่ว่าจะจากผู้รู้หรือแหล่งความรู้อื่นๆ จะช่วยให้การทำงานของบุคคลก้าวหน้าและได้ผลมากขึ้น หรือพูดง่าย ๆ ในชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อบุคคลมีการลงมือปฏิบัติและหากการทำงานนั้น สามารถขยายตัวออกไป ดังนั้น การปฏิบัติและทฤษฎีหรือข้อความรู้จึงเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน และส่งผลต่อกันและกันเสมอ

4. การพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบที่จะพึ่งตนเองและลงมือทำงานโดยอาศัยความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ และหากมีปัญหาเกิดขึ้นก็สามารถที่จะศึกษาหาวิธีการที่จะมาแก้ปัญหา นั้น ๆ ได้ การปฏิบัติก็จะบังเกิดผล บุคคลก็จะเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านคุณภาพชีวิตและคุณสมบัติส่วนตนผลที่เกิดจากการทำงาน นอกจากจะสามารถนำไปใช้เลี้ยงชีวิตแล้วบุคคลยังเกิดความชำนาญจากการลงมือกระทำและมีความรู้เพิ่มพูนขึ้นทั้งจากประสบการณ์การทำงานและการศึกษาหาความรู้ขณะทำงาน ซึ่งจะเป็นปัจจัยช่วยให้บุคคลนั้นสามารถคิดและทำในสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้นและดีขึ้น จึงกล่าวได้ว่า บุคคลเกิดการพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิตจากการพึ่งตนเองการทำงานและการแสวงหาความรู้มาใช้ในการทำงาน

จากทฤษฎีใหม่กับการศึกษา สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาจัดเข้าในการเรียนการสอนได้ เพื่อให้นักเรียนสำนึกและตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้มีค่านิยมในสิ่งที่ถูกที่ควร รู้จักพึ่งตนเอง การรู้จักอยู่อย่างพอเพียง รู้จักแสวงหาความรู้การทำงานด้วยความขยัน อดทน ไม่ย่อท้อ มีทักษะในการบริหารจัดการ ในการต่อสู้กับอุปสรรค มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน และรู้จักพัฒนาตนเอง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมักกะสันพิทยาสรรพ์ เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 4 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 140 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมักกะสันพิทยาสรรพ์ เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 40 คน กลุ่มตัวอย่างดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. สุ่มนักเรียนโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) มา 2 ห้องเรียน จาก 4 ห้องเรียน
2. จับฉลากอีกครั้งเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2
 - 2.1 กลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 20 คน ได้รับการสอนแบบอริยสัจ
 - 2.2 กลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 20 คน ได้รับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการสอนอริยสัจ
2. แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
4. แบบสอบถามวัดการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. แผนการสอนแบบอริยสัจ

1.1 ศึกษาหลักการสอนแบบอริยสัจ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ

1.2 ศึกษาหลักสูตร ความมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั้งไปของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแผนการสอน

1.3 เลือกเนื้อหาที่นำมาใช้ในการทดลอง ได้แก่ เนื้อหา วิชาพระพุทธศาสนา ส 048 ประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้

1.3.1 ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

1.3.2 อปริหานิยธรรม 7

1.3.3 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ

1.3.4 พละ 4 ข้อที่ 2 วิริยพละ

1.3.5 พละ 4 ข้อที่ 3 อนวัชชพละ

1.3.6 พละ 4 ข้อที่ 4 สังคหพละ

1.3.7 มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล

1.3.8 มงคลชีวิต เรื่อง การคบบัณฑิต

1.3.9 มงคลชีวิต เรื่อง การบูชาคนที่ควรบูชา

1.3.10 มงคลชีวิต เรื่อง การเป็นพหูสูตร

1.4 จากคำอธิบายรายวิชาจุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ การเรียนรู้ แล้วสร้างแผนการสอนที่เรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ จำนวน 20 คาบ ซึ่งประกอบด้วย

1.4.1 ความคิดรวบยอด

1.4.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

1.4.3 เนื้อหา

1.4.4 กิจกรรมการเรียนการสอน

1.4.4.1 ทุภข์ (ขั้นสมมุติฐาน)

1.4.4.2 สมุทัย (ขั้นตั้งสมมุติฐาน)

1.4.4.3 นิโรธ (ขั้นวิเคราะห์)

1.4.4.4 มรรค (ขั้นสรุปผล) แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

มรรค 1 รวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดข้อปฏิบัติ

มรรค 2 จำแนกข้อมูลที่ต้องการจากสถานการณ์ที่กำหนดไว้

มรรค 3 สรุปผลเพื่อเลือกเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้องที่สุด

1.4.5 สื่อการเรียนการสอน

1.4.6 การวัดและการประเมินผล

1.5 นำแผนการสอนที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบและแก้ไข ความถูกต้องของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนความสอดคล้องของขั้นตอนต่าง ๆ ของแผนการสอน เพื่อนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข เป็นการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา

1.6 นำแผนการสอนที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาศึกษา จำนวน 30 คน ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่อง เช่น ภาษาที่ใช้ ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน กับเวลาที่กำหนดแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแผน การสอนให้ดีขึ้นก่อนนำไปใช้จริง

1.7 นำแผนการสอนแบบอริยสัจไปสอนเพื่อการวิจัยต่อไป

2. แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2.1 ศึกษาหลักการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จากเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ

2.2 ศึกษาหลักสูตร ความมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์การเรียนรู้ของ เนื้อหา วิชาพระพุทธศาสนา ส 048 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 คู่มือและแบบเรียนตามหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

2.3 ศึกษารายละเอียดของเนื้อหาวิชาจากหนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบที่ เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชา พระพุทธศาสนา ส 048 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง

2.3.1 ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

2.3.2 อปริหานิยธรรม 7

2.3.3 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ

2.3.4 พละ 4 ข้อที่ 2 วิริยพละ

2.3.5 พละ 4 ข้อที่ 3 อหวัชชพละ

2.3.6 พละ 4 ข้อที่ 4 สังคหพละ

2.3.7 มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล

2.3.8 มงคลชีวิต เรื่อง การคบบัณฑิต

2.3.9 มงคลชีวิต เรื่อง การบูชาคนที่ควรบูชา

2.3.10 มงคลชีวิต เรื่อง การเป็นพหูสูตร

2.4 จากคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็นจุดประสงค์การ เรียนรู้ สร้างแผนการสอนที่เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จำนวน 20 คาบ ซึ่งประกอบด้วย

2.4.1 ความคิดรวบยอด

2.4.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

2.4.3 เนื้อหา

2.4.4 กิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งเป็น 5 ขั้นตอนนี้

- 2.4.4.1 ขั้นนำ
- 2.4.4.2 ขั้นสอน
- 2.4.4.3 ขั้นวิเคราะห์ประสบการณ์เรียนรู้
- 2.4.4.4 ขั้นสรุปและนำหลักการไปใช้
- 2.4.4.5 ขั้นประเมินผล

3. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเทคนิคการเขียนข้อสอบ ของชวาล แพรัตกุล (2522 : 30 – 274) สร้างแบบทดสอบ จากหนังสือเทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ของสมบุรณ์ ชิตพงษ์ (2523 : 1 - 140)

3.2 ทำการวิเคราะห์หลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอนตามลำดับชั้นดังต่อไปนี้

3.2.1 ผู้วิจัยร่วมกับนิสิตปริญญาโทวิชาเอกการมัธยมศึกษากลุ่มการสอนสังคม และอาจารย์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 คนทำการวิเคราะห์ หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์ หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร ของเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัดตามลักษณะของ บลูม (Bloom 1956 : 49-50) สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าต้องวัดพฤติกรรมตามเนื้อหาอะไร เป็นจำนวนมากน้อยเพียงใด

3.2.2 จำแนกจุดมุ่งหมายการศึกษาออกเป็นพฤติกรรม โดยจำแนกจุดมุ่งหมายในรายวิชาพระพุทธศาสนา

3.2.3 ให้ความหมายของแต่ละพฤติกรรม พร้อมทั้งระบุลักษณะการกระทำ หรือการแสดงออกที่บุคคลมีพฤติกรรมนั้น ๆ

3.2.4 จำแนกเนื้อหา และระบุความคิดรวบยอดของแต่ละเนื้อหา

3.2.5 ให้ค่าน้ำหนัก ผู้ร่วมดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรกำหนดค่าน้ำหนักแสดงถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาในช่อง ตามความเห็นของแต่ละคนโดยอิสระ

3.2.6 สร้างตารางเฉลี่ย โดยนำคะแนนของแต่ละช่อง ของแต่ละคนมารวมกันแล้วหารด้วยจำนวนคนทั้งหมดที่ร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตร

3.2.7 สร้างตารางออกข้อสอบในที่นี้กำหนดสร้าง 80 ข้อ โดยเปลี่ยนตารางวิเคราะห์ให้ช่องทั้งหมด 100 ข้อ

3.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามเนื้อเรื่องที่ใช้ในการทดลอง โดยยึดเกณฑ์ตามผลการวิเคราะห์หลักสูตร ข้อสอบที่สร้างนั้นเป็นแบบเลือกตอบชนิด 5 ตัวเลือก ได้ครอบคลุมหลักสูตร จำนวน 100 ข้อ

3.4 นำแบบทดสอบที่สร้างตามเกณฑ์วิเคราะห์หลักสูตร ไปทดลองกับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนมัธยมสันพิทยา เขตราชเทวี
กรุงเทพ ฯ จำนวน 100 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบ

3.5 นำแบบทดสอบที่นักเรียนทำมาแล้วมาวิเคราะห์เป็นรายข้อ โดยการตรวจให้
คะแนนที่ตอบถูกต้องให้ 1 คะแนน ส่วนข้อที่ผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบ ให้ 0
คะแนน เมื่อตรวจและรวบรวมคะแนนจากแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว จึงทำการวิเคราะห์ เพื่อหา
ข้อความยากง่าย (p) (25 - 80) และหาค่าอำนาจจำแนก (r) .25 - .76 ของแต่ละข้อโดยใช้
เทคนิค 27% ของ จูง เตห์ ฟาน (Fan, 1952 : 3 - 32) แล้วเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าความ
ยากง่าย (p) ระหว่าง .20 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .20 ขึ้นไปโดยคัดเลือกไว้
40 ข้อ ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบทดสอบมีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .25 - .80 ค่าอำนาจ
จำแนก (r) อยู่ระหว่าง .22 - .76

3.6 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้จำนวน 40 ข้อ ไปทดสอบหาคุณภาพอีกครั้ง โดยใช้
สูตร KR - 20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 197 -
199) ผลการวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.97

ตัวอย่างแบบทดสอบ

1. กรณีใดจัดว่าเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยการถือศีล

- ก. การไม่เบียดเบียนผู้อื่น
- ข. การสละทรัพย์สินของแก่ผู้ยากไร้
- ค. ความซื่อสัตย์หลอกลวงผู้อื่น
- ง. การไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น
- จ. มีความประพฤติดีงามด้วยกาย วาจา ใจ

เฉลย ข้อ จ

2. บุคคลเช่นใดที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขที่สุด

- ก. รู้จักใช้คำพูดเพื่อเอาตัวรอด
- ข. อดทนต่อความยากลำบาก
- ค. ดำรงชีวิตตามลำพังไม่ใส่ใจคน
- ง. ยอมรับสภาพความเป็นจริงของตนเองได้
- จ. ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

เฉลย ข้อ ง.

3. ลักษณะในข้อใดที่สร้างความสามัคคีในสังคม

- ก. พลละ 4
 - ข. สัปปริสธรรม 7
 - ค. อปริหานิยธรรม 7
 - ง. กัลยาณมิตรธรรม
 - จ. ธรรมอันเป็นอุดมมงคล
- เฉลย ข้อ ค.

4. แบบสอบถามวัดการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

4.1 ศึกษาการสร้างแบบสอบถามจากเอกสาร ตำรา หนังสือ ตลอดจนงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสร้างตามวิธีการของ Likert โดยกำหนดค่าน้ำหนักของคำตอบแบบ Rating scale โดยให้คะแนนเป็น 5 ระดับ ได้ครอบคลุมหลักสูตร จำนวน 50 ข้อ

4.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

4.4 นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ตลอดจนการใช้ภาษาของแบบทดสอบว่า มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือวัดการดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้

4.5 นำแบบสอบถามที่สร้างตามกฎหมายเกณฑ์ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนมัธยมกะสันพิทยาสรรพ์ เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน ในการวิจัย เพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.244 – 0.659 และความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ 0.83

4.6 นำคำตอบของนักเรียนมาตรวจให้คะแนนตาม Arbitrary Weighting method (เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์ 2520 : 54) คือกำหนดให้ตัวเลขมีน้ำหนัก 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับจากมากที่สุด จนถึงน้อยที่สุด

ถ้าข้อความนั้นไปในเชิงปริมาณ หรือเชิงบวก (Positive) ให้คะแนนมากที่สุด 5 คะแนน มาก 4 คะแนน ปานกลาง 3 คะแนน น้อย 2 คะแนน น้อยที่สุด 1 คะแนน

ถ้าข้อความนั้นไปในเชิงนิเสธ หรือเชิงลบ (Negative) ให้คะแนนมากที่สุด 1 คะแนน มาก 2 คะแนน ปานกลาง 3 คะแนน น้อย 4 คะแนน น้อยที่สุด 5 คะแนน

ตัวอย่างของแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความทางคำแนะนำมือ แล้วพิจารณาว่านักเรียนมีคุณลักษณะหรือพฤติกรรม ในการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ปฏิบัติจริงตามที่ปรากฏในข้อความนี้เพียงใด แล้วนำเครื่องหมาย/ลงในช่องทางขวามือตามความหมายดังต่อไปนี้

การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ด้านจิตใจ</u>					
1.เมื่อมีเหตุการณ์ไม่ดีขึ้น นักเรียนสามารถควบคุมสติอารมณ์ได้.....					
2.นักเรียนไม่พอใจเมื่อนักเรียนคนอื่นมาบอกว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่ไม่ถูกต้อง.....					
3.นักเรียนกล้ารับผิดชอบ ในสิ่งที่ตนเองทำผิด.....					
<u>ด้านสังคม</u>					
1.นักเรียนมักประหม่า เมื่อต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น.....					
2.นักเรียนสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ของตนเองถ่ายทอดให้กับนักเรียนคนอื่นได้.....					
3.นักเรียนสามารถแยกแยะเพื่อนดีและไม่ดีได้.....					
<u>ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม</u>					
1.นักเรียนเคยแยก ขยะเปียกแห้งและโลหะเพื่อสะดวกในการกำจัด.....					
2.นักเรียนมีส่วนอนุรักษ์ความสะอาด ในแม่น้ำลำคลอง.....					
3.เมื่อนักเรียนอยากทิ้งขยะก็สามารถทิ้งได้ตามใจชอบเพราะว่าคนอื่นก็ทิ้งได้เช่นกัน.....					

การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านเทคโนโลยี					
1.นักเรียนสามารถประยุกต์ดัดแปลงวัสดุเก่า ๆ กลับมาใช้ได้อีก.....					
2.นักเรียนสามารถหารายได้จากวัสดุที่ใช้เทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่น.....					
3.นักเรียนสามารถนำสิ่งที่ดัดแปลงจากเศษวัสดุเพื่อหารายได้.....					
ด้านเศรษฐกิจ					
1.เมื่อครบครัวของนักเรียนขาดรายได้ นักเรียนสามารถหาเงินใช้ได้โดยไม่ต้องพึ่งคนอื่น.....					
2.นักเรียนรู้จักประมาณตนในการใช้จ่ายอย่างประหยัด ออกออมตามฐานะของตนเอง.....					
3.ในวันหยุดเรียนหรือปิดเทอมนักเรียนจะทำงานรับจ้างหารายได้.....					

3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบแผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแนวแบบแผนการวิจัยแบบสุ่มกลุ่ม-สอบก่อน-สอบหลัง (Randommized Control-Group pretest- Posttest Design) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 216) มีรูปแบบการทดลองดังตาราง ดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง

กลุ่ม	สอบก่อนสอน	ทดลอง	สอบหลังสอน
RE ₁	T ₁	X ₁	T ₂
RE ₂	T ₁	X ₁	T ₂

สัญลักษณ์ในการทดลอง

X_1	แทน การเรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ
X_2	แทน การเรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
R	แทน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม(Random Assignment)
E_1	แทน กลุ่มทดลองที่ 1 (Experimental Group 1) ที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจ
E_2	แทน กลุ่มทดลองที่ 2 (Experimental Group 2) ที่ได้รับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
T_1	แทน การทดสอบก่อนสอน (Pre-test)
T_2	แทน การทดสอบหลังสอน (Post-test)

2. วิธีดำเนินการทดลอง

หลังจากที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ทำการทดสอบก่อนการเรียน (Pre-test) ทั้งกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและแบบสอบถามวัดการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนเรียนสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ทำการสอนกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้การสอนแบบอริยสัจและกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาเดียวกัน และระยะเวลาเท่ากัน คือ จำนวน 20 คาบ

2.3 หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองทำการทดสอบ (Post-test) ทั้งสองกลุ่มอีกครั้ง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและแบบสอบถามในการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบทดสอบและแบบสอบถามชุดเดิม

2.4 ตรวจผลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อทดสอบสมมุติฐาน

4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้ t -test Independent ในรูปแบบของ Difference Score

2. เปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้ t -test Independent ในรูปแบบของ Difference Score

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่

3.1.1 คะแนนเฉลี่ย $\bar{X}$ คำนวณจากสูตร Ferguson (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 73)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

3.1.2 หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน คำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 76 – 77)

$$S = \sqrt{\frac{N\sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

3.2 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

3.2.1 หาค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยหาตรงกันความสอดคล้องระหว่างคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้คำนวณโดยใช้สูตร (สมบูรณ์ ชิตพงษ์. ม.ป.ป. : 3)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ตรรกะนี้ความสอดคล้อง ระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์
 $\frac{\sum R}{N}$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

3.2.2 หาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนก ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาค่าความยากง่าย โดยใช้เทคนิค 27% จากตารางวิเคราะห์ข้อสอบของ ฟาน (Fan. 1952 : 3 – 32)

3.2.3 หาค่าความเชื่อมั่น ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา คำนวณจากสูตร KR - 20 ของคูเจอร์ วิชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2538 : 197 – 199)

$$r_{tt} = \left[1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ r_{tt} แทน ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 n แทน จำนวนข้อของแบบทดสอบ
 p แทน สัดส่วนของผู้ทำถูกในข้อหนึ่งๆ
 q แทน สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่งๆ หรือ
 คือ $1 - P$

S_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนของแบบทดสอบทั้งฉบับ

3.2.4 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total Correlation) โดยใช้สูตร ของ เพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2540 : 173)

$$r_{xy} = \frac{N \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[N \sum X^2 - (\sum X)^2][N \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ r_{xy} แทน ค่าอำนาจจำแนก
 N แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนรายข้อ รายข้อ X

$\sum y$ แทน ผลรวมของคะแนนรวม y
 $\sum X^2$ แทน ผลรวมของ X แต่ละตัวยกกำลังสอง
 $\sum y^2$ แทน ผลรวมของ y แต่ละตัวยกกำลังสอง
 $\sum xy$ แทน ผลรวมของผลคูณระหว่าง X กับ y

3.2.5 หากความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการใช้นวัตกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ใช้สูตร (α - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_t^2}{S^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของแบบสอบถาม
 $\sum S_t^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนน
 ของแบบสอบถามของแต่ละข้อ
 S^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนของแบบสอบถามทั้งฉบับ
 n แทน ผลรวมของข้อคำถามทั้งฉบับ

3.3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.3.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและการใช้นวัตกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่างกลุ่มทดลองที่ 1 กับกลุ่มทดลองที่ 2 คำนวณโดยกาใช้ t-test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score) คำนวณจากสูตร (Scott. 1967 : 264)

$$t = \frac{MD_1 - MD_2}{S_{MD_1 - MD_2}}$$

$$S_{MD_1 - MD_2} = \sqrt{\frac{S_D^2}{n_1} + \frac{S_D^2}{n_2}}$$

$$df = n_1 + n_2 + 2$$

$$S_D^2 = \frac{\sum (D_1 - MD_1)^2 + \sum (D_2 - MD_2)^2}{n_1 + n_2 + 2}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน t distribution
	MD_1	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลัง การเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลองที่ 1
	MD_2	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลัง การเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลองที่ 2
	D_1	แทน	ผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อน การเรียนของกลุ่มทดลองที่ 1
	D_2	แทน	ผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อน การเรียนของกลุ่มทดลองที่ 2
	S_D^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของผลต่างระหว่างการ ทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของ กลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2
	$S_{MD_1-MD_2}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่าง ระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการ เรียนของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2
	n_1	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลองที่ 1
	n_2	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลองที่ 2

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อสะดวกในการเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ดังนี้

N	แทน จำนวนนักเรียน
$\bar{X}_1$	แทน คะแนนเฉลี่ยก่อนการเรียน
$\bar{X}_2$	แทน คะแนนเฉลี่ยหลังการเรียน
MD	แทน ค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนระหว่างการทดสอบหลัง การเรียนกับก่อนการเรียน
$S_{MD_1-MD_2}$	แทน ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างระหว่าง หลังกับก่อนเรียนของกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน ค่าสถิติที่พิจารณาใน t - distribution
dt	แทน ชั้นแห่งความอิสระ (degrees of freedom)
$*$	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้ก่อนการเรียนและหลังการเรียนของกลุ่ม
ตัวอย่าง มาวิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับนี้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนโดย
การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ก่อนและหลังการทดลอง

2. เปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนที่เรียน
โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ก่อนและหลังการเรียน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละจุดมุ่งหมายดังนี้

1. จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 1 ที่ว่าเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการ
กลุ่มสัมพันธ์ โดยมีสมมุติฐานว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบ
อริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันผลปรากฏดัง
ตาราง 2

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละจุดมุ่งหมายดังนี้

1. จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 1 ที่ว่าเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยมีสมมุติฐานว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันผลปรากฏดังตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 ที่เรียนโดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_1$	$\bar{X}_2$	M.D.	$S_{MD_1-MD_2}$	t
กลุ่มทดลองที่ 1	20	19.35	24.50	5.15	1.67	2.88*
กลุ่มทดลองที่ 2	20	20.15	20.40	0.25		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบอริยสัจกับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้วกลุ่มทดลองที่ 1 ที่เรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ ที่มีแนวโน้มของค่าเฉลี่ยสูงขึ้นกว่ากลุ่มทดลองที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2. จากจุดมุ่งหมายข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยมีสมมติฐานว่า นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน ผลปรากฏดังตาราง 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_1$	$\bar{X}_2$	M.D.	$S_{MD_1-MD_2}$	t
กลุ่มทดลองที่ 1	20	168.00	188.25	20.25	7.63	2.14*
กลุ่มทดลองที่ 2	20	178.48	182.45	4.00		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้วกลุ่มทดลองที่ 1 ที่เรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ ที่มีแนวโน้มของค่าเฉลี่ยสูงขึ้นกว่ากลุ่มทดลองที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

สมมุติฐานการวิจัย

1. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมักกะสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 4 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 140 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมักกะสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 40 คน ซึ่งดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลาก จำนวน 2 ห้องเรียน เพื่อกำหนดกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2

กลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 20 คน ได้รับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบอริยสัจ

กลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 20 คน ได้รับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

2.1 แผนการสอนแบบอริยสัจ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 เรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ ข้อที่ 2 วิริยะพละ ข้อที่ 3 อนวัชชะพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูตร

2.2 แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 เรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ ข้อที่ 2 วิริยะพละ ข้อที่ 3 อนวัชชะพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูตร

2.3 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 เรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 พละ 4 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ ข้อที่ 2 วิริยะพละ ข้อที่ 3 อนวัชชะพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูตร เป็นข้อสอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง .25 - .80 มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง .22 - .76 มีค่าความเชื่อมั่น 0.97

2.4 แบบสอบถามวัดการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น 5 ด้าน แบบสอบถามเป็น Rating Scale เป็น 5 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.244 - 0.659 มีค่าความเชื่อมั่น 0.83

ระยะเวลาในการทดลอง

ระยะเวลาในการทดลอง กระทำในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มใช้เวลาทดลองสอนกลุ่มละ 20 คาบ สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมเป็น 10 สัปดาห์เนื้อหาในการทดลองครั้งนี้ เป็นเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ส 048 เรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ ข้อที่ 2 วิริยะพละ ข้อที่ 3 อนวัชชะพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูตร

3. การดำเนินการทดลอง

1. ทำการทดลองก่อนการทดลองสอนกับนักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาและแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2 ดำเนินการทดลองสอน โดยให้นักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 เรียนด้วยการสอนแบบอริยสัจ และนักเรียนกลุ่มที่ 2 เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ทดลองทั้งสองกลุ่ม ใช้เวลาในการทดลองเท่ากันคือ 20 คาบ คาบละ 50 นาที

3. ทำการทดสอบหลังการทดลองสอนกับนักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุดเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนทดลองสอน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้ผลต่างของคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลองแล้วทดสอบค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้ t - test แบบ Difference Score

2. เปรียบเทียบการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่างกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้ของคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลองแล้วทดสอบค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยใช้ t - test แบบ difference Score

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบอริยสัจกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบอริยสัจกับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมสันพิทยาสรรพ์ ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา ด้วยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการศึกษาค้นคว้าอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ในการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบอริยสัจ กับนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระพงษ์ คุณมณี (2526 : 57) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเนื้อหาเรื่อง เกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียน ม. 4 ที่เรียน ด้วยการสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือของหน่วยนิเทศก์ กรมสามัญศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ศิวพร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2529 : 61-64) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนตามขั้นทั้งสี่ ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ เรียนด้วยขั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสอดคล้อง กับงานวิจัยของพิเชษฐ จันจิตรต์ (2534 : 95) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา วิทยาศาสตร์ ด้านความรู้ ความจำ ของนักเรียนที่มีการเจริญสมาก่อนเริ่มเรียน กับนักเรียนที่ไม่มี การเจริญสมาก่อนเริ่มเรียนผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสอดคล้อง กับ นิภาภรณ์ แสงดี (2538 : 56) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางเรียนและความ สามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบอริยสัจกับ การสอนตามคู่มือการสอนตามหน่วยนิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียน วิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครูการสอนของหน่วยนิเทศก์ กรม สามัญศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงาน วิจัยของนพพร ทิพย์สุวรรณ (2542 : 74) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และค่านิยมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคม ศึกษา โดยใช้การสอนแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ด้วยเทคนิคการพัฒนาแบบยั่งยืนกับการ สอนแบบอริยสัจ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงาน วิจัยของพระตำรงค์ จารุวิโส (กางทอง) (2542 : 74) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนด้วยวิธีการสอนตามคู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการศึกษาดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุดังต่อไปนี้

1.1 การสอนแบบอริยสัจเป็นการสอนที่ประยุกต์มาจากพุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าได้แสดง แก่พุทธบริษัทที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างมีเหตุผล คิด อย่างรอบคอบโดยใช้ปัญญาแยกแยะพิจารณาแก้ไขปัญหาย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งเป็นระบบการใช้ ปัญญาจัดจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของสภาวะ (ตามธรรมชาติ) และตามความ สัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย เป็นการคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบต่อเนื่องตามลำดับขั้น ตอนไม่สับสนในการคิดแต่ละครั้ง มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนมีการ คิดไม่สับสนซึ่งสอดคล้องกับ วศิน อินทสระ (2530 : 4 - 5) กล่าวไว้ว่า อริยสัจเป็นหลัก คำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้าเป็นหัวข้อธรรมสำคัญอย่างหนึ่งหัวข้อหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็น

หัวใจของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหาเหล่านั้น ความทุกข์เป็นปัญหาชีวิตที่เผชิญหน้ากับทุกคน การแก้ปัญหาชีวิตนั้นจะต้องตามเหตุผลของปัญหานั้น ๆ และดับเหตุแห่งปัญหาจึงคลี่คลายหรือดับลงไปได้ การสอนแบบอริยสัจจึงเป็นหนทางแห่งการแก้ปัญหาชีวิตอบรมให้ผู้เรียนพัฒนาสติปัญญา มีเจตคติที่ถูกต้องมีความรู้ ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี

ส่วนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ก็เป็นการแก้ปัญหาโดยการมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นการใช้กลุ่มในการแก้ปัญหาร่วมกัน ดังที่ ชอร์ (Show. 1981 : 6) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นกลุ่มที่สมาชิกมีความเคลื่อนไหวหรือไม่หยุดนิ่ง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในกลุ่มและดูเหมือนว่าการพึ่งพาอาศัยกันนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะว่ากลุ่มสัมพันธ์เป็นกลุ่มที่สมาชิกแต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงและมีการปรับตัว ปรับความสัมพันธ์เข้าหากันอยู่ในลักษณะที่ต่อเนื่องกัน กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้นเป็นพฤติกรรมกลุ่มที่มีผลมาจากการปะทะสังสรรค์ กลุ่มสัมพันธ์เป็นการเรียนรู้จากกลุ่มในขณะที่ทำงานร่วมกันมุ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของสมาชิกทุกคน ตลอดจนความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มโดยอภิปรายและประเมินผลร่วมกัน ดังที่ บอนเนอร์ (Bonner. 1959 :408 - 410) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่ม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมของบุคคลและกระบวนการทางบุคลิกภาพการบุคลิกภาพเกิดขึ้นเนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมีการปะทะสังสรรค์กัน ดังนั้น การสอนแบบอริยสัจกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จึงทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 กิจกรรมการเรียนการสอน ของการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหมือนกัน แต่แตกต่างกันในการจัดระบบการคิดกิจกรรมของการสอนแบบอริยสัจ โดยเริ่มจาก การกำหนดปัญหา หาสาเหตุของปัญหา แล้วหาทางแก้ไข เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจทำให้นักเรียนบรรลุเป้าหมาย ในการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาได้ดี ดังที่ สาโรช บัวศรี (2537 : 90) กล่าวว่า วิธีการสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ ซึ่งถือว่า เป็นวิธีการสอนแม่บทนี้ แท้จริงก็เป็นวิธีการสอนแก้ปัญหานั้นเอง เป็นขั้นตอนในการดำเนินการของพระองค์ในการแก้ปัญหาอันยิ่งใหญ่ของชีวิตกล่าวคือ การดับทุกข์ เป็นขั้นตอนของการคิดอย่างมีระบบ หรือ เป็นกระบวนการของการใช้ความคิดหรือการใช้ปัญญานั้นเอง การสอนแบบอริยสัจเป็นวิธีที่ผู้เรียนได้ประสบการณ์และทราบวิธีการแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ได้ด้วยตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต อีกทั้งเป็นแนวทางที่สำคัญที่จะนำไปพัฒนาวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ จึงทำให้นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสาเหตุดังนี้

2.1 การสอนแบบอริยสัจเป็นการสอนที่พระพุทธเจ้าได้มุ่งเน้นที่จะสอนพุทธสาวกเพื่อนำไปสู่ความเป็นอยู่อย่างมีชัยมาปฏิปทาหรือ ทางสายกลาง ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่า มรรค 8 เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตให้ถูกต้องประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา หลักการสอนแบบอริยสัจตามแนวทางพระพุทธศาสนามองเป้าหมายของอาชีวะหรือการทำอาชีพต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นความต้องการของชีวิตมีปัจจัย 4 เป็นสำคัญทำให้เกิดความพอเพียงกับความเป็นอยู่ ตามที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต.2538 : 55) กล่าวว่า หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจทางสายกลาง เน้นความพอดี ด้วยการพึ่งตนเองในด้านปัจจัย 4 อันเป็นจุดสมดุลของคุณภาพชีวิตและความพึงพอใจ มีศีลธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดีส่วนเศรษฐกิจพอเพียงได้เพิ่มระบบโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันระหว่างการผลิตกับการบริโภคบนพื้นฐานการพึ่งตนเองระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

ส่วนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีจุดเน้นความสนใจไปในทางด้านพฤติกรรมของบุคคลพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันก่อให้เกิดผลงานที่ทำให้สมาชิกมองเห็นคุณค่าของผลงานที่ได้ทำร่วมกับสมาชิกแต่ละคนเป็นกลุ่มที่มีความรู้สึกที่ดีต่อกันดังที่ ทิศนา ขัมมณี (2522 : 200-202) ได้ศึกษาและคิดค้นพร้อมทั้งให้ความหมายของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า การสอนที่ยึดหลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เน้น หรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมของคนที่มีผลกระทบต่อกันและกันโดยครูผู้สอนพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ และเป็นลักษณะที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมิใช่เป็นการปรับเปลี่ยนจิตใจในทางการปฏิบัติตนตามความพอดี นักเรียนที่เรียนโดยใช้การสอนแบบอริยสัจมีการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกับนักเรียนที่ใช้การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและต่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การสอนแบบอริยสัจ เป็นพุทธวิธีสอนที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการนำไปใช้สอนวิชาพระพุทธศาสนาและจริยธรรม เพราะว่าเป็นวิธีการที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยมีครูเป็นมิตรที่ดี เป็นการเรียนเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของเรื่องที่เรียน

หรือปัญหาต่าง ๆ ทำความเข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจนตลอดจนรู้จักหาทางแก้ไขปรับปรุงสภาวะที่เป็นปัญหานั้นอย่างถูกต้อง

1.2 การสอนหลักของพระพุทธศาสนาควรเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ในชั้นกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องจัดกิจกรรมที่นักเรียนจะได้มีโอกาสวิเคราะห์พฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ จากกรณีตัวอย่างและด้วยตัวเองด้วย

1.3 หลักธรรมที่จะสอนเป็นเรื่องลึกซึ้ง หรือเป็นเรื่องที่อยู่ห่างจากประสบการณ์นักเรียน การเลือกกรณีตัวอย่างหรือสถานการณ์ในชั้นนำเข้าสู่บทเรียน ควรเป็นเรื่องอยู่ในสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวนักเรียนมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อตัวแปรอื่น ๆ เช่น การคิดอย่างมีเหตุผล ความสามารถในการตัดสินใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา

2. ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กับวิธีการสอนแบบอื่น ๆ เช่น วิธีการสอนแบบ PBL.(Problem Based learning)และวิธีการสอนแบบ RBL.(Research Based Learning) เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตัวแปรอื่น ๆ เช่น เพศ ระดับชั้น ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาชีพของผู้ปกครอง เป็นต้น

บรรณานุกรม

:

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย .(2541) **"เศรษฐกิจพึ่งตนเอง" แนวความคิด ยุทธศาสตร์**.กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กรมวิชาการ.(2532).ศึกษาธิการ **กระทรวงการวิจัยสังเคราะห์ กระบวนการหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 และมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524** (ฉบับสมบูรณ์-กรุงเทพฯ ฯ).
- การพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย .(2541).**โครงการอันเนื่องด้วยพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของการพัฒนาชุมชน**. จัดพิมพ์โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กลุ่มศกยบุตร.(2530). **กว่าจะถึงหัวใจพระพุทธศาสนา**โครงการเผยแพร่ธรรมะของ **เครือข่ายเมตตาไทย**.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อัมรินทร์ พรินตริง กรุ๊ป จำกัด.
- กาญจนา วัฒนาญ.(2544).**การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน**. 20 มีนาคม 2544.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544).ม.ป.ป.
- คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา.(2539).**การศึกษาเชิงสังคมวิทยา ศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องด้วยพระราชดำริ**.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย.
- ฉันทนา ภาคบงกช.(2518) **การสอนสังคมศึกษาหน่วย"วันสำคัญของชาติ" ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์**.วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ประถมศึกษา)กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ถ่ายเอกสาร.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่(2542) **"คู่มือขลุ่ยโหม่งดินที่แห้งผาก" กระบวนการทัศน์และการจัดการ การพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่**.กรุงเทพฯ ฯ : ศรีสยามพริ้นท์ แอนด์แพคท์ จำกัด.
- ชาวล แพร่ตกุล.(2522).**เทคนิคการวัดผล**.กรุงเทพฯ ฯ : วัฒนาพานิช.
- เชิดศักดิ์ โฉวาสินธุ์.(2520).**การวัดทัศนคติและบุคลิกภาพ**.ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์.(2523).**เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์.(2524).**หลักพุทธศาสนา**.มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิตนา ขมมณี.(2542).**ทฤษฎีใหม่กับการศึกษา**.กรุงเทพฯ ฯ : คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ถ่ายเอกสาร.
- _____.**(2543)การปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กด้วยกิจกรรมการสอนตามหลักเรียนรู้จิตพิสัย**.คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสมาชิกบัณฑิตสถาน.วารสารวิชาการ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2543.

- ทิตนา แชนมณี.(2543).**ทฤษฎีใหม่กับการศึกษา**. วารสารวิชาการ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2543.โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- _____ และเยาวพา เตชะคุปต์ (2522).**ประวัติความเป็นมาและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม “กลุ่มสัมพันธ์” ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1**. บุรพศิลป์การพิมพ์.
- ทองดี ปิงใจ.(2533 เมษายน). **ควีซีกับอริยสัจ 4 แนวทางพัฒนาสันติสุขในสังคม** สารพัฒนาหลักสูตร.(วารสาร 97 :33-39).
- ทวีป อภิสิทธิ์. (2528).**กระบวนการกลุ่มกับการเรียนการสอน** วารสารมิตรครู. 27 : 42-50
- เทพวิสุทธิทวี.(พระพิจิตร จิตตวณฺโณ) .(2339).**พึ่งตนเอง**.(พิมพ์ครั้งที่ 2).กรุงเทพฯ ฯ
มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย.
- ธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต).(2537).**คนไทยกับป่า**.(พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ ฯ
มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____.(2538).**เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**.(พิมพ์ครั้งที่3).กรุงเทพฯ ฯ มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____.(2538).**พุทธธรรม**.(ฉบับปรับปรุงและขยายความ).กรุงเทพฯ ฯ.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____.(2539).**ถึงเวลามาพัฒนาเยาวชนกันใหม่**. กรุงเทพฯ ฯ : จัดพิมพ์โดย
บริษัท กรีน พรินท์ จำกัด
- _____.(2540).**ธรรมะกับการทำงาน**.(พิมพ์ครั้งที่ 2).
- _____.(2540).**คุณภาพสาระแห่งสุขภาพและความสมบูรณ์**.(พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ ฯ
มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____.(2541).**มองอเมริกาแก้ปัญหาไทย**.(พิมพ์ครั้งที่ 9).กรุงเทพฯ ฯ
โอ.เอ.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- ธีระ ชัยยุทธขรรยง. (2544 : 19).**การสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง**.(วารสาร.ปีที่ 24 ฉบับที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544).
- ธวัชชัย แสงจักร.(2525).**การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชา สังคมศึกษา เรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในสังคมไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์**.ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).กรุงเทพฯ ฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.ถ่ายเอกสาร.
- นพพร ทิพย์สุวรรณ.(2543).**การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมด้านการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ .ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การสอนแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้เทคนิคการพัฒนาแบบ ยังยืนกับการสอนแบบอริยสัจ**.ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

- นาคยา ภัทรแสงไทย. (2525). *ยุทธวิธีการสอนสังคม*. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์.
- นิภาภรณ์ แสงดี. (2538) *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการสอนแบบอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครูของหน่วยนิเทศน์ กรมสามัญศึกษา*. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ ฯ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- นิตย สัมมาพันธ์. (2529). *การบริหาร เชิงพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- บุญมี แท่นแก้ว. และคณะ. (2538). *"อริยสัจ 4" พุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ ฯ : โอ.เอ.พรินติ้ง เฮาส์.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2538). *ปริทัศน์ เรื่องจะพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างไร"แนวทาง การพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน*. สมาคมครูสังคมในประเทศไทย.
- ปัญญานันทภิกขุ. (2538). *อริยสัจ : ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ*. กรุงเทพฯ ฯ : ธรรมสภา.
- ประกาศรี สีหอำไพ. (2535). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ ฯ : โครงการเอกสารวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี โพธิสุข. (2525). *เอกสารประกอบการสอน วิชา กศ.สศ 562 การนิเทศการสอน สังคมศึกษา*. ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2533). *ทางรอด*. กรุงเทพฯ ฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์.
- _____. (2539). *พุทธเกษตรกรรมกับศาสนสันติสุขของสังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- _____. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- _____. (2542). *เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย*. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทอมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ประสาน ทองภักดี. (2520). *ระบบการศึกษาของพระพุทธเจ้า*. โรงพิมพ์ดำรงการพิมพ์.
- ประกาศกร โล่ห์ทองคำ. (2522). *กลุ่ม : การสอนกลุ่มสัมพันธ์ในโรงเรียน*. ราชสีมา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูนครราชสีมา.
- พระเทพเวที. (ประยูทะ ปยุตโต). *การศึกษาสากลบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท อัมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด.

พระดำรง จารุวิโส (ทางทอง) (2542).**การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจกับที่เรียนด้วยวิธีการสอนตามคู่มือครู.ปริญญาโท กศ.ม.กรุงเทพ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.ถ่ายเอกสาร.**

พิเชษฐ์ จัปจิตต์. (2534) **การศึกษาผลการเจริญสมาก่อนบทเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธีแสวงหาอริยสัจตามแนวพระเทพเวที. ปริญญาโท.กศ.ม.(การมัธยมศึกษา). กรุงเทพ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.ถ่ายเอกสาร.**

ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช.พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาฯ.(2541)**พระราชดำรัสพระราชทาน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540.คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี พ.ศ.2541 และทฤษฎีใหม่. กรุงเทพ ฯ : สำนักงานจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมพระองค์.**

มติชน 5 ธันวาคม (2541)**การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพ ฯ :**

ยุทธศาสตร์ นันทราช.(2517).**การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว – แสดงตัว เรียนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์.ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.**

แย้ม ประพัฒน์ทอง.(2514).**วิชาในพระพุทธศาสนา.พิมพ์เป็นบรรณาการ โดยพระราชกุศลในงานกฐินพระราชทาน ณ วัดราชผาติการาม วันที่ 15 ตุลาคม 2514 กองทัพบก.**

เยาวพา เดชคุปต์.(2522).**"ประวัติความเป็นมาและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์".ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพ ฯ : บุรพาติลปการพิมพ์.**

_____.**(2517).ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา.วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.ถ่ายเอกสาร.**

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ.(2524).**หลักการวิจัยการศึกษา.พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพ ฯ : ทวีกิจการพิมพ์.**

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ.(2538).**เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา.พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพ ฯ : สุวีริยาสาธิต.**

วสิน อินทสระ.(2530).**ธรรมเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา.กรุงเทพ ฯ : โครงการเผยแพร่ธรรมะของเครือข่ายเมตตาไทย.**

_____.**(2537).สัจจะอันประเสริฐหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา.กรุงเทพ ฯ : เกล็ดไทย.**

- วีระพงษ์ คุณมณี.(2526).การศึกษาผลการสอนด้วยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 .ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.ถ่ายเอกสาร.
- ศิวพร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา.(2529). การเปรียบเทียบความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาปีที่ 2 โดยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- ศึกษาธิการ เพิ่มเติมรายวิชาพระพุทธศาสนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง 2533)และปรับปรุงรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533).กรุงเทพฯ ฯ กรมวิชาการ.ม.ป.ป.
- สาโรช บัวศรี.(2521). "วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ" ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี รำลึก. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- _____.(2521).การศึกษาเพื่อการทำงานอาชีพ.กรุงเทพฯ ฯ : วัฒนาพานิช.
- _____.(2526).วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจใน "ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์" กรุงเทพฯ ฯ : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____.(2514).ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทยในวิชาครูในพระพุทธศาสนา.หน้า 11 พิมพ์เป็นบรรณการ โดยพระราชกุศลในงานกฐินพระราชทาน ณ วัดราชผาติการาม วันที่ 15 ตุลาคม 2514 กองทัพบก.
- สรรเสริญ วงศ์อ้อม.(2544).เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1 พิมพ์ที่ บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์.
- แสง จันทร์งาม.(2524). "ญาณวิทยาในพุทธปรัชญา".วารสารธรรมศาสตร์ 1.
- สุนทร โคตรบรรเทา .(2544).เรียงความและงานเขียน ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษาปรัชญาการศึกษา ประชาธิปไตยและจริยธรรม.สุวิริยสารน์ จัดพิมพ์.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. (2542).กปร.การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.กรุงเทพฯ ฯ.
- สง่า วุฒิประจักษ์.(2531).การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู .ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.ถ่ายเอกสาร.

- สมทรง บุญญฤทธิ์.(2525).**คู่มือสอนศิลปกรรม**.พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพฯ.ธรรมบุรพา
คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ.
- สุทธิพงษ์ พงษ์ไพบูลย์.(2518).**พุทธศาสตร์**.สงขลา.โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.
- สำนักงาน คณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องด้วยพระราชดำริ
(2541).รายงานการประเมินผล โครงการศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องด้วยพระราชดำริ
ประจำปี 2540 กรุงเทพฯ ฯ.
- สำนักงาน คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องด้วยพระราชดำริ (2542)
การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.กรุงเทพฯ.
- สมเด็จพระญาณสังวร.(สุวฑฺฒโน). (2536).**หลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร
สำนักสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี .
- สมบูรณ์ ชิตพงษ์. (2523). **เทคนิคการวัดผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา**.สำนัก
ทดสอบการศึกษา มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมบูรณ์ จ่างจิต.(2513)."**พุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย**"รวบรวมปฐมนิเทศ
การศึกษา.จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- โสภณ สุภาพงษ์ .(2541)."**เศรษฐกิจพอเพียงทางรอดไทย สังคมไทย**" นิตยสาร
สารคดีครอบครัว.
- หลุย จำปาเทศ.(2522). "**กลุ่มสัมพันธ์**"**กลุ่มสัมพันธ์.ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1** .
กรุงเทพฯ ฯ : บุรพาศิลป์การพิมพ์.
- อภิชัย พันธเสน. (2543). **เศรษฐกิจพอเพียง ของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมาย
ของหลักเศรษฐศาสตร์**. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
วารสาร ธ.ก.ส.เมษายน -กรกฎาคม 2543.

- Bloom,Benjamins.(1956).**taxonomy of Education objective HandBook 1** :cognitive
Domain.New York :david Mackay company Inc. 1956.
- Bonner,Hebert.(1959).**Group dynamics** : principle and application. New york.The
Donald press copany.
- Cronbach lee Joseph.(1970).**Essentials of Psychloqlcal testive 2 th ed**. New
York :Herper.
- CarTwright.Dorwin.and Zander.Alvin (ed).(1968) . **Group dynamic Resach and
theory**.3d ed.New york. Harper and Row pulishers.
- Fan,chung Tah. (1952). **Item Analysis Table**. New jersey :Education testing Service
princeton .

- Hamack.vietor R..(1977).*Group Discussion : Theory and Tachnique*.
new jersey.Prentiee-Hell.
- Lax .j.H. Wsomme(1973) "*Attltude chang of Sominary Studens Associated with a couse in Group Dynamice*" *Dissertation Abstraets international*.11 : 6093-A may.
- Lasser.L.H.(1973) "*Sone Aspects of Group Dynamies*" : dissertstion Abstrets 33 : 6093-A May.
- Shaw Marvin E.(1981).*Group Dynamies : The psychology of Small Group behavior 3 New York* : Mcgran-hall Book company.
- Shephard,David L and Ragon.(1973).*Comprehensive high Shool Reading methods*.ohio.A bell & howell company.
- Scott Willian A. and michael Wertheimer. (1962).*tntrouction to psyshological Reseach 4 th ed New york* : john wiley & Sons lne.
- Webb Noreen Merie.(1978 June) ."*learning in individual and Small Group Setting*" *Dissertation Abstracts International*. 2 : 7248-4.
- Willian &. Vansickle, Ronaid L. (1984, january)."*leanning teames and low Achievers, Social Education*. 48(1) : 60-64.
- Young. Garolyn.(1972. December). "*Team Learning*" *The Arithmotic Teacher* .19: 630-634.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
- ผลการวิเคราะห์อำนาจจำแนกของแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตาราง 3 ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ข้อ	p	r	ข้อ	p	r
1	.80	.28	21	.63	.59
2*	.94	.47	22	.65	.56
3	.30	.48	23	.40	.46
4	.59	.31	24	.38	.50
5	.54	.41	25	.57	.59
6	.59	.23	26	.59	.31
7	.48	.52	27	.52	.22
8*	.10	.34	28	.45	.31
9	.46	.48	29	.50	.48
10	.36	.76	30	.63	.69
11	.64	.76	31	.54	.55
12	.36	.48	32	.41	.73
13	.50	.40	33	.29	.34
14	.54	.62	34	.25	.38
15	.59	.23	35	.46	.48
16	.46	.55	36	.75	.52
17	.74	.64	37	.54	.62
18	.61	.28	38	.47	.72
19	.68	.51	39	.73	.55
20	.54	.55	40	.72	.44

หมายเหตุ * ข้อ 2 และข้อ 8 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อคำถามและเลือกใช้ในงานวิจัยนี้

ตาราง 4 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ข้อ	r	ข้อ	r
1	0.333	26	0.448
2	0.244	27	0.374
3	0.488	28	0.368
4	0.409	29	0.410
5	0.436	30	0.263
6	0.426	31	0.325
7	0.432	32	0.295
8	0.300	33	0.545
9	0.379	34	0.333
10	0.425	35	0.467
11	0.302	36	0.272
12	0.316	37	0.414
13	0.457	38	0.572
14	0.477	39	0.360
15	0.489	40	0.554
16	0.361	41	0.355
17	0.522	42	0.284
18	0.289	43	0.585
19	0.314	44	0.583
20	0.294	45	0.659
21	0.355	46	0.597
22	0.564	47	0.498
23	0.521	48	0.602
24	0.480	49	0.507
25	0.535	50	0.532

ภาคผนวก ข

- คะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง

ตาราง 6 คะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ก่อนและหลัง
ของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2

กลุ่มทดลองที่ 1 ลำดับที่	คะแนน		กลุ่มทดลองที่ 2 ลำดับที่	คะแนน	
	ก่อน	หลัง		ก่อน	หลัง
1	27	29	1	23	24
2	25	25	2	9	11
3	19	23	3	17	10
4	23	23	4	3	21
5	24	20	5	13	19
6	25	21	6	13	14
7	26	27	7	9	9
8	11	21	8	23	24
9	26	26	9	24	21
10	20	25	10	25	14
11	27	28	11	27	23
12	27	27	12	25	26
13	19	20	13	24	25
14	12	23	14	23	28
15	11	27	15	24	28
16	19	23	16	15	24
17	20	23	17	24	28
18	23	29	18	23	19
19	18	23	19	28	22
20	24	27	20	26	23

ตาราง 7 คะแนนจากแบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนและ
หลังของกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2

กลุ่มทดลองที่ 1 อันดับที่	คะแนน		กลุ่มทดลองที่ 2 อันดับที่	คะแนน	
	ก่อน	หลัง		ก่อน	หลัง
1	157	159	1	189	191
2	147	164	2	167	189
3	172	185	3	188	136
4	166	201	4	208	157
5	169	202	5	194	201
6	172	202	6	181	182
7	140	155	7	146	221
8	160	166	8	151	152
9	196	212	9	185	171
10	167	173	10	162	173
11	168	183	11	170	198
12	173	202	12	162	150
13	152	185	13	210	219
14	165	182	14	192	157
15	158	172	15	179	238
16	184	195	16	166	204
17	174	208	17	170	164
18	195	198	18	180	176
19	171	224	19	193	187
20	174	197	20	176	183

ภาคผนวก ค

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
2. แบบสอบถามการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 พละ 4 ข้อที่ 1 ปัญญาพละ
 ข้อที่ 2 วิริยะพละ ข้อที่ 3 อณวัชพละ ข้อที่ 4 สังคหพละ มงคลชีวิต เรื่อง การไม่คบ
 คนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การเป็นพหูสูตร

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบฉบับนี้มีข้อสอบทั้งหมด 40 ข้อ ใช้เวลา 50 นาที
2. แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดยกากบาท (X) ลงในช่อง 1, 2, 3, 4, 5 ในกระดาษคำตอบ ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

ข้อ	1	2	3	4	5
0			X		

ถ้าต้องการเปลี่ยนคำตอบ ให้กากบาททับข้อนั้นหนา ๆ แล้วค่อยกากบาททับข้อที่เลือกใหม่ เช่น เปลี่ยนข้อ 3 เป็นข้อ 1

ข้อ	1	2	3	4	5
0	X		X		

3. คำถามในแต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว ถ้าเกินหนึ่งคำตอบหรือไม่ตอบเลยถือว่าไม่ได้คะแนนในข้อนั้น
4. ห้ามขีดเขียนหรือทำสัญลักษณ์ใด ๆ ลงบนกระดาษข้อสอบ
5. เมื่อสอบเสร็จแล้วให้ส่งกระดาษคำตอบและแบบทดสอบที่กรรมการคุมข้อสอบ
6. ถ้าข้อใดยากควรข้ามไปทำข้อที่ง่าย ๆ ก่อน เมื่อมีเวลาเหลือจึงย้อนกลับมาทำใหม่
7. การเดาไม่ช่วยให้นักเรียนทำคะแนนดีขึ้น สงสัยให้ยกมือถามผู้คุมสอบ

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา (048)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกข้อที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว

- | | |
|--|--|
| <p>1. การตัดสินใจหรือการทำงานของคณะสงฆ์ (มหาเถรสมาคม) เป็นการทำงานแบบประชาธิปไตยหรือไม่</p> <p>ก. ไม่เป็น เพราะพระสงฆ์อยู่นอกเหนือจากระบบ</p> <p>ข. ไม่เป็น เพราะพระสงฆ์มีกฎระเบียบในการปกครองตนเอง</p> <p>ค. เป็น เพราะเป็นการทำงานในรูปแบบของ คณะกรรมการ</p> <p>ง. เป็น เพราะเป็นการตัดสินใจหรือยอมรับโดยเสียงเป็นส่วนใหญ่</p> <p>จ. เป็น เพราะพระสงฆ์อยู่ภายใต้การปกครอง ระบบประชาธิปไตย</p> <p>2. วันที่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าจำนวน 1250 รูป มาประชุมพร้อมกัน โดยไม่ได้ นัดหมาย เรียกว่าวันอะไร</p> <p>ก. วันมาฆบูชา</p> <p>ข. วันวิสาขบูชา</p> <p>ค. วันเข้าพรรษา</p> <p>ง. วันออกพรรษา</p> <p>จ. วันอาสาฬหบูชา</p> <p>3. การที่คน ๆ หนึ่งยึดถือเอาความคิดเห็นของตน เป็นหลักแม้ว่าจะขัดกับเหตุผลก็ตาม จัดอยู่ในหลักอริปไตยข้อใด</p> <p>ก. ราชาธิปไตย</p> <p>ข. โลกธิปไตย</p> <p>ค. อัตตาธิปไตย</p> <p>ง. ประชาธิปไตย</p> <p>จ. ธรรมาธิปไตย</p> | <p>4. กรณีใดกล่าว <u>ไม่</u>ถูกต้อง</p> <p>ก. พระพุทธเจ้าทรงพยายามใช้ธรรมในการปกครอง</p> <p>ข. พระพุทธเจ้าใช้ธรรมมาธิปไตยเป็นหลักในการปกครอง</p> <p>ค. พระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นความจำเป็นที่จะสอนเกี่ยวกับระบบการปกครอง</p> <p>ง. พระพุทธเจ้าทรงเสนอให้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นธรรมาธิปไตย</p> <p>จ. พระพุทธเจ้าทรงสอนทศพิธราชธรรมแก่กษัตริย์ผู้ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์</p> <p>5. ข้อใดเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดที่ทำให้แต่ละประเทศมีระบบการปกครองที่แตกต่างกัน</p> <p>ก. สภาพแวดล้อมทางสังคมแตกต่างกัน</p> <p>ข. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน</p> <p>ค. สภาพแวดล้อมทางการเมืองแตกต่างกัน</p> <p>ง. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแตกต่างกัน</p> <p>จ. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์แตกต่างกัน</p> <p>6. เหตุใดจึงกล่าวว่า การปกครองโดยสามัคคีธรรม เป็นวิธีการแบบประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง</p> <p>ก. มีการระดมความคิดเห็นสม่ำเสมอ</p> <p>ข. มีการเห็นชอบในด้านเสียงข้างมาก</p> <p>ค. มีการแบ่งปันอำนาจหลักเป็น 3 ส่วนชัดเจน</p> <p>ง. มีการกำหนดหลักการสืบทอดอำนาจชัดเจน</p> <p>จ. มีการเลือกตั้งประชุมรัฐสภาและคณะกรรมการบริหาร</p> |
|--|--|

7. "ตั้งความปรารถนาดีต่อมิตรสหาย" มีความหมายตรงกับข้อใดมากที่สุด
 - ก. คอยช่วยเหลือเพื่อนทุกกรณี
 - ข. ไม่รังแกเพื่อนอ่อนกว่าตนทุกคน
 - ค. ให้ความร่วมมือแก่ผู้ตั้งใจจริงทุกคน
 - ง. ให้ความรักและความจริงใจต่อเพื่อนที่ดี
 - จ. ให้ความช่วยเหลือต่อมิตรสหายอย่างเท่าเทียมกัน
8. ข้อใด ไม่ใช่ หลักอปริหานิยธรรม
 - ก. หมั่นประชุมกันอยู่เสมอ
 - ข. ประชุมเสร็จแล้วก็เลิกพร้อมเพียงกัน
 - ค. มีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นก็พร้อมเพียงกัน
 - ง. ยึดแนวทางปฏิบัติให้อยู่ตามกรอบของสังคม
 - จ. เมื่อประจักษ์สำเร็จลุล่วงกันดีแล้วก็ร่วมกันแสดงความยินดี
9. ข้อใดไม่ตรงกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ข้อที่ว่า "ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ"
 - ก. ทำวัตรเช้า - เย็น
 - ข. รูดงัดในถิ่นกันดาร
 - ค. สماعกับนิกายอื่น
 - ง. นัดกันประชุมอยู่เนื่อง ๆ
 - จ. ใช้คาถาอาคมเชิงวิทยาศาสตร์
10. กรณีใด ไม่ใช่ การปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7
 - ก. ชาวบ้านช่วยกันสร้างทางเข้าหมู่บ้าน
 - ข. คณะกรรมการตำบลรื้อเจดีย์เพื่อสร้างอาคาร
 - ค. กองทหารล้อมปราบปกป้องเด็กและสตรีอยู่เสมอ
 - ง. คณะกรรมการปกครองประชุมกันทุกวันอังคาร
 - จ. คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งนักวิชาการอาวุโสเป็นที่ปรึกษา
11. พละ 4 ความหมายตรงกับข้อใด
 - ก. หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ
 - ข. หลักธรรมที่ใช้ในการสร้างความสามัคคี
 - ค. หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขความเจริญ
 - ง. หลักธรรมที่เป็นกำลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ
 - จ. หลักธรรมที่เป็นกำลังก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม
12. ความสามารถในทางปัญญามีความหมายว่าอย่างไร
 - ก. การใช้ปัญญาต้องใช้เวลาคับขัน
 - ข. การใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์
 - ค. การรู้จักหลีกเลี่ยงจากปัจจัยแห่งความชั่ว
 - ง. การใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง
 - จ. การนำปัญญาไปใช้แก้ปัญหาให้แก่พวกพ้อง
13. ข้อใดเป็นวิธีจัดการความเกียจคร้านโดยใช้หลักของพละ 4
 - ก. ปลุกฝังพลังปัญญา
 - ข. ปลุกฝังความรับผิดชอบ
 - ค. ปลุกฝังพลังความเพียร
 - ง. ปลุกฝังการตรงต่อเวลา
 - จ. ปลุกฝังการปฏิบัติด้วยตนเอง
14. ในกรณีที่นักเรียนมีความตั้งใจว่า จะเรียนหนังสือให้ดีที่สุดเท่าที่ความสามารถ จัดเป็นผู้ยึดมั่นในพละธรรมข้อใด
 - ก. เพียรสร้างความดีไว้
 - ข. เพียรกำหนดความตั้งใจจริง
 - ค. เพียรละบาปทุจริตที่เกิดขึ้นแล้วในจิตใจ
 - ง. เพียรระวังมิให้บาปทุจริตเกิดขึ้นแล้วในจิตใจ
 - จ. เพียรรักษาคุณความดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ในจิตใจ
15. เมื่อนักเรียนเบื่อหน่ายการเรียน ดิ้นสาย เข้าห้องเรียนไม่ตรงเวลานักควรปฏิบัติตามหลักพละ 4 ข้อใด
 - ก. วิริยะพละ
 - ข. สังคหพละ
 - ค. ปัญญาพละ
 - ง. อหิงสาพละ
 - จ. ศรัทธาพละ
16. เหตุใดจึงถือว่า ปัญญาเป็นกำลังอย่างแรกที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิต
 - ก. เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ
 - ข. เพื่อให้เกิดความอดทนอดกลั้น
 - ค. เพื่อให้มีมานะพยายามทำงาน
 - ง. เพื่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียว
 - จ. เพื่อให้รู้จักวิธีเอาชนะความรู้ผิดรู้ชั่ว

17. การกระทำมิชอบในทางพระพุทธศาสนาแตกต่างจากทางโลกในประเด็นใด
 - ก. กระทำแล้วผิดวินัย
 - ข. กระทำแล้วผิดประเพณี
 - ค. กระทำแล้วถูกตำราวจับ
 - ง. กระทำแล้วชาวบ้านินทา
 - จ. กระทำแล้วตัวเองเป็นทุกข์
18. เหตุใดจึงกล่าวว่า "อนวัชชผละ" ซึ่งแปลว่าการทำงานไม่มีโทษ ช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้า
 - ก. ส่งเสริมทำความอดทน
 - ข. ส่งเสริมความเพียรพยายาม
 - ค. ส่งเสริมการสงเคราะห์ผู้ยากไร้
 - ง. ส่งเสริมการทำความดีที่เป็นสิริมงคล
 - จ. ส่งเสริมการทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย
19. ถ้าต้องการสร้างกำลังใจให้เกิดในตนเองควรปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อใด
 - ก. พละ 4
 - ข. อินทรีย์ 5
 - ค. อิทธิบาท 4
 - ง. พรหมวิหาร 4
 - จ. อปริหานิยธรรม 7
20. ข้อใด ไม่ใช่ ความสำคัญของพละ 4
 - ก. เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างอิทธิพล
 - ข. เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดการมูมานะ
 - ค. เป็นหลักธรรมที่กระตุ้นให้เกิดกำลังใจ
 - ง. เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความเชื่อมั่น
 - จ. เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งชีวิต
21. ปัญญาชนสมศักดิ์ศรีโรงเรียน สมศักดิ์ศรีจึงหนีโรงเรียนไปด้วย การปฏิบัติของสมศักดิ์ศรีเป็นปฏิบัติที่เรียกว่า คบคนพาลตามข้อใด
 - ก. การช่วยคนพาล
 - ข. การให้แก่คนพาล
 - ค. การรับจากคนพาล
 - ง. การร่วมกับคนพาล
 - จ. การรับและให้แก่คนพาล
22. ข้อใด ไม่ใช่ โทษของการคบคนพาล
 - ก. ถูกมองในแง่ร้าย
 - ข. ไม่เข้าใจในเวลาเรียน
 - ค. ถูกชักนำไปในทางที่ผิด
 - ง. ทำให้หมู่คณะแตกความสามัคคี
 - จ. ไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลทุกระดับ
23. ข้อใดที่ตรงกับลักษณะของคนพาล
 - ก. เป็นคนใจร้อน
 - ข. ผักไผ่ในทางทุจริต
 - ค. เข้ากับเพื่อนฝูงไม่ได้
 - ง. เกียจคร้านการทำงาน
 - จ. แต่งตัวไม่เป็นระเบียบ
24. ข้อใดเป็นลักษณะความชั่วทางใจของคนพาล
 - ก. เป็นคนเห็นแก่ได้
 - ข. ชอบให้ร้ายต่อมิตร
 - ค. ชอบคิดแต่ในสิ่งที่ผิด
 - ง. ชอบพูดเท็จทวนคำสาบาน
 - จ. ชอบชักชวนไปในทางที่ผิด
25. บุคคลที่ยึดสุภากิจข้อใด เป็นคนควรคบมากที่สุด
 - ก. มือถือสาก ปากถือศีล
 - ข. คดในช่องอกในกระดุก
 - ค. ปากปราศรัย น้ำใจเชือดคอ
 - ง. ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน
 - จ. นำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย
26. "บัณฑิต" ในพระพุทธศาสนาหมายความว่าอย่างไร
 - ก. ผู้ที่เคยบวชเรียน
 - ข. ผู้ชำนาญเฉพาะทาง
 - ค. ผู้มีความรู้ระดับปริญญา
 - ง. ผู้ที่มีชื่อเสียงและอำนาจ
 - จ. ผู้ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต
27. ลักษณะของผู้ใดจัดว่าเป็นบัณฑิตทางธรรม
 - ก. ผู้ที่มีความรู้ธรรมสูง
 - ข. ผู้ที่ทำนายดวงชะตาแม่นยำ
 - ค. ผู้ชี้ทางความดีและความชั่ว
 - ง. ผู้ฝึกกรรมฐานอยู่เป็นประจำ
 - จ. ผู้เรียนจบปริญญาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์

28. การดำเนินชีวิตอย่างบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาหมายความว่าอย่างไร
- ผู้ที่เคยบวชเรียน
 - แยกแยะความดี - ชั่วได้
 - ประกอบอาชีพที่สุจริตได้
 - แก้ไขสถานการณ์คับขันได้
 - ประกอบอาชีพทางศาสนาได้
29. บุคคลใดที่จัดว่าเป็นบัณฑิตที่ถูกต้อง
- สมโพธิเรียนจบปริญญาตรี
 - สมชายเป็นผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี
 - ปัญญาผ่านการบวชเรียนมาแล้ว
 - สมศรีทำงานเป็นราชการมั่นคงยศถาบรรดาศักดิ์
 - สมพรกำลังจะเข้ารับพระราชทานปริญญา
30. ข้อใดต่อไปนี้เป็นลักษณะของบัณฑิต ยกเว้นข้อใด
- พูดมีสติ
 - พูดจริงทำจริง
 - พูดแต่สิ่งที่ดีงาม
 - พูดประสานสามัคคี
 - พูดให้คนคล้อยตาม
31. อามิสบูชา หมายถึง การบูชาประเภทใด
- การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ
 - การบูชาด้วยการเป็นคนดี
 - การบูชาด้วยการกราบไหว้
 - การบูชาด้วยการปฏิบัติสมาธิ
 - การบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอน
32. นักเรียนคนใดปฏิบัติตนต่อพ่อแม่ได้สอดคล้องกับข้อความว่า หมูชนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่กรรมนั้นแล ชื่อว่าบูชาเรา
- วันนาเชื่อฟังพ่อแม่ทุกครั้ง
 - วิจิตรายกย่องพ่อแม่ต่อหน้าเพื่อน ๆ
 - วาสนาซื้อเสื้อผ้าให้พ่อแม่ในงานวันเกิด
 - วิชัยไหว้พ่อแม่ทุกครั้งที่ทำนให้สิ่งของ
 - วินัยทำงานช่วยพ่อแม่ทุกอย่างเท่าที่จะทำได้
33. การบูชาที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นยอดแห่งการบูชา คือ อย่างไร
- การบูชาด้วยเครื่องบูชาอัน
 - การบูชาด้วยการไหว้พระสวดมนต์
 - การบูชาด้วยการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม
 - การบูชาพระพุทธรูปด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ
 - การบูชาด้วยการแสดงความเคารพกราบไหว้บูชาในสถาน
34. การบูชาสิ่งของในสถานให้ประโยชน์ต่อผู้บูชาอย่างไร
- ช่วยให้ไปสู่สวรรค์
 - เป็นการป้องกันอันตราย
 - น้อมระลึกถึงพระพุทธคุณ
 - เพิ่มประสบการณ์ทางธรรม
 - สะสมบารมีเป็นพระอรหันต์
35. การบูชาด้วยสิ่งของต้องมีลักษณะตรงตามข้อใด
- ประยุกต์สิ่งของที่ใช้แล้วขึ้นมานบูชา
 - เป็นเรื่องการโน้มน้าวจิตใจของผู้บูชา
 - ประหยัดตามสภาพเศรษฐกิจของผู้บูชา
 - ประมาณการให้สมดุลกับผลที่ผู้บูชาได้รับ
 - ปฏิบัติให้เหมาะสมตามประเพณีนิยมของผู้บูชา
36. การสดับตรับฟังมากจะยังประโยชน์ต่อผู้ฟังควรมีวิธีการอย่างไร
- พิจารณาลำนวนโวหารของผู้พูด
 - พิจารณาพื้นฐานความรู้ของผู้พูด
 - พิจารณาลักษณะท่าทางของผู้พูด
 - พิจารณาคำพูดที่หนักแน่นของผู้พูด
 - พิจารณาเนื้อหาและการอ้างเหตุผลของผู้พูด
37. เพราะเหตุใดบางคนจึงกลายเป็นผู้มีความรู้ท่วมหัวแต่เอี้ยวไม่รอด
- เพราะขาดสติ
 - เพราะขาดคุณธรรม
 - เพราะมีวณในอภายมุข
 - เพราะไม่รู้จักประมาณตน
 - เพราะขาดประสบการณ์และหลักการ

38. ความเป็นผู้สตั้บตั้บฟังมากเป็นคุณสมบัติของผู้ใด
ก. อาจารย์
ข. สัตบุรุษ
ค. นักเรียน
ง. พระภิกษุ
จ. ชาวพุทธทั่วไป
39. ข้อใด ไม่ใช่ ลักษณะของผู้ที่เป็นพหูสูต
ก. เป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก
ข. จดจำและเข้าใจเนื้อหา
ค. เข้าใจได้ตลอดด้วยปัญญา
ง. อ่านเนื้อความได้ถูกต้องแม่นยำ
จ. เป็นผู้จดจำได้เฉพาะสิ่งที่ประโยชน์

40. การที่เราเห็นเพื่อนเรียนหนังสือไม่เก่งทั้ง ๆ ที่พยายามอ่านหนังสือ เราควรใช้วิธีการช่วยเหลืออย่างไรดีที่สุด
ก. ให้เพื่อนลอกเวลาสอบ
ข. อธิบายในส่วนที่เพื่อนไม่เข้าใจให้ฟัง
ค. พุดจาเยาะเย้ยจนเพื่อนเกิดความขยันท
ง. ช่วยดักเตือนให้เพื่อนขยันอ่านหนังสือ
จ. แนะนำเพื่อนให้ไปขอครูให้งานเพิ่มเติม

เฉลยข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์			
1.ง	11.ง	21.ง	31.ก
2.ก	12.ข	22.ข	32.จ
3.ค	13.ค	23.ข	33.ค
4.ค	14.ก	24.ค	34.ค
5.ก	15.ก	25.ง	35.ง
6.ก	16.จ	26.จ	36.จ
7.จ	17.จ	27.ค	37.จ
8.จ	18.ง	28.ข	38.ข
9.จ	19.ก	29.ข	39.จ
10.ข	20.ก	30.จ	40.ข

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวนักเรียน

คำชี้แจง โปรดให้ข้อมูลต่อไปนี้โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง () หน้าข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียนเองมากที่สุด.

1. เพศของนักเรียน

() ชาย () หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ปัจจุบันนักเรียนอาศัยอยู่กับ

() บิดามารดา () บิดา

() มารดา () ผู้ปกครอง หรือญาติ พี่น้อง

4. ระดับการศึกษาของมารดาบิดา หรือผู้ปกครอง

() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา

() อนุปริญญา () ปริญญาตรีสูงกว่าปริญญาตรี

() ไม่มีการศึกษา

5. อาชีพหลักของบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครอง

() เกษตรกรรม (ชาวนา ชาวสวน ชาวประมง ชาวไร่ เป็นต้น)

() ค้าขาย (ขายของชำ ขายอาหาร ขายเสื้อผ้า เป็นต้น)

() รับราชการ (ครู ตำรวจ ทหาร เป็นต้น)

() นักธุรกิจ (เจ้าของบริษัท กิจการ นักบริหาร นายทุน เป็นต้น)

() รับจ้าง (กลุ่มแม่บ้าน เลี้ยงเด็ก ขับรถ พนักงานโรงงาน เป็นต้น)

() ทำงานรัฐวิสาหกิจ (โทรศัพท์ ไปรษณีย์ ไฟฟ้า การท่าเรือ การประปา เป็นต้น)

() อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. รายได้ของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนต่อเดือน.....บาท

7. รายได้ที่นักเรียนได้รับจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

7.1 ถ้าได้รับเป็นรายวัน ๆ ละ.....บาท

7.2 ถ้าได้รับเป็นรายเดือน ๆ ละ.....บาท

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมักกะสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ฯ

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตรงกับความเป็นจริงตามความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมของนักเรียนมากที่สุด ซึ่งตรงช่องว่างมีความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง ข้อความนั้นนักเรียนมีความเห็นตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ข้อความนั้นนักเรียนมีความเห็นตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนในระดับมาก
- 3 หมายถึง ข้อความนั้นนักเรียนมีความเห็นตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ข้อความนั้นนักเรียนมีความเห็นตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ข้อความนั้นนักเรียนมีความเห็นตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนในระดับน้อยที่สุด

การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับความคิดเห็นของนักเรียน				
	5	4	3	2	1
ด้านจิตใจ					
1. เมื่อมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้น นักเรียนสามารถควบคุมสติอารมณ์ได้.....					
2. นักเรียนไม่พอใจเมื่อนักเรียนคนอื่นมาบอกว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่ไม่ถูกต้อง.....					
3. นักเรียนกล้ารับผิดชอบ ในสิ่งที่ตนเองทำผิด.....					
4. นักเรียนสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ตนเอง					
5. นักเรียนรู้สึกสบายใจเมื่อทำอะไรผิด.....					
6. นักเรียนสามารถอดทนอดกลั้น ต่อสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาได้.....					
7. เมื่อนักเรียนเก็บสิ่งของของคนอื่นได้ มักเก็บไว้เป็นของตนเอง.....					
8. นักเรียนมักให้เพื่อนลอกข้อสอบในขณะที่สอบ.....					
9. นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง					
10. นักเรียนมีความรู้สึกไม่พอใจเมื่อเห็นเพื่อนดึกว่า.....					
ด้านสังคม					
11. นักเรียนมักประหม่า เมื่อต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น.....					
12. นักเรียนสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ของตนเองถ่ายทอดให้กับนักเรียนคนอื่นได้.....					
13. นักเรียนสามารถแยกแยะเพื่อนดีและไม่ดีได้.....					
14. นักเรียนสามารถปรับสภาพของตนเองให้เข้ากับสังคมได้.....					
15. นักเรียนยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น เชื้อชาติ ฐานะ ความรู้.....					
16. นักเรียนและเพื่อนๆ จะทำกิจกรรมร่วมกันที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นทันทีเมื่อมีโอกาส.....					
17. นักเรียนยอมสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้.....					
18. เมื่อมีการบริจาคในโรงเรียนนักเรียนเต็มใจจะร่วมบริจาค.....					
19. นักเรียนมักคอยระมัดระวังคำพูดเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนใจผู้อื่นได้.....					
20. นักเรียนและเพื่อนในกลุ่มจะช่วยเหลือกันเสมอเมื่อยามมีปัญหา.....					
ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
21. นักเรียนเคยแยก ขยะเปียก แห้งและโลหะเพื่อสะดวกในการกำจัด.....					
22. นักเรียนมีส่วนอนุรักษ์ความสะอาด ในแม่น้ำลำคลอง.....					
23. เมื่อนักเรียนอยากทิ้งขยะก็สามารถทิ้งได้ตามใจชอบเพราะว่าคนอื่นก็ทิ้งได้เช่นกัน.....					
24. นักเรียนทิ้งขยะในถังทุกครั้ง ถึงแม้จะไม่มีใครเห็น.....					
25. ถึงแม้ว่านักเรียนจะเห็นความสำคัญของต้นไม้ นักเรียนคงช่วยเหลืออะไรไม่ได้.....					
26. นักเรียนกลับถึงบ้าน จะต้องทำความสะอาดบ้าน.....					
27. นักเรียนกลับถึงบ้าน จะต้องทำความสะอาดร่างกาย.....					
28. นักเรียนเคยทิ้งขยะตามถนน สวนสาธารณะ และสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ.....					
29. นักเรียนเปิดน้ำใช้ในห้องน้ำของโรงเรียน นักเรียนมักจะปิดให้สนิททุกครั้ง.....					
30. นักเรียนมักจะนำน้ำที่เหลือใช้จากการทำความสะอาดไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นอีก.....					

การใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับความคิดเห็นของนักเรียน				
	5	4	3	2	1
ด้านเทคโนโลยี					
31.นักเรียนสามารถประยุกต์ดัดแปลงวัสดุเก่า ๆ กลับมาใช้ได้อีก.....					
32.นักเรียนสามารถหารายได้จากวัสดุที่ใช้เทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่น.....					
33.นักเรียนสามารถนำสิ่งที่ดัดแปลงจากเศษวัสดุ เพื่อหารายได้.....					
34.นักเรียนเคยดัดแปลงเศษวัสดุมาใช้เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง.....					
35.นักเรียนสามารถดัดแปลงตัวหนังสือจากเศษวัสดุ.....					
36.นักเรียนสามารถนำอาหารที่เหลือจากมือก่อนมาดัดแปลงเป็นอาหารใหม่.....					
37.นักเรียนสามารถรักษาหรือรู้จักวิธีถนอมอาหารไว้.....					
38.นักเรียนสามารถปลูกพืชปลอดสารพิษไว้รับประทานได้.....					
39.นักเรียนมักจะใช้ถุงพลาสติกที่ใส่ของแห้งมาแล้วไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นอีก.....					
40.นักเรียนมักจะใช้วัสดุจากธรรมชาติมาดัดแปลงตกแต่งบอร์ดมากกว่าใช้กระดาษเพียงอย่างเดียว.....					
ด้านเศรษฐกิจ					
41.เมื่อครอบครัวของนักเรียนขาดรายได้ นักเรียนสามารถหาเงินใช้ได้โดยไม่ต้องพึ่งคนอื่น.....					
42.นักเรียนรู้จักประมาณตนในการใช้จ่ายอย่างประหยัด อดออมตามฐานะของตนเอง.....					
43.ในวันหยุดเรียนหรือปิดเทอมนักเรียนจะทำงานรับจ้างหารายได้.....					
44.นักเรียนมีเงินเก็บออมจากเงินที่แม่ให้ค่าอาหารกลางวัน.....					
45.นักเรียนสามารถเก็บเงินซื้อสิ่งของตามที่ตนต้องการได้.....					
46.เมื่อนักเรียนเข้านอนจะปิดไฟทุกครั้ง.....					
47.นักเรียนสามารถรวมกลุ่มกันเก็บเงินออมทรัพย์เป็นของส่วนรวมได้.....					
48.เมื่อถึงงานวันเกิดไม่มีเงิน นักเรียนจะยืมเงินเพื่อนจัดงานวันเกิดให้ได้.....					
49.เมื่อนักเรียนเห็นเสื้อสวยสะดุดตา นักเรียนจะซื้อทันที.....					
50.นักเรียนสามารถจัดสรรเงินที่ได้เพื่อเก็บไว้ใช้ในครอบครัว.....					

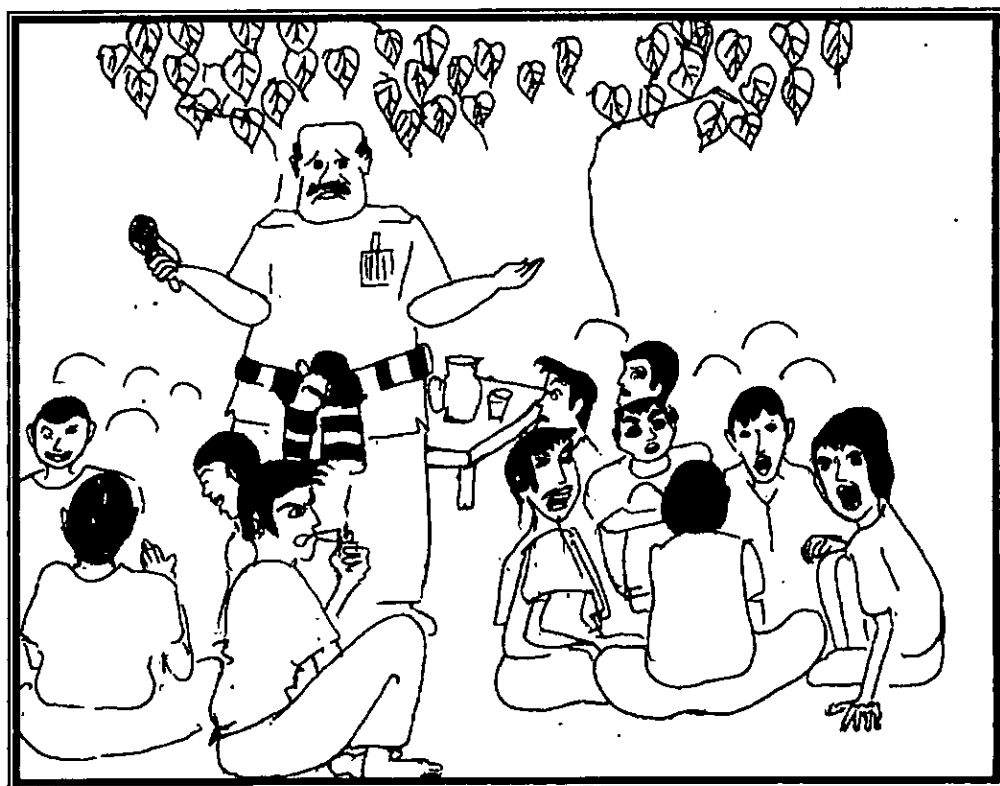
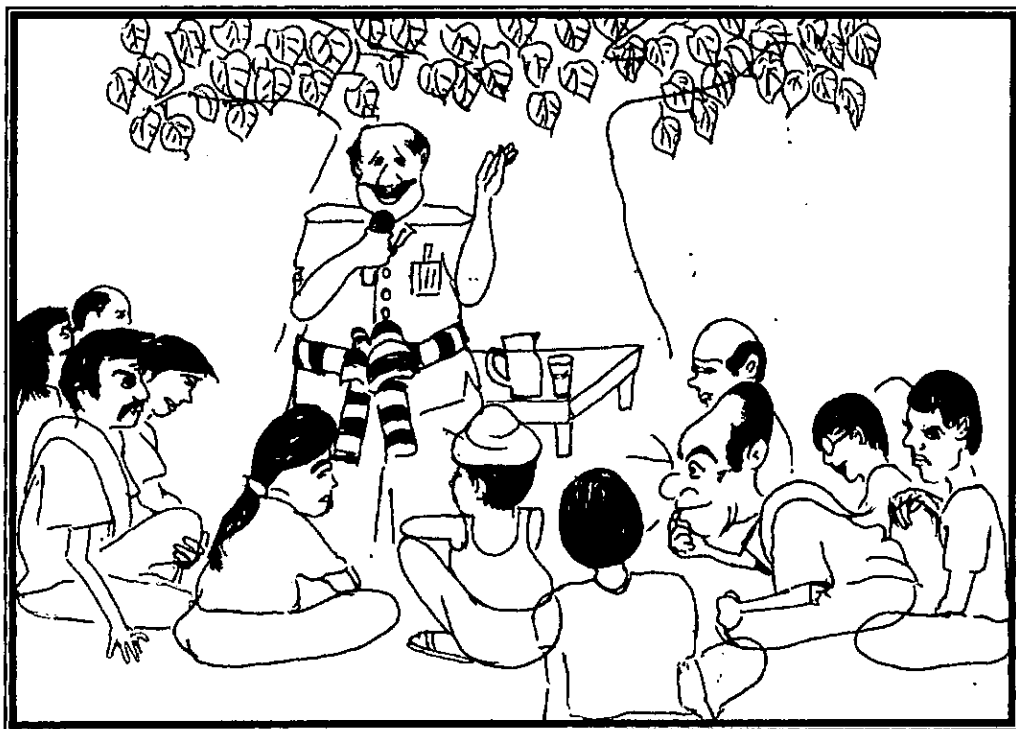
ภาคผนวก ง

- 1. แผนการสอนหรือริยสัจ**
- 2. แผนการสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์**



ในธรรมชาติ
 มีทั้งการสร้าง การทำลาย
 ความโลภอยากได้ ความหลงใหลในฝัน
 ความติดใจกำหนดยินดี
 เป็นกิเลสฝ่ายสร้าง
 ความโกรธเคืองขุ่นแค้น ความริษยา อาฆาต
 เป็นกิเลสฝ่ายทำลาย
 ส่วนความหลงหรือโง่นั้นเป็นกิเลสฝ่ายตันเคঁำ
 ที่ให้มนุษย์หลับหูหลับตาสร้างบ้าง ทำลายบ้าง
 ไม่หยุดหย่อน

สุชีโวภิกขุ



แผนการสอนแบบอริยสัจ

แผนการสอนที่ 1 (คาบที่ 1-2)

วิชา ส 048 พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

เวลา 2 คาบ

ความคิดรวบยอด

ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา มีความเป็นอิสระภาพทั้งกายและจิตใจ มีความเคารพตนเองและคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น มีความเสมอภาคและมีความเท่าเทียมกัน จะพบในพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นข้อวัตรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง

จุดประสงค์การเรียนรู้ : นักเรียนสามารถ

1. บอกความหมายของประชาธิปไตยได้
2. อธิบายลักษณะที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยได้
3. วิเคราะห์ลักษณะเด่นของประชาธิปไตย ที่พบในหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาได้
4. เสนอแนะวิธีการสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง
5. บอกวิธีการนำเรื่องลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

เนื้อหาสาระ

1. ความหมายของประชาธิปไตย
ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
2. ประเภทของประชาธิปไตย มี 3 ประเภท คือ
 1. ประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นระบบการปกครอง
 2. ประชาธิปไตยในแง่อุดมการณ์
 3. ประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นวิถีชีวิตของประชาชน
3. ลักษณะของประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา มีดังนี้
 1. จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ อิสระภาพ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง
 2. ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาส
 3. ระบบของพระพุทธศาสนามีมติถือเสียงข้างมากในการตัดสินใจในกรณีต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ขั้นนำ

ครูนำเข้าสู่บทเรียนเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทย โดยให้นักเรียนดูผ่านภาพเกี่ยวกับกลุ่มชนกำลังออกความเห็นร่วมกันโดยเคารพความเป็นประชาธิปไตยและกลุ่มชนกำลังออกความเห็นร่วมกันโดยไม่เคารพในความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นดำเนินการสอน

1. นักเรียนจัดกลุ่ม กลุ่มละ 4- 5 คน แต่ละกลุ่มเลือกประธาน ผู้สังเกตการณ์ เลขานุการ และผู้รายงาน ครูอธิบายหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มให้นักเรียนทราบ
2. ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
3. ตัวแทนกลุ่มมารับเอกสาร ใบความรู้เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา ใบงาน เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
4. ให้นักเรียนร่วมกันศึกษาใบความรู้ เรื่องลักษณะความเป็นประชาธิปไตย และตอบคำถามในใบงานและสุมกลุ่มออกมารายงาน

1. ขั้นทบทวน

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมารับเอกสารกรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” ร่วมกันอ่านและอภิปรายภายในกลุ่ม เพื่อกำหนดปัญหาในกรณีตัวอย่าง แล้วบันทึกในแบบบันทึกการทำงานกลุ่ม และสุมกลุ่มออกมารายงาน

2. ขั้นสมมุติ

นักเรียนแต่ละกลุ่มคิดหาสาเหตุของปัญหา จากกรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” มีสาเหตุมาจากอะไร แล้วบันทึกในแบบบันทึกการทำงานกลุ่ม

3. ขั้นนิรนัย

นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย แนวทางในการแก้ปัญหาในเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” และบันทึกในแบบบันทึกการทำงานกลุ่ม ที่สามารถกระทำได้ พร้อมกับแสดงวิธีแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน

4. ขั้นมรรค

1 ขั้นตอนการเพินหามรรค

- มรรค 1 นักเรียนแต่ละกลุ่มแสวงหาข้อพิสูจน์ แนวการแก้ปัญหา
- มรรค 2 นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงวิธีแก้ปัญหาอย่างมีขั้นมีตอน
- มรรค 3 นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกเพินวิธีแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เพื่อลงเป็น มติของกลุ่มบันทึกลงในแบบบันทึกการทำงานกลุ่ม

2. นักเรียนส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่ม นำเสนอผลงานของกลุ่มและผลการสังเกตการทำงานร่วมกัน
3. ครูสรุปเพิ่มเติมให้และนักเรียนบอกวิธีการนำหลักประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การประเมินผล

1. สังเกตจากการอภิปราย
2. การวิเคราะห์ปัญหาและการตอบคำถาม
3. การเสนองานหน้าชั้นเรียน

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. ภาพเกี่ยวกับประชาธิปไตย
2. ใบความรู้เรื่องลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
3. ใบงานเรื่องลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
4. กรณีตัวอย่างเรื่อง เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม
5. แบบบันทึกการทำงานกลุ่ม
6. แบบบันทึกการสังเกตการทำงานกลุ่ม

ใบความรู้

เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

คำว่า "ประชาธิปไตย" มาจากภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า demokratia ซึ่งแยกได้ 2 คำคือ demos แปลว่า ประชาชน kratia แปลว่า อำนาจ เมื่อรวม 2 คำเข้าด้วยกันก็แปลว่า อำนาจของประชาชน ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าประชาธิปไตย

(ประชา = ประชาชน อธิปไตย = อำนาจอสูงสุด) คำนิยามศัพท์ประชาธิปไตย

1. คำนิยามสั้น ๆ ของประธานาธิบดี อับราฮาม ลินคอล์น ประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
2. คำนิยามสั้น ๆ อีกแบบหนึ่งว่า ประชาธิปไตย คือ รูปการปกครองที่ชนทุกชั้นมีอำนาจอสูงสุด และใช้อำนาจนั้นทางผู้แทนของตลัษณะของประชาธิปไตย มีดังนี้
 1. มีรัฐธรรมนูญหมายปกครองประเทศเป็นกฎหมายสูงสุด
 2. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หรือประชาชนเป็นใหญ่
 3. มีองค์กรที่ใช้อำนาจแทนประชาชนเพื่อกำอำนาจกัน
 4. มีการเลือกตั้งและแต่งตั้งผู้ใช้อำนาจแทนประชาชน
 5. ประชาชนมี สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญ
 6. มีการกำหนดหน้าที่ของประชากรต่อรัฐ
 7. มีการกำหนดอำนาจ หน้าที่และรายละเอียดต่าง ๆ ขององค์กรที่ใช้อำนาจแทนประชาชน

ประชาธิปไตยมีแง่มุมมองมีอยู่ 3 ด้าน คือ ประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นอุดมการณ์ ประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นระบอบการปกครอง และประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นวิถีชีวิตของประชาชน ความหมายที่ตรงกันของ "ประชาธิปไตย" ไม่ว่าจะมองในแง่มุมใด คือ วิถีดำเนินชีวิตของมนุษยชาติที่มีอิสระเสรีมีความเสมอภาค มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่และสิทธิตามสถานภาพของตน นอกจากนั้นสังคมมนุษย์ชาติยังมีเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินและแก้ปัญหา สมาชิกของสังคมต้องมีส่วนร่วมในการผดุงสังคมให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ประเทศไทยยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่อำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชนชาติไทยดำรงเอกราชมาช้านาน ประชาชนชาวไทยมีสิทธิและเสรีภาพเทียมกัน ปฏิบัติหน้าที่ของตนตามหลักการทางวัฒนธรรม ศีลธรรมและกฎหมาย

หากพิจารณาในหลักการและอุดมการณ์ของพระพุทธเจ้าจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา มีลักษณะที่เป็นประชาธิปไตย ตามเหตุผลดังนี้

1. จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ อิสรภาพ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา อิศรภาพคือความหลุดพ้น มิได้หมายถึงการหลีกเลี่ยงกลุ่มคนหรือ สภาพของคนหลักลอย ฟุ้งซ่าน นึกอยากจะทำอะไรก็ทำตามใจชอบ แต่อิศรภาพ หมายถึงถึง

การที่บุคคลได้ฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตใจ จนไม่ตกเป็นทาสของกิเลส ไม่ทุกข์เศร้าหมอง ด้วยความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ไม่ร่อนร่นด้วยความโกรธแค้นแก่อำนาจของโทษและรู้จักใช้เหตุผลพิจารณาจนรู้เท่าทันต่อความเป็นจริงของชีวิต ทำให้ไม่หลงผิด เกิดความปลอดโปร่งโล่งเบาไม่หลงยึดติดอยู่กับภาพลวงต่าง ๆ อันไร้คุณค่าต่อชีวิตอย่างมีจริงสิ้น จึงเป็นสภาวะที่อิสระเสรี บุคคลต้องฝึกตนอยู่เสมอ ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุและผลของทุกปรากฏการณ์ต่าง ๆ อยู่เป็นนิจ เพื่อเข้าถึงความเป็นจริงแท้ สภาวะที่เป็นอิสระเช่นนี้ เรียกว่า วิมุตติ จัดเป็นอุดมการณ์สูงสุดที่พุทธศาสนิกชนถือเป็นหลักการปฏิบัติและจุดหมาย

2. ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์ทุกคนได้รับการยอมรับนับถือว่ามีความเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาส พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธการแบ่งชั้นวรรณะ แม้ในสมัยพุทธกาลสังคมชมพูทวีปแบ่งชั้นวรรณะ 4 คือ กษัตริย์ (นักรบ) พราหมณ์ (ผู้ประกอบพิธี) แพทย์ (พ่อค้า) และศูทร (ผู้ใช้แรงงาน) แต่ทรงใช้การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม เป็นเกณฑ์แยกคนที่ทำดีและทำชั่ว ทรงกล่าวว่า การประพฤดิธรรมนั้นเป็นของประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต พระพุทธศาสนายอมรับในศักยภาพของมนุษย์ ว่าทุกคนสามารถจะฝึกหัดให้พัฒนาขึ้นได้ ทรงเรียกว่า เป็นเวไนยชน ดังนั้น ทุกคนมีสิทธิที่จะศึกษาพระธรรมและปฏิบัติตามหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อมุ่งไปสู่ความดับทุกข์ได้ทั้งสิ้น

ตามหลักของพระพุทธศาสนา บุคคลทุกคนมีหน้าที่และสิทธิตามสถานภาพของตน พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดหน้าที่บุคคลต้องปฏิบัติต่อผู้ที่อยู่แวดล้อมไว้ในธรรมะเรื่องทศ 6 คือ

1. หน้าที่ที่บิดามารดาปลอบบุตรพึงปฏิบัติต่อกัน
2. หน้าที่ที่ครูอาจารย์และศิษย์พึงปฏิบัติต่อกัน
3. หน้าที่ที่สามีภรรยาพึงปฏิบัติต่อกัน
4. หน้าที่ที่มีตรสหายพึงปฏิบัติต่อกัน
5. หน้าที่ที่นายและคนรับใช้หรือผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาพึงปฏิบัติต่อกัน
6. หน้าที่ที่พระสงฆ์และคฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อกัน

3. ตามระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ประชาชนเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้แทนของตนในสภาผู้แทนราษฎร เพื่อใช้อำนาจนิติบัญญัติออกกฎหมายและทำหน้าที่ดูแลฝ่ายบริหารให้ปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน มีการประชุมสภาและการลงมติในการตัดสินใจต่าง ๆ โดยถือเสียงข้างมาก วิธีการเช่นนี้ก็มีอยู่ในพระพุทธศาสนา

ใบงาน

เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

1. ประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนามีลักษณะอย่างไร อธิบายมาพอเข้าใจ.....
.....
.....
.....
.....
.....
2. พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างไร.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
3. นักเรียนคิดว่า ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาข้อใดเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด
เพราะเหตุใด.....
.....
.....
.....
.....

ชื่อกลุ่ม.....

สมาชิกในกลุ่ม

- 1.....ประธาน
2.....รองประธาน
3.....เลขานุการ
4.....
5.....
6.....

กรณีตัวอย่าง

เรื่อง เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

ไพศาลเป็นปลัดหนุ่ม เขาทำงานอยู่อำเภอหนึ่งของภาคอีสาน เขามีภรรยาอยู่หนึ่งคน และมีลูกอยู่สองคน ฐานะของเขาอยู่ระดับปานกลางชาวบ้านในอำเภอนี้ดื่มสุรากันจนเป็นคอทองแดงและมีค่านิยมว่า ลูกผู้ชายต้องดื่มสุรา เพื่อให้เข้ากับชาวบ้านได้ ไพศาลเป็นคนไม่ดื่มสุรา แต่ต้องหัดดื่ม จนติดเป็นนิสัย อยู่ต่อมาเขาได้ย้ายไปอยู่อำเภอหนึ่งของภาคใต้ ซึ่งคนแถวนั้นไม่นิยมดื่มสุรากัน พฤติกรรมการดื่มสุราของเขายังติดมา เขาก็ชวนคนแถวนั้นดื่มสุราอีก แต่ไม่มีใครสนใจ เขาก็เลยชวนเพื่อนข้าราชการมาดื่มที่บ้าน ชาวบ้านไม่พอใจมาก เพราะชาวบ้านแถวนั้นเคร่งครัดในประเพณีมาก นอกจากนั้น เมื่อดื่มสุรแล้วยังส่งเสียงดังเป็นที่หนวกหูรำคาญแก่ชาวบ้าน จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า ปลัดอำเภอคนนี้ขี้เมา ทำให้เป็นที่น่ารังเกียจของคนทั่วไป เรื่องรู้ไปถึงนายอำเภอ จึงเรียกไปตักเตือน แต่ไพศาลยังเลิกไม่ได้

สำหรับการทำงานนั้น เมื่อทางราชการเร่งรัดอะไรเขาก็ปฏิบัติโดยไม่พิจารณาถึง ความเหมาะสม ตัวอย่างเช่น เมื่อทางการมีนโยบายให้ชาวบ้านปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ สุกร เขาก็เกณฑ์ชาวบ้านไปเลี้ยงสุกร ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นอย่างมาก

ส่วนภรณานั้น หารายได้โดยเป็นแม่ค้าขายข้าวแกง ก็ขายไม่ได้อย่างแต่ก่อน ประกอบกับค่าครองชีพที่นี่แพงกว่าอำเภอที่เคยอยู่ และสามีก็ดื่มสุรา ยังพาคนอื่นดื่มสุราที่บ้าน ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน เมื่อเงินทองไม่พอใช้ก็มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน ฝ่ายสามีก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขามาใช้ หนัก ๆ เข้า ก็ไม่มีใครให้อภัย เพราะเขาไม่เคยใช้เงิน จนในที่สุดเขาก็เลยสมคบกับพ่อค้าลักลอบนำสินค้านี้เข้ามาสืมาแต่ทำอยู่ไม่นาน ในที่สุดก็ถูกจับและถูกไล่ออกจากราชการ

แบบบันทึกการทำงานกลุ่ม

ชื่อเรื่อง : เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

1. ขั้นทบทวน จากเอกสารประกอบความรู้ดังกล่าวให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1.1 จากเนื้อเรื่องในกรณีตัวอย่างพบปัญหาอย่างไรบ้าง.....
.....
.....
.....
2. ขั้นสมมุติ ให้นักเรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาในกรณีตัวอย่าง เรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

2.1 พฤติกรรมที่เกิดกับคนในเรื่องมีสาเหตุมาจากอะไร.....
.....
.....
.....
3. ขั้นนิรนัย ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นแสดงผลในการของการแก้ปัญหา โดยวิธี การศึกษาจากกรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” และเอกสารใบความรู้แล้ว ตอบคำถาม ดังนี้

3.1 จากการศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” นักเรียนคิดว่า จะแก้ปัญหาในกรณีตัวอย่างนี้ได้อย่างไร.....
.....
.....
.....
.....

3.2 ผลที่ได้รับจากการแก้ปัญหากรณีตัวอย่างเรื่อง“ เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม”นี้คือ
.....
.....
.....
.....

4. ขั้นสรุป ให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา โดยวิธีการศึกษาจากเอกสารประกอบความรู้เรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” และเอกสารใบความรู้แล้วตอบคำถามดังนี้

มรรค 1.นักเรียนมีแนวทางในการพิสูจน์อย่างไรในการแก้ปัญหา แล้วเก็บข้อมูลไว้เป็น ข้อๆ ตามแผนภาพที่กำหนดให้ดังต่อไปนี้

<u>กำหนดปัญหา</u>	<u>วิเคราะห์ปัญหา</u>

<u>วิธีแก้ หรือ แนวทาง</u>

<u>ผลที่เกิดจากการแก้ปัญหา</u>

มรรค 2 ให้นักเรียนเสนอแนวทางแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนตามลักษณะประชาธิปไตยใน
พระพุทธศาสนา.....

.....

.....

.....

มรรค 3 นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกแนวทางที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว เพื่อแสดงวิธีการ
แก้ปัญหากรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” เพื่อเป็นแนวทางและประยุกต์
ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป.....

.....

.....

.....

.....

แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

แผนการสอนที่ 1 (คาบที่ 1 -2)

วิชา พระพุทธศาสนา ส 048

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา

เวลา 2 คาบ

ความคิดรวบยอด

ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา มีความเป็นนิสรภาพทั้งกายและจิตใจ มีความเคารพตนเองและคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น มีความเสมอภาคและมีความเท่าเทียมกัน จะพบในพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นข้อวัตรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถ

ก. ด้านเนื้อหา

- อธิบายลักษณะที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยได้
- วิเคราะห์ลักษณะเด่นของประชาธิปไตย ที่พบในหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาได้

ข. ด้านมนุษยสัมพันธ์

- ทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้
- เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น
- ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา
- แสดงความมีน้ำใจกับผู้อื่นได้
- ยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น

ค. ด้านการประยุกต์ใช้

- แสดงการยอมรับร่วมกันในการทำงานงานเป็นกลุ่มเพื่อแสดงความเป็นผู้มีประชาธิปไตยแสดงการยอมรับร่วมกันในการทำงานงานเป็นกลุ่มเพื่อแสดงความเป็นผู้มีประชาธิปไตย
- นักเรียนมีวิธีการอย่างไรเสนอแนะวิธีการสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง
- นำสาระจากบทเรียนไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

เนื้อหา

1. ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
2. ประเภทของประชาธิปไตย มี 3 ประเภท คือ
 1. ประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นระบบการปกครอง
 2. ประชาธิปไตยในแง่อุดมการณ์
 3. ประชาธิปไตยในแง่ที่เป็นวิถี ชีวิตของประชาชน
3. ลักษณะของประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา มีดังนี้
 1. จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ อธิปไตย ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง
 2. ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาส
 3. ระบบของพระพุทธศาสนามีมติถือเสียงข้างมากในการตัดสินใจในกรณีต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

- 1.1 นักเรียนจัดกลุ่ม ๆ 4 - 5 คน แต่ละกลุ่มเลือกประธาน ผู้สังเกตการณ์ เลขานุการ และผู้รายงาน ครูอธิบายหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มให้นักเรียนทราบ
- 1.2 ครูสนทนากลุ่มเตรียมพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน
- 1.3 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงาน ใบความรู้ ใบงาน แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม แบบประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน

2. ขั้นดำเนินการสอน

- 2.1 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษา ใบความรู้ เรื่อง ลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา ร่วมกันอภิปรายและสรุปผลลงในใบงาน
- 2.2 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน
- 2.3 ครูใช้คำถามนักเรียนในเรื่องลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและทำความเข้าใจด้วย

3. ชั้นวิเคราะห์ โดยใช้คำถามดังต่อไปนี้

ก. ด้านเนื้อหา

- ความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนามีลักษณะ
- ลักษณะเด่นของประชาธิปไตย ที่พบในหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนามีลักษณะอย่างไร

ข. ด้านมนุษยสัมพันธ์

- มติของกลุ่มได้มาอย่างไร พอใจกับมติของกลุ่มหรือไม่เพราะเหตุใด
- นักเรียนคิดว่ากลุ่มเสร็จเร็วหรือช้าเป็นเพราะเหตุใด
- รู้สึกอย่างไรเมื่อมีคนคัดค้านหรือสนับสนุนความคิดเห็นของเรา
- การขัดแย้งภายในกลุ่มดีหรือไม่เพราะเหตุใด
- เมื่องานเสร็จพอใจกับงานของตัวเองหรือไม่ เพราะเหตุใด
- เมื่อเกิดปัญหาเกิดขึ้นภายในกลุ่มจะแก้ปัญหาอย่างไร

4 ด้านสรุปและการประยุกต์ใช้

- นักเรียนมีวิธีการอย่างไรเสนอแนะวิธีการสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง
- จากการร่วมมือกันทำกิจกรรมวันนี้ นักเรียนได้ข้อคิดอะไรที่จะนำไปปฏิบัติในการเกิดความเป็นประชาธิปไตย
- ถ้านักเรียนในกลุ่มไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นควรแก้ปัญหาอย่างไรได้

5 การประเมินผล

ก. ด้านเนื้อหา

- การตอบคำถาม
- การรายงานผลการอภิปราย

ข. ด้านมนุษยสัมพันธ์

- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่ม
- การอภิปราย
- วิเคราะห์

ค. ด้านสรุปและการประยุกต์ใช้

- สังเกตพฤติกรรมในห้องเรียน
- การเสนอแนะวิธีการปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอน

1. ภาพเกี่ยวกับประชาธิปไตย
2. ใบความรู้เรื่องลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
3. ใบงานเรื่องลักษณะความเป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
4. กรณีตัวอย่างเรื่อง เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม
5. แบบบันทึกการทำงานกลุ่ม
6. แบบบันทึกการสังเกตการทำงานกลุ่ม

แบบบันทึกการทำงานกลุ่ม

เรื่อง เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม

ชื่อกลุ่ม.....ชั้น.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษา กรณีตัวอย่าง เรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” แล้วตอบคำถามจากประเด็นคำถามต่อไปนี้

1. จากกรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง ?
.....
.....
.....
2. จากกรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” ปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร ?
.....
.....
.....
3. จากกรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาคืออะไร ?
.....
.....
.....
4. นักเรียนมีทางเลือกในการแก้ปัญหากรณีตัวอย่างเรื่อง “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” นี้ อย่างไรและหลักธรรมที่ได้เรียนมาข้อใดบ้าง สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ?
.....
.....
.....
.....
5. ผลที่ได้รับจากการแก้ปัญหา คือ.....
.....
.....
.....

แบบบันทึกการสังเกตการทำงานร่วมกับคนอื่น

ลำดับที่	พฤติกรรม ระดับคะแนน	ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ			ร่วมปรึกษาและวางแผนกับเพื่อนในกลุ่ม			เป็นผู้นำและผู้ตามในโอกาสที่เหมาะสม			ร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์			แนะนำวิธีทำงานและช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่ม			ยอมรับข้อผิดพลาดร่วมกัน			รวมคะแนน
กลุ่มที่..	ชื่อ - สกุล	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	15
เลขที่1																				
เลขที่2																				
เลขที่3																				
เลขที่4																				
เลขที่5																				
เลขที่6																				

คำชี้แจง : ให้ผู้สังเกตพิจารณาคุณภาพพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละคนและเขียนเครื่องหมายถูกลงในช่องระดับคะแนน

- 1. ระดับ 3 หมายถึง มีพฤติกรรมในระดับสูง
- 2. ระดับ 2 หมายถึง มีพฤติกรรมในระดับปานกลาง
- 3. ระดับ 1 หมายถึง มีพฤติกรรมในระดับต่ำ

ผู้สังเกตการณ์.....
กลุ่มที่.....
วันที่..... เดือน.....พ.ศ.....

แบบบันทึกการประเมินผลการทำงานกลุ่ม

เรื่อง.....กลุ่ม.....

พฤติกรรมของนักเรียน	มาก	ปานกลาง	น้อย
1.ประธานมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่			
2.เลขานุการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย			
3.มีการวางแผนการปฏิบัติงาน			
4.ใช้คำพูดที่สุภาพไม่ส่งเสียงดัง			
5.สมาชิกในกลุ่มสนใจที่จะแสดงความคิดเห็น			
6.สมาชิกรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น			
7.ให้เหตุผลในการตัดสินใจ			
8.ยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม			
9.สมาชิกในกลุ่มมีความสามัคคีกัน			
10.สมาชิกพยายามทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์			
สรุปการประเมินผล			

- ปัญหาการทำงานครั้งนี้ คือ
 - 1.....
 - 2.....
 - 3.....
 - การทำงานครั้งนี้ นักเรียนสามารถนำหลักธรรมข้อใดบ้างไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตของนักเรียนได้
 -
 -
 -
- ข้อเสนอแนะ.....
-
-
- ผู้สังเกตการณ์.....
- กลุ่มที่.....
- วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เนตร อัสชวลต์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. รศ.นิภา ศรีไพโรจน์ กรรมการที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. รศ.ดร.ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ผศ.ระวีวรรณ พันธุ์พานิช
ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อ.ศิวาวรรณ สุวานิช
ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนเพชรถนนอม เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ
4. อ.อนุสรณ์ สุชาติานนท์
อาจารย์ โรงเรียนเทพศิลา ถ.รามคำแหง-หัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ
5. อ.นิภาพรรณ แดงโรจน์
อาจารย์ โรงเรียนหอวัง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
6. อ.สุพร สุวานิช
อาจารย์ โรงเรียนมัธยมกะสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	พระขวัญชัย ศรีพรรณ (เกตุธมโม)
วันเดือนปีเกิด	13 มกราคม 2517
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	509 วัดติสสงฆาราม ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ราชเทวี กรุงเทพฯ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนพุทธศาสตร์วิทยา เขตบางกอกน้อย แขวงช่างหล่อ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2541	ปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ (รัฐศาสตร์) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2546	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาวิชาการมัธยมศึกษา (การสอนสังคม)